

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 12 2019

ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент України В. Зеленський:

«Повернення миру в Україну – це мій пріоритет».....3

Аналітика

Політичні акценти

Потіха А.

Перший закордонний візит новообраного Президента України В. Зеленського.....4

Дем'яненко М.

Президент В. Зеленський vs Верховна Рада України восьмого скликання та парламентські перспективи «Слуги народу»11

Тарасенко Н.

Відновлення Мінського процесу та його перспективи в оцінках експертів.....21

Рудь І.

Вибірчі перспективи дебютантів («Голос», «Сила і честь») та союзників («Громадянська позиція», «Самопоміч») в оцінках політиків й експертів.....35

Якименко Ю. Электоральные перспективы партий «Европейская солидарность», «Батьківщина» и «Украинская стратегия» в оценках СМИ.....	39
Рябоконе А. Решения предвыборных съездов партии «УДАР», Аграрной партии Украины и Радикальной партии О. Ляшко в отражении СМИ.....	47
Горова С. Партія мерів – Опоблок: еволюція політичної карти України	52
Ворошилов О. Партія «Опозиційна платформа – За життя» у парламентській виборчій кампанії 2019 р.	58
До нових стандартів самоврядування	
Пальчук В. Розвиток інфраструктури громад у рамках реалізації децентралізації влади в Україні.....	65
Економічний ракурс	
Кулицький С. Новітні геополітичні та гео економічні виклики і їхній імовірний вплив на перспективи розвитку української економіки.....	73
<u>Наука – суспільству</u>	
Основні напрями діяльності НАН України.....	84
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	92
Аспекти миру та безпеки в діяльності НАН України.....	100
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	104
Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності.....	109
Діяльність науково-дослідних установ.....	111
Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань.....	116
Нагороди та відзнаки.....	117
Астрономічна наука.....	118
<u>До уваги держслужбовця</u>	
Мацкевич Л., Штих П., Головащук А. Історія Києва в бібліографічних покажчиках і довідкових виданнях (з фонду відділу науково-бібліографічної інформації).....	121

Коротко про головне

Президент України В. Зеленський: «Повернення миру в Україну – це мій пріоритет»

Президент України В. Зеленський наголошує, що встановлення миру в Україні наразі для нього є одним із ключових завдань, виконання якого він прагне. Саме тому питання миру було головним під час його конструктивних переговорів з Президентом Франції Е. Макроном 17 червня.

«Насамперед ішлося про повернення миру в Україну. Це мій пріоритет. Це моя позиція – як людини і як Президента. Це те, з чим я засинаю та прокидаюся щодня, – підкреслив В. Зеленський під час спілкування з журналістами в Парижі. – Перекоаний, що Європа не зможе почуватися у повній безпеці, доки Росія робить вигляд, що міжнародного права просто не існує. І Франція, і решта наших міжнародних партнерів знають і розуміють, що болить кожному українцю. Ніхто не хоче, щоб Україна ставала пороховою бочкою, де Крим і Донбас – бікфордів шнур».

В. Зеленський зазначив, що, обравши його Президентом, український народ довірив йому пошук рішень у Мінському переговорному процесі. «Завершення війни та повернення анексованих українських територій – це моє головне завдання», – наголосив він.

Глава держави повідомив, що під час зустрічі з Президентом Франції 17 червня було досягнуто домовленостей про наступні кроки, які мають сприяти досягненню цієї мети. «Ми дійшли згоди щодо важливості оновлення співпраці у рамках нормандського формату. Наші зовнішньополітичні радники зустрінуться найближчим часом і підготують наступну зустріч лідерів. Це є ключовим питанням», – повідомив Президент України.

Щодо конфлікту на Донбасі, який триває вже п'ять років, і врегулювання ситуації, Е. Макрон висловив підтримку позиції В. Зеленського щодо того, щоб «відновити мир, змусити зброю замовкнути та піти на шлях переговорів». «Ми знову хочемо стати на шлях мінського формату для того, щоб Україна повернулася до миру. Я запевняю, що я готовий підтримати вас, пане Президенте, у цьому намірі й також у діалозі з Росією, – сказав Президент Французької Республіки. – Коли настане момент, Франція готова провести засідання нормандського формату для того, щоб підтримати виконання зобов'язань. Але до того нам потрібно найближчим часом мати певні жести, кроки, які підтвердили б намір виконувати ці зобов'язання (Мінські домовленості. – Прим. ред.)» *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2019. – 17.06).*

Аналітика

Політичні акценти

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Перший закордонний візит новообраного Президента України В. Зеленського

Президент України В. Зеленський свій перший закордонний візит здійснив до столиці Євросоюзу, що мало засвідчити незмінність зовнішнього напрямку нашої країни. Під час візиту до Брюсселя В. Зеленський зустрівся з впливовими діячами Європейського Союзу та представниками адміністрації США. Зокрема, В. Зеленський провів зустрічі з головою Європейської комісії Ж.-К. Юнкером, Генеральним секретарем НАТО Є. Столтенбергом, президентом Європейської ради Д. Туском, представником ЄС з питань зовнішньої політики й безпеки Ф. Могеріні, віце-президентом Євросоюзу В. Домбровскісом. Також Президент України зустрівся з радником Д. Трампа Д. Кушнером на вечері в постійному представництві США при ЄС.

Ще напередодні візиту прес-секретар Президента Ю. Мендель повідомила, що глава держави на зустрічі з європейцями підтвердить незмінність курсу України до європейського та євроатлантичного співтовариства й обговорить подальшу підтримку країни в проведенні реформ, боротьбі з російською агресією і встановленні миру на Донбасі.

На думку експертів, запит на спілкування з В. Зеленським у Європі високий і візит Президента України до столиці ЄС був важливим для обох сторін (URL: <https://ua.news/ua/zelenskyj-u-bryusseli-pidsumky-pershogo-zakordonnogo-vizytu-prezydenta>. 2019. 6.06).

Як інформують ЗМІ, на порядку денному зустрічей було заявлено такі питання, як узгодження траншу макрофінансової допомоги від ЄС на суму 500 млн євро; продовження реформ в Україні; посилення секторальної кооперації в енергетиці, цифровій економіці, юстиції та митниці; тиск на «Північний потік-2» та організація тристоронніх газових переговорів; розвиток приазовського регіону; місце України в транспортному коридорі між Європою й Азією; розвиток спільних індустріальних та інфраструктурних проектів; питання безпеки й пошук нових шляхів пресингу на Росію.

Першим у Брюсселі новообраного українського Президента прийняв голова Європейської комісії Ж.-К. Юнкер. В. Зеленський і Ж.-К. Юнкер погодили фінальну дату XXI саміту Україна – ЄС, який відбудеться в Києві, 8 липня. Крім того, сторони обговорили співпрацю між Україною і Європою щодо всіх ключових аспектів, які становлять взаємний інтерес.

Президент України наголосив, що стратегічні пріоритети країни на членство у ЄС і НАТО залишаються незмінними. Також Україна продовжить дотримуватися фінансових зобов'язань перед західними партнерами. Як

вказав Ж.-К. Юнкер, Європа схвалює вибір держави. «Ми повністю підтримуємо Україну з боку ЄС у реалізації її євроінтеграційного вибору на шляху демократичних і ринкових перетворень», – підкреслив голова Європейської комісії.

В. Зеленський запевнив західних партнерів про незмінність курсу України щодо НАТО. «Як ми далеко від цього, залежить не тільки від України. Але ми будемо робити все, щоб наблизити цей час, тому що НАТО це перш за все безпека. Безпека країни, певний рівень підготовки військових і умови українських військових», – наголосив В. Зеленський (URL: <https://podrobnosti.ua/2302265-nato-polscha-ta-plagat-podrobits-vzitu-volodimira-zelenskogo-do-brjusselja.html>. 2019. 7.06).

Заява Президента України зацікавила Генерального секретаря Альянсу Є. Столтенберга. Разом з тим він вирішив нагадати умови приєднання. «Важливо, що лише сама держава ухвалює рішення, чи хоче приєднатися до НАТО, а 29 країн-членів вирішують, коли ця країна готова до цього. Жодна інша країна не може втручатися чи ветоувати цей процес», – наголосив Є. Столтенберг.

Він привітав наміри Києва розв'язати конфлікт на Донбасі мирним шляхом і підтвердив рішення НАТО в майбутньому надати Україні повноправне членство. На найближчу перспективу сторони мають намір посилити взаємодію в реформах оборонного сектора держави. «Зараз наш фокус – на реформах. Президент В. Зеленський заявив і підкреслив, що для України важливо відповідати стандартам НАТО – тому «ми будемо рухатися шляхом реформ». «НАТО залишається на своєму принципі про те, що кожна держава має право вибирати свій шлях, що стосується й України. Коли Україна оголосила, що не прагне до членства, ми цей вибір поважали. Але так само ми з повагою ставимося, коли держава вирішує, що вона рухається до членства. Тоді ми сідаємо разом і думаємо, як досягти стандартів НАТО», – наголосив Генеральний секретар НАТО.

Є. Столтенберг також анонсував спільні з Україною військові навчання в липні 2019 р. у Чорноморському регіоні. «У відповідь на незаконні дії Росії НАТО збільшило свою присутність у Чорному морі шляхом більшої кількості кораблів і літаків. Ми посилити співпрацю з нашими партнерами в регіоні, Україною та Грузією. І в липні ми проводитимемо більше навчань у Чорному морі разом з Україною», – повідомив Генеральний секретар Альянсу.

За інформацією ЗМІ, В. Зеленський під час виступу дотримувався риторики, яка лунала від українських представників і раніше, а наступного ранку в інтерв'ю журналісту радіо «Свобода» знову заговорив про референдум. «Ми інформаційно повинні розповісти кожному українцю, що таке НАТО, що це не так страшно. І коли українці будуть всі готові, ми обов'язково винесемо це питання на референдум і Україна обов'язково буде в НАТО», – заявив Президент України.

Як відзначають експерти, референдум, з одного боку, прояв прямої демократії. З іншого – доволі ризикований шлях. Це добре розуміють у Брюсселі. Особливо після страждань з Брекзитом і проблемного референдуму щодо Угоди про асоціацію з Україною. Проте в Україні ще немає закону про референдум. Тому це питання на далеку перспективу.

В. Зеленський також заявив, що готовий до переговорів з Росією, але першим пріоритетом України має бути здатність на самозахист. «Ми готові до переговорів з Росією. Ми готові виконувати Мінські домовленості. Але в першу чергу ми повинні бути здатні захистити себе. Вдячний за підтримку, яку Україна отримує від Альянсу й союзників», – зазначив Президент України.

У Москві відреагували на заяви В. Зеленського, зокрема щодо нормандського формату. «Переговори в нормандському форматі Президент Зеленський підтвердив. Але незрозуміло, з яких позицій і на чому базуватиметься продовження роботи “нормандської четвірки”. Якщо з чистого аркуша, то це не вийде», – пояснив міністр закордонних справ Росії С. Лавров (URL: <https://ua.news/ua/rf-prokomentovala-zustrich-zelenskogo-ta-putina-i-normandskyj-format>. 2019. 6.06).

За його словами, останніми роками «нормандська четвірка» досягла «конкретних домовленостей про розведення сил і засобів у трьох конкретних пілотних районах на лінії зіткнення і про оформлення процедури вступу в силу закону про особливий статус Донбасу в ув'язці з проведенням на цих територіях виборів». Але досі ці домовленості не оформлено на папері. «Тому перед тим, як збиратися в нормандському форматі в черговий раз, треба як мінімум з повагою поставитися до цього форуму й оформити в юридичному сенсі те, про що домовлялися раніше», – уточнив С. Лавров.

При цьому він наголосив, що керівництво Росії спостерігатиме за тим, який курс обере нова влада України. «Ми поки навіть не знаємо, яка політика буде в нового керівництва України щодо напряму Мінських домовленостей і в цілому на російському напрямі. Звідти лунають досить розмиті сигнали. Наприклад, що треба проводити референдум про те, чи відновлювати переговори з Росією», – зазначив міністр.

Він заявив, що навіть не зрозумів, про які переговори йдеться, тому що якщо брати Донбас, то переговори були в рамках контактної групи й нормандського формату. «Це не переговори з Росією», – наголосив С. Лавров.

Натомість, за словами експертів, позитивніші відгуки викликала розмова В. Зеленського з польським президентом А. Дудою. «Окремо хочу підкреслити, що я налаштований на сприйняття процесу примирення й недопущення домінування тематики складних періодів історії українсько-польських відносин на порядку денному стратегічного партнерства між Україною та Республікою Польща», – заявив В. Зеленський.

Як відомо, останнім часом існують певні непорозуміння між Україною та Польщею щодо бачення історичних процесів, зокрема в роки Другої

світової війни. «Я вірю, що президентська група експертів, яка була створена президентами Польщі та України, могла б зустрітися й активно розв'язувати проблеми в наших двосторонніх відносинах і відновити дух правди. Ми сподіваємося на примирення й активну співпрацю», – наголосив А. Дуда.

В. Зеленський зустрівся також з президентом Європейської ради Д. Туском. Після зустрічі Президент України подякував за прийом, ще раз запевнив у європейських прагненнях України та наполіг на санкціях проти Росії. Закликав до подальшої консолідації міжнародних зусиль і посилення санкційного тиску з тим, щоб повернути мир в Україну. «І це моя головна місія – як кожного громадянина України», – підкреслив В. Зеленський.

Крім того, він наголосив на важливості співпраці між країнами ЄС і Україною, зокрема і в протидії будівництву та запуску «Північного потоку-2».

Щодо фінансової допомоги, то Європа готова надати Україні транш у розмірі 500 млн євро в рамках програми макро-фінансової допомоги за умови виконання ряду вимог. Про це заявив віце-президент Єврокомісії В. Домбровскіс, відповідальний за політику фінансів ЄС.

В. Зеленський запевнив, що Україна виконає всі вимоги Євросоюзу. «Знаю умови. Ми готові до цих умов. Ми готові приймати ці закони, ці поправки в закони», – запевнив Президент України.

У свою чергу голова Європейської ради Д. Туск зазначив, що ЄС зберігатиме фінансову підтримку для стабілізації економіки України, незважаючи на війну на Донбасі.

Під час спільної прес-конференції з Президентом України Д. Туск також підтвердив підтримку Європейського Союзу для України. «ЄС завжди буде налаштований допомагати Україні в зміцненні її демократії та верховенства права, у боротьбі з корупцією, стабілізації економіки, проведенні реформ в енергетичному секторі, оскільки міцна й демократична Україна відповідає найкращим інтересам Європейського Союзу», – заявив Д. Туск (URL: <http://uaprom.info/news/169720-tusk-zaveril-es-prodolzhit-finpodderzhku-ukrainy.html/> 2019. 6.06).

Разом з тим він підкреслив, що готовий продовжувати роботу щодо виконання Угоди про асоціацію Україна – ЄС. «Вона вже принесла багато позитивних результатів у торгівлі й залученні інвестицій, від якої отримали користь наші громадяни з обох сторін, вона може принести набагато більше результатів у майбутньому», – зазначив Д. Туск.

За інформацією ЗМІ, Євросоюз готовий підтримати виконання Мінських домовленостей і мирне врегулювання на Сході України всіма засобами, зокрема підтримати інклюзивний підхід Президента В. Зеленського до громадян України, які мешкають на тимчасово окупованих територіях. Про це йдеться в інформації, яку поширила прес-служба Служби зовнішніх дій ЄС, за підсумками зустрічі високого представника ЄС Ф. Могеріні та Президента України (URL:

https://zik.ua/news/2019/06/06/yevrosoyuz_chekaie_negaynogo_zviltennyya_rosiie_yu_24_ukrainskyh_moryakiv__1587915. 2019. 6.06).

Ф. Могеріні висловила незмінну підтримку ЄС Україні у її демократичних перетвореннях. Високий представник ЄС і Президент України обговорили можливі шляхи щодо повного виконання Мінських домовленостей усіма сторонами, зробивши наголос на відповідальності Росії в цьому сенсі. Вони заявили про несприйняття російського указу, який передбачає спрощену процедуру подання на російське громадянство для людей, які постійно проживають в окремих районах Донецької та Луганської областей, а також знаходилися на Кримському півострові до 2014 р.

Ф. Могеріні також підтвердила соціально-економічну підтримку ЄС регіону Азовського моря, де, як очікується, відбудуться додаткові заходи за підтримки ЄС уже цього літа. «Європейський Союз продовжує чекати, що Росія негайно звільнить 24 українських військовослужбовців і поверне Україні три захоплені кораблі», – ідеться в документі.

Ф. Могеріні та В. Зеленський також обговорили необхідність продовження процесу реформ в Україні на користь громадян України і в контексті виконання Угоди про асоціацію між Україною і ЄС. Вони погоджуються з тим, що ця Угода є найбільш всеохоплюючою серед угод, які Євросоюз уклав з третіми країнами.

Сторони заявили про намір продовжити обговорення цих тем і спільної роботи на наступному саміті ЄС – Україна, який відбудеться 8 липня в Києві.

Оцінюючи перший візит Президента України до Брюсселя, експерти зазначають, що це демонстрація того, що Європа є пріоритетом для України. Про це, зокрема, заявив головний консультант відділу зовнішньоекономічної політики Національного інституту стратегічних досліджень І. Ус. «Враховуючи той факт, що нещодавно відбулися вибори до Європарламенту й керівництво Європейського Союзу протягом наступного місяця буде змінено, для мене цей візит є демонстрацією того, що, попри різні розмови, Україна залишається проєвропейською, проєвроатлантичною країною», – наголосив І. Ус (URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=87756>. 2019. 3.06).

За його словами, візит Президента України до Брюсселя є насамперед демонстрацією того, що Європа залишається для України пріоритетом. «Поки що в цьому візиті я бачу більше символізму: не конкретних рішень, а демонстрацію того, що той вектор розвитку України, який був у попередні роки, залишається, що Європа залишається для нас пріоритетом. Саме тому перший візит до Брюсселя», – зазначив експерт.

У свою чергу політолог В. Золотарьов вважає, що В. Зеленський під час свого візиту до Брюсселя озвучив усе те, чого від нього чекали, іншого вибору не було. Усе було цілком передбачувано. Стратегічний курс України – на набуття повноправного членства у ЄС і НАТО. «Іншого шляху, крім як у напрямі НАТО, в Україні немає. Конфлікт з РФ це довів. Реформувати армію й рухатися в бік НАТО потрібно було ще за Кучми. Ну, або мати свою

сильну армію, як у Швейцарії. Але НАТО добре тим, що воно коштує дешевше для його членів, ніж спроба оборонятися самостійно», – наголосив В. Золотарьов (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/06/05/pogljad/polityka/chutky-pro-defolt-shans-myg-pokazav-vizyt-zelenskoho-bryusselya>. 2019. 5.06).

На його думку, у зовнішній політиці України вже не може бути кардинальних змін, хто б не став президентом.

Щодо Мінських домовленостей, то, за словами експерта, Україна поки нічого не може зробити, щоб переавантажити Мінські домовленості. «Хіба що воювати. Але Зеленський – це не партія війни. Тому продовжуватимуть тягнути те, що вже досягнуто, вести якісь переговори. Власне, для цього й повернули Кучму», – наголосив він.

Тому така ситуація на Донбасі зберігатиметься й надалі. Однак є ризик. Коли правила не визначено, будь-яка сторона може трактувати події як завгодно. «Можливо, звичайно, щось трапиться, що допоможе вирішити конфлікт. Але поки ситуація буде такою ж. На Донбасі стрілятимуть, а в нас показуватимуть, що хочуть усе вирішити», – підкреслив В. Золотарьов.

Натомість політолог В. Таран вважає, що В. Зеленський, як завжди, щось не договориє. Йому вигідно замовчувати деякі речі до виборів. Президент В. Зеленський під час візиту до Брюсселя також не говорив про головне. «Треба говорити про ті заяви, які не було озвучено. Найголовніше, що ми не почули, вступ України до НАТО лише після референдуму. Якби така заява була зроблена, це означало б, що ми блокуємо перемовини з НАТО. Добре, що цього не сталося. Зовсім не піднімалося питання щодо посилення санкцій проти Росії. Європейська кон'юнктура зараз не дуже сприятлива до України. Австрія, Італія, Франція вже в червні готові скасувати санкції. А Зеленський нічого про це не сказав. Також не почули його думок щодо призупинення “Північного потоку-2”. Він проговорював протокольні, дипломатичні посили, які не несуть жодного змісту. Підтвердив, що ми далі рухаємося у напрямі Європейського Союзу та НАТО, сподіваємося на підтримку наших партнерів, боремося з корупцією. Янукович у 2009 р. робив такі самі пасажі в сторону Європи», – наголосив В. Таран (URL: https://gazeta.ua/articles/life/_zberigayuchi-svoyi-rejtingi-vin-vtrachaye-nash-chas-visnovki-z-vizitu-zelenskogo-do-bryusselyu/907211. 2019. 5.06).

За словами політолога, проблема в тому, що В. Зеленський не порушив жодної гострої теми. Застосував «тактику обтічності», яку випробував на своїй президентській кампанії. «Напередодні виборів до Верховної Ради боїться робити гострі заяви, щоб не втратити якусь із частин електорату. Саміти НАТО не щороку відбуваються. За правильного підходу вже у грудні могли б отримати план дій щодо членства. Затримкою скористається Росія, аби це питання заблокувати. Зберігаючи свої рейтинги, він втрачає наш час», – заявив експерт.

Щоправда, політолог не враховує, що це був перший закордонний візит В. Зеленського в статусі Президента України. І вимагати від нього кардинальних рішень не варто. Це було знайомство з ключовими діячами ЄС і НАТО.

У цілому ж перший візит до Брюсселя – це демонстрація зовнішньої політики України, запевнення в незмінності курсу, пошук сприяння у вирішенні нагальних питань і додаткових переваг кооперації. Це не лише добра дипломатична традиція, але й прагматичний хід. Заручитися підтримкою на реформи, зміцнити торговельні відносини, посилити спільні оборонні проекти.

На думку багатьох експертів, Брюссель було обрано недаремно, адже більша частка його виборців усе ж таки бачить своє майбутнє у ЄС. Такий крок став демонстрацією того, що він ніякий не проросійський президент. Водночас В. Зеленський не забув і про виборців, які прагнуть відновлення зв'язків з Росією. Саме тому він заявив про можливі переговори з Росією для врегулювання конфлікту на Донбасі. Свідченням цього також є призначення Л. Кучми представником України в тристоронній контактній групі в Мінську, який з першої нагоди намагався домовитися про зняття економічної блокади з окупованих територій і заборону стріляти у відповідь на обстріли бойовиків з боку «ДНР/ЛНР». Важливо й те, що візит до Брюсселя та переговори в Мінську відбувалися в короткому часовому проміжку. В інформаційному полі не буде акценту лише на одну з цих подій, тому вони яскраво не привернуть уваги виборців, які мають кардинально різну політичну орієнтацію. Імовірно для новообраного Президента України така стратегія є ефективною, адже його рейтинги невпинно ростуть. Натомість для України не так добре, адже міжнародне співтовариство очікує рішучих дій.

Проте не варто недооцінювати дії В. Зеленського. Адже західні партнери позитивно відреагували на його візит до Брюсселя. Президент України отримав запрошення на візит до Польщі, на зустріч з канцлером Німеччини, президентом Франції. Крім того, Сполучені Штати Америки надіслали Президенту В. Зеленському офіційне запрошення. Про це повідомив радник глави держави з юридичних питань А. Єрмак. «Можу вам підтвердити, що ми отримали офіційне запрошення відвідати з офіційним візитом Сполучені Штати Америки. Зараз узгоджуються дати. І я думаю, що це буде дуже потужний візит», – наголосив А. Єрмак (URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_ce-bude-duzhe-potuzhnij-vizit-vashington-zaprosiv-zelenskogo/908747. 2019. 13.06). У свою чергу посол України у Вашингтоні В. Чалий також повідомив, що візит В. Зеленського до США можливий після парламентських виборів в Україні.

Отже, за результатами першого закордонного візиту новообраного Президента України та оцінками експертів можна констатувати, що відбулося підтвердження незмінності стратегічного курсу держави, який знаходить традиційну підтримку в західних партнерів.

Президент В. Зеленський vs Верховна Рада України восьмого скликання та парламентські перспективи «Слуги народу»

Останнім часом Верховна Рада України більше нагадує не класичний парламент з коаліцією та опозицією, а різнорідну структуру окремих фракцій і депутатських груп, що вже здається вичерпав свій ресурс ефективності. Перед новообраним Президентом В. Зеленським постало питання: що робити з таким парламентом? Спробувати співпрацювати з цим складом чи розпустити й призначити дострокові вибори. У своїй інавгураційній промові він заявив про розпуск депутатів Верховної Ради України восьмого скликання. Серед основних причин розпуску Президент називає низький рівень довіри з боку громадськості та його неефективність, тоді як юридичною підставою для розпуску стала відсутність коаліції.

Рішення Президента України в цілому було підтримано громадськістю, але неоднозначно сприйнято в самому парламенті. Причому проглядаються певні закономірності: ті політичні сили, які не мають належної електоральної підтримки для досягнення успіху на дострокових виборах, досить критично поставилися до такої ініціативи В. Зеленського та навіть спробували убезпечити себе від перспективи розпуску. Так можна згадати «вихід» з де-факто неіснуючої коаліції «Народного фронту», а також позовну заяву до Верховного Суду про визнання протиправним та нечинним Указу Президента України від 21 травня 2019 р. № 303/2019 «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів».

Зауважимо, що, згідно із законодавством, дострокове припинення повноважень парламенту можна оскаржити у Верховному Суді. Однак при цьому суд не може зупинити дії відповідного Указу. Секретар ЦВК Н. Бернацька заявила журналістам, що після публікації Указу Президента про розпуск Верховної Ради суд уже не зможе зупинити виборчий процес (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-48386401>).

Нагадаємо, що ще до розпуску ВР України В. Зеленський запропонував нардепам схвалити закон про зняття депутатської недоторканності, закон про незаконне збагачення та закон про вибори (URL: https://24tv.ua/ukrayina_tag1119). При цьому передбачалося, що дострокові парламентські вибори відбуватимуться згідно з вимогами нового виборчого законодавства. На позачерговому засіданні 22 травня парламент провалив ініціативи В. Зеленського щодо внесення змін до закону про вибори, які, зокрема, передбачали зменшення проходного бар'єра до 3 з нинішніх 5 % та скасування мажоритарної складової виборів.

Після цього Президент В. Зеленський відмовився співпрацювати з діючим парламентом. Про це 23 травня заявив представник Президента у Верховній Раді Р. Стефанчук. Він, зокрема, зауважив, що Президент В. Зеленський більше не подаватиме до парламенту нинішнього скликання

обіцяні законопроекти і виступить з новими ініціативами тільки після утворення своєї більшості в парламенті (URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/4099425-zelenskyi-vidmovyvsia-spivpratsuiваты-z-diuichoui-radoui>).

«Законопроекти готові, але подаватися вони будуть тільки тоді, коли в нас буде більшість, і вони обов'язково пройдуть через Верховну Раду, адже те, що ...продемонструвала Рада, ніяк не можна назвати співпрацею. Але всі закони, передбачені в програмі Президента, уже напрацьовані та будуть подані до Верховної Ради», – сказав він. За його словами, ідеться, зокрема, про закон про імпичмент, про зняття депутатської недоторканності, про незаконне збагачення. Водночас Р. Стефанчук додав, що голосування Верховної Ради за запропонованими Президентом поправками до законодавства про вибори свідчить про нездатність нинішнього складу парламенту співпрацювати й домовлятися з главою держави. «Для нас це приклад того, що Верховна Рада залишається просто нездатною до домовленостей. Президент робить з цього висновки», – підкреслив Р. Стефанчук.

Верховна Рада не підтримала й окремі кадрові рішення Президента України. Зокрема, народні обранці не звільнили з посади міністра закордонних справ П. Клімкіна, міністра оборони С. Полторака та голову СБУ В. Грицака, проекти постанов про звільнення яких В. Зеленський вніс до ВР 30 травня. Раніше сам П. Клімкін добровільно подав Президенту заяву про звільнення. Так само заяву про звільнення подали С. Полторак і В. Грицак.

Фракції БПП і «Народний фронт» відмовилися голосувати, допоки Президент не представить кандидатури на заміну двох міністрів, які є сферою відповідальності глави держави. Така сама позиція була й щодо голови СБУ (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-48541099>).

Профільний Комітет з питань національної безпеки та оборони рекомендував Верховній Раді не звільняти С. Полторака, допоки Президент В. Зеленський не представить кандидатуру на заміну міністра оборони. Депутати вказували, що звільняти міністра оборони країни, яка воює, без представлення заміни є безвідповідально.

Право подавати кандидата на призначення парламентом міністра закордонних справ та міністра оборони належить Президенту. Подібна процедура стосується й голови СБУ. Проте В. Зеленський досі не подав парламенту кандидатури нових очільників МЗС, Міноборони чи СБУ.

У свою чергу АП відреагувала на відмову парламенту відправити у відставку голів МЗС, Міноборони та СБУ. Радник і представник Президента України у Верховній Раді Р. Стефанчук назвав «недолугим опором» відмову парламенту відправити у відставку міністра закордонних справ, міністра оборони та голову Служби безпеки України (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vidstavky-ministriv/29985132.html>). Він зазначив, що є велика криза не у відносинах Президента і парламенту, а є

«велика конституційна криза в розумінні відносин народу України та тієї влади, що залишилася». «Ми бачимо, який у суспільстві рівень недовіри до багатьох владних інституцій. Ми бачимо недолугий опір, консолідацію зусиль тих, хто не бажає змін. У визначених Конституцією України межах ми вживатимемо всіх заходів, щоб Президент мав можливість впливати на ситуацію й задовольнив запит українського народу на зміни», – зазначив Р. Стефанчук.

За його словами, мотиви парламенту у відмові звільнити голову Служби безпеки України, міністра оборони України та міністра закордонних справ України за поданням Президента є неконституційними. «Президент України вніс у межах своєї компетенції подання на звільнення тих посадовців, на які має право. Він жодним чином не перевищив своїх повноважень. Верховна Рада натомість відповіла, що виставляє ряд інших незрозумілих для мене як для правника умов. Наприклад, назвати наступників. Це – неконституційні вимоги», – вважає Р. Стефанчук.

Інші законодавчі ініціативи Президента також не було підтримано або взагалі не внесено до порядку денного Верховної Ради. Зокрема, 29 травня Президент В. Зеленський подав до Верховної Ради проект закону про імпичмент Президента, а 31 травня законопроект «Про вибори народних депутатів України» щодо забезпечення виборчих прав військовослужбовців. 3 червня під час погоджувальної ради представник Президента у Верховній Раді Р. Стефанчук закликав парламент негайно розглянути законопроекти, подані В. Зеленським. Спікер парламенту А. Парубій заявив, що деякі законодавчі ініціативи глави держави дивують, але пообіцяв їх розглянути в сесійній залі.

Проте народні депутати не підтримали законопроект В. Зеленського про імпичмент, який взагалі не внесли до порядку денного сесії Верховної Ради. Так, за проекти закону про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпичмент) (реєстр. № 10340 і 10340-1) проголосувало лише 110 нардепів з необхідних 226. Також не вистачило голосів за включення до порядку денного сесії парламенту законопроекту про внесення змін до закону про вибори народних депутатів України щодо забезпечення виборчих прав військовослужбовців (реєстр. № 10356) ([URL: http://ukrreporter.com.ua/politic/zakonoproekt-zelenskogo-pro-impichment-ne-venesly-do-poryadku-dennogo-verhovnoyi-rady.html](http://ukrreporter.com.ua/politic/zakonoproekt-zelenskogo-pro-impichment-ne-venesly-do-poryadku-dennogo-verhovnoyi-rady.html)).

Тому можемо констатувати, що наразі президентські законодавчі ініціативи з різних причин не було підтримано народними обранцями, за що В. Зеленський «подякував» Верховній Раді. «Я хочу похвалити й від щирого серця сказати нашій Верховній Раді величезне дякую», – сказав він у своєму відеозверненні, опублікованому у Facebook ([URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news-48562814](https://www.bbc.com/ukrainian/news-48562814)).

В. Зеленський зауважив, що одразу після підписання указу про розпуск парламенту думав, чи «не помилився», прийнявши таке рішення. «Що зробили депутати за ці дні? Залишили “мажоритарку”, залишили

недоторканність, залишили старих міністрів, залишили старих силовиків на посадах, залишили можливість не відповідати за незаконне збагачення. Як багато вони залишили майбутнім поколінням, своїм дітям і онукам», – сказав Президент.

Він також зауважив, що парламентарі «залишаються собою», продовжуючи прогулювати й «кнопкодавяти». «Дякую, що своєю “плідною працею” доводите усій країні – рішення про розпуск Ради було правильним», – заявив голова держави. За його словами, рейтинг довіри до парламенту раніше становив усього 4 %. «Дякую, що не зупиняєтесь і продовжуєте пробивати дно», – сказав він. Президент зазначив, що свою оцінку роботі Верховної Ради українські громадяни покажуть 21 липня на виборах.

Натомість народні депутати проголосували за закон про тимчасові слідчі комісії, які зможуть брати участь в імпічменті. Так, Верховна Рада ухвалила Закон України № 1098 «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» у другому читанні та в цілому з техніко-юридичними правками. Цей документ, серед іншого, передбачає процедуру імпічменту Президента (URL: <https://www.5.ua/polityka/rada-ukhvalyla-zakon-pro-tsk-iakuyi-perebachaie-protseduru-impichmentu-193656.html>).

Закон врегулює повноваження парламенту щодо визначення статусу, порядку створення та діяльності тимчасових слідчих комісій, тимчасових спеціальних комісій і спеціальної тимчасової слідчої комісії для проведення розслідування під час процедури усунення Президента з поста в порядку імпічменту. Сама процедура імпічменту описана Конституцією та регламентом ВР. Підставою для ініціювання усунення глави держави від влади та створення спеціальної слідчої комісії є подання, підписане більшістю нардепів від конституційного складу парламенту, підписи яких не відкликаються.

За ухвалення рішення проголосувало 279 народних депутатів, голосів «проти» не було взагалі. Таке єднання всіх фракцій та депутатських груп у голосуванні за закон про тимчасові слідчі комісії окремі оглядачі пояснюють тим, що цим голосуванням депутати розширюють власні можливості. «Тепер депутатські слідчі комісії мають право вимагати від правоохоронців оригінали документів і результати експертиз, викликати посадовців на допит, давати рекомендації офіційному слідству – і не боятися відмови. Парламент зможе розслідувати не лише резонансні справи, а й діяльність Президента. Якщо запідозрить його у державній зраді, то можуть відправити гаранта у відставку» (URL: <https://tsn.ua/politika/rada-uhvalila-zakon-pro-tsk-chi-realno-dostrokovo-pripiniti-povnovazhennya-prezidenta-1358439.html>).

Процедура імпічменту та ж, що прописана в Конституції. Верховна Рада створює спеціальну слідчу комісію та готує подання на розслідування діяльності Президента. Якщо його підтримує більшість парламентарів, то

розпочинається слідство. Вивчають документи, заслуховують свідків, зокрема й самого Президента. Ще раз голосують більшістю та роблять подання до Конституційного Суду і Верховного Суду. Якщо висновки звіди позитивні, то голосують ще раз. У фіналі відставку Президента мають підтримати три чверті депутатського корпусу.

Це рішення депутати без зайвої скромності називають історичним. Можливим воно стало лише тепер, коли діючий Президент тимчасово опинився без своєї більшості в парламенті. «У цьому парламенті набагато більше шансів його прийняти, бо в нинішнього Президента немає тут свого лобі. Я не знаю, як би спрацював парламент, якби тут була більшість В. Зеленського», – каже позафракційний М. Найєм.

У свою чергу у В. Зеленського пообіцяли вивчити ухвалений депутатами закон. Представник глави держави в парламенті обіцяє, що за будь-яких обставин наступне скликання розпочнуть із зняття недоторканності з усіх, хто нею наділений. «Уже в наступну каденцію Верховної Ради внесемо нову норму Конституції про зняття імунітету з усіх трьох категорій, про які ми говорили. Тоді не буде потрібно імпічменту чи чогось іншого», – каже представник Президента у Верховній Раді Р. Стефанчук. Водночас він зазначив, що ухвалення парламентом законопроекту про тимчасові слідчі комісії та тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України не розв'язує проблеми встановлення механізму імпічменту Президента.

Нагадаємо, що власний законопроект про імпічмент В. Зеленський обіцяв внести до парламенту одразу після інавгурації. Обіцянку дотримав. Утім депутати навіть не внесли його до порядку денного, а А. Парубій розкритикував законопроект В. Зеленського про імпічмент, заявивши, що в документ закладено переписані норми Регламенту парламенту.

Ще одним «каменем спотикання» в питанні співпраці Президента та парламенту стало питання внесення змін до виборчого законодавства. Як зазначалося, 22 травня парламент провалив ініціативи В. Зеленського щодо внесення змін до закону про вибори, які, зокрема, передбачали зменшення прохідного бар'єра та скасування мажоритарної складової виборів.

Натомість А. Парубій сказав, що Верховна Рада України зможе прийняти новий Виборчий кодекс на цій літній сесії ([URL: https://www.depo.ua/ukr/politics/parubiy-skazav-koli-chekati-ukhvalennya-viborchogo-kodeksu-20190605974193](https://www.depo.ua/ukr/politics/parubiy-skazav-koli-chekati-ukhvalennya-viborchogo-kodeksu-20190605974193)).

Він зазначив, що ухвалення Виборчого кодексу – одне із заключних зобов'язань ВР цього скликання. «...Я запропоную почати розгляд виборчого кодексу про відкриті списки. Це одне з заключних великих зобов'язань Верховної Ради цього скликання. І я впевнений, що ми зможемо його прийняти на цій літній сесії», – заявив А. Парубій. За словами спікера парламенту, розгляд нового виборчого кодексу у Верховній Раді може тривати близько двох тижнів. «Ми проходили вже не один масштабний законопроект. Так, я свідомий того, що це триватиме більше тижня.

Можливо, і два тижні триватиме. Але я дуже розраховую на те, що всі народні депутати проявлятимуть добру волю при прийнятті виборчого кодексу. Я розраховую на те, що ми ще в межах цієї сесії, тобто до 14 липня, зможемо ухвалити Виборчий кодекс», – заявив А Парубій.

Зокрема, законопроектом пропонується запровадити на парламентських виборах систему регіональних відкритих списків – у кожному з 27 виборчих регіонів партії подають свої списки, а виборець голосує за одну із цих партій і за бажанням – за когось з кандидатів, якого партія запропонувала в цьому регіональному списку. Також пропонується встановити 4-відсотковий виборчий бар'єр. До другого читання до проекту Виборчого кодексу було подано близько 4,5 тис. поправок.

Нагадаємо, 27 травня Голова Верховної Ради А. Парубій закликав народних депутатів схвалити правки про відкриті списки й доручив голові відповідного комітету підготувати Виборчий кодекс до розгляду в другому читанні.

На що в профільному комітеті Верховної Ради одразу ж відреагували та заявили про готовність Виборчого кодексу до розгляду. Про це заявив голова підкомітету Комітету з питань правової політики та правосуддя Р. Сидорович (URL: <https://www.depo.ua/ukr/politics/parlamentskiy-komitet-zayaviv-pro-gotovnist-viborchogo-kodeksu-do-rozglyadu-20190527969188>). За його словами, робоча група правового комітету парламенту працювала над поправками до Виборчого кодексу півтора року. Після 40 засідань у березні 2019 р. був представлений фінальний варіант документа. «17 листопада 2017 р. був проголосований Виборчий кодекс у першому читанні. Після цього була сформована робоча група, у яку включилися 30 народних депутатів з усіх фракцій. Виборчий кодекс готовий. Тут немає 4,5 тис. поправок. Тут є цілісний фінальний текст», – заявив Р. Сидорович.

Нардеп зазначив, що при наявності політичної волі новий Виборчий кодекс реально проголосувати ще до кінця пленарного тижня. «Відкриті списки можуть бути прийняті навіть на цьому тижні. Але для цього потрібна воля сесійної зали і коаліції. Прошу виносити в сесійний зал і голосувати. Я маю право говорити про зміст цього документа. Він абсолютно повністю підготовлений, включаючи перехідні та прикінцеві положення, яким чином його запускати: для парламентських, місцевих виборів та виборів Президента», – додав він.

За словами нардепа, депутатам не треба витратити час на обговорення в залі парламенту, щоб не затягнути розгляд Виборчого кодексу. «Час для дискусій у сесійній залі завершився. Тому я просто прошу не говорити з трибуни про те, що ви за відкриті списки, а розблокувати роботу комітету. Прийняти цей документ. Прошу виносити в зал і голосувати», – підсумував він.

Разом з тим уже 6 червня парламент приступив до розгляду понад 4 тис. 500 поправок до законопроекту про Виборчий кодекс. При цьому окремі народні обранці раніше висловили сумнів щодо того, що Верховна Рада

схвалить новий Виборчий кодекс до позачергових парламентських виборів. Зокрема, про це 28 травня заявила колишній представник Президента в парламенті І. Луценко.

Загалом же окремі депутати вважають, що парламент цього скликання виконав свої зобов'язання перед Україною. Так, спікер А. Парубій заявив, що депутати підуть із зали ВР «з високо піднятою головою» (URL: <https://www.unian.ua/elections/10575054-parubiy-deputati-z-ninishnogo-sklikannya-pidut-iz-zali-vr-z-visoko-pidnyatoyu-golovoyu.html>).

А. Парубій вважає фундаментальними рішеннями парламенту ухвалені закони про мову, освіту та церковні закони, про декомунізацію та інші рішення. «Ми підемо з цієї зали з високо піднятою головою. Бо нам є що сказати українцям», – наголосив він і додав, що парламент виконав свої зобов'язання перед Україною, а Виборчий кодекс і відкриті виборчі списки – одні із заключних великих зобов'язань.

За умов відсутності ефективної взаємодії між Президентом і парламентом, для прийняття ключових рішень В. Зеленському потрібно мати лояльну більшість у Верховній Раді дев'ятого скликання. У цьому контексті хотілося б зауважити, що більшість політичних сил, які мають амбіції бути представлені в парламенті, почали активну фазу виборчої кампанії. Так, 24 травня в Україні офіційно стартувала виборча кампанія – партії почали реєструватися для участі в позачергових виборах Верховної Ради, проводити з'їзди й оголошувати списки кандидатів у депутати.

У партіях двох великих гравців української політики – «Блоці П. Порошенка» та Всеукраїнському об'єднанні «Батьківщина» – одразу заявили про готовність до позачергових виборів. Діючому парламенту Ю. Тимошенко побажала «піти красиво» (URL: <https://hromadske.ua/posts/v-ukrayini-rochalasya-viborcha-kampaniya-hto-vzhe-zayaviv-pro-svoyu-uchast>).

Самостійно на вибори йде Об'єднання «Самопоміч». У новому списку партії, за словами А. Садового, буде 70 % нових облич. Іде на вибори також «Народний фронт», Радикальна партія О. Ляшка, Опозиційний блок.

Президентська партія «Слуга народу» піде на вибори з радником В. Зеленського та экс-спікером його передвиборного штабу Д. Разумковим. Саме цій партії соціологи прогнозують, за різними даними, до 50 % голосів громадян, які підуть на вибори і вже визначилися з вибором.

Екс-кандидати на пост Президента також спробують завести свої політичні сили до парламенту дев'ятого скликання. Очолювана А. Гриценком «Громадянська позиція» на вибори йде з трьома партіями – «Народний контроль», «Рідна країна» та «Європейська партія України». Причому об'єднання з партіями, які нині є в парламенті, А. Гриценко виключає.

Піде на вибори й партія І. Смешка «Сила і честь». Як заявляє сама партія, вона хоче «повернути повагу до законів України, змусити виконавчу та судову гілки влади поважати чинну Конституцію і забезпечити

імплементацию її положень у норми прямої дії поточного судочинства в Україні».

Новостворена партія С. Вакарчука «Голос» запропонувала піти разом на позачергові вибори партії «Сила людей». Сама ж «Сила людей» (від якої на президентські вибори йшов Д. Гнап) уже встигла підписати меморандум про співпрацю з «Українською Галицькою партією» і «Демократичною сокирою».

Зауважимо, що, на думку заступника директора Соціологічної служби «Рейтинг» Л. Мисіва, партія С. Вакарчука забирає рейтинги в партій П. Порошенка та А. Гриценка.

Також на вибори йде Прем'єр-міністр В. Гройсман, бо хоче «розумної більшості в Раді». Його партія матиме центристську позицію.

Партії «Національний корпус», «Свобода», «Правий сектор», «Українська добровольча армія», ОУН і Конгрес українських націоналістів ідуть на позачергові парламентські вибори єдиним націоналістичним блоком. Очолить список націоналістів лідер «Свободи» О. Тягнибок. Також до першої п'ятірки увійшли лідер «Національного корпусу» А. Білецький, командир Української добровольчої армії Д. Ярош, голова «Правого сектора» А. Тарасенко, віце-спікер Верховної Ради сьомого скликання Р. Кошулинський (URL: <https://www.dw.com/uk/a-49120980>).

Міські голови Харкова та Одеси Г. Кернес і Г. Труханов домовилися про створення нової політичної сили – «Довіряй справам». Пізніше «Довіряй справам» об'єдналася перед парламентськими виборами з партіями «Опозиційний блок», «Партія миру і розвитку», «Наші», «Відродження».

Зауважимо, що Опозиційний блок і «Опозиційна платформа – За життя» В. Рабиновича та В. Медведчука (остання, за різними соціологічними опитуваннями, наразі займає другу позицію в рейтингах – з результатом трохи більше 10 %) підуть на парламентські вибори окремо.

В «Опорі» назвали причину провалу об'єднання. Координатор виборчих програм мережі «Опора» О. Айвазовська, коментуючи окремий похід на вибори Опоблоку та «Опозиційної платформи – За життя», зауважила, що конфлікт, який був усередині фракції партії «Опозиційний блок», дійшов логічних наслідків (URL: https://zik.ua/news/2019/06/06/proval_obiednannya_opobloku_z_opozytsiynoyu_platformoyu__za_zhyttya_prychynu_1588523). «Думаю, що той конфлікт, який був усередині фракції “Опозиційний блок”, дійшов до логічних наслідків. Дійсно, рейтинг Опозиційного блоку невисокий, а тому логіки об'єднуватися немає. Мені здається, Опозиційний блок, найімовірніше, орієнтуватиметься на одномандатні мажоритарні округи, зокрема східні регіони України – частково, де є електоральна база, великі підприємства, зокрема і пана Ахметова, і перспектива перемогти», – зазначила О. Айвазовська.

Загалом же останні рейтинги політичних сил на дострокових парламентських виборах згідно з різними опитуваннями виглядають приблизно однаково. Так, відповідно до одного з останніх соціологічних

досліджень, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології з 26 травня по 7 червня, на позачергових виборах у Верховну Раду до парламенту наразі мають шанс потрапити п'ять партій: «Слуга народу», «Опозиційна платформа – За життя», «Європейська солідарність», «Батьківщина» та «Голос» (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/06/10/7217650>).

Так, за президентську партію «Слуга народу» готові проголосувати 48,5 % опитаних українців, які визначилися з вибором. Ще 11,8 % респондентів висловили бажання проголосувати за політсилу «Опозиційна платформа – За життя», 8,1 % – за партію «Блок П. Порошенка “Солідарність”» («Європейська солідарність»), 7,8 % – за партію «ВО «Батьківщина» та 5,6 % – за партію «Голос».

Серед партій, які поки не долають необхідного 5-відсоткового бар'єра, опинилися «Сила і честь», за яку готові проголосувати 3,8 % респондентів, Радикальна партія О. Ляшка – 2,9 %, ВО «Свобода» – 1,9 % та «Громадянська позиція» – 1,8 %. За інші вісім партій висловили бажання проголосувати менше 1 % виборців. За інші партії готові проголосувати загалом 3,6 %.

Враховуючи мажоритарну складову виборчого процесу, яку не вдалося скасувати та щодо якої існують певні побоювання в політичному й експертному середовищі, наразі досить складно спрогнозувати результати парламентських виборів. І питання, чи матиме Президент В. Зеленський лояльну більшість у парламенті, залишається відкритим. Навіть якщо рівень довіри до кандидатів від «Слуги народу» по мажоритарних округах буде приблизно таким, як у партії в цілому, то її результат балансуватиме в межах 50 %. Тому перспективи президентської політичної сили одноосібно сформувати парламентську більшість залишаються хоча й реальними, проте малоімовірними.

За таких умов «Слугі народу» потрібно буде шукати підтримки серед інших політичних сил. Наразі можемо констатувати, що з п'яти партій, які згідно з існуючими рейтингами, долають 5-відсотковий бар'єр, найбільш вірогідним буде союз з «ВО “Батьківщина”». До речі, її лідер народний депутат Ю. Тимошенко вже заявила, що її партія готова створити коаліцію з політичною силою «Слуга народу» в новому парламенті (URL: <https://gordonua.com/news/politics/timoshenko-zayavila-chto-batkvshchina-gotova-sozdat-koaliciyu-so-slugoy-naroda-1029706.html>).

Такий імовірний союз, хоча й значно підвищує шанси В. Зеленського на парламентську більшість, проте не може гарантувати її. Особливо враховуючи той факт, що до виборів залишається ще більше місяця і за цей час електоральні вподобання можуть змінитися в будь-який бік. Особлива увага громадськості буде прикута як до діяльності безпосередньо Президента, так і до його партії.

У цьому контексті можемо згадати і про з'їзд «Слуги народу», який відбувся 9 червня в Національному ботанічному саду в Києві. На з'їзді було представлено перші 100 кандидатів у народні депутати від цієї партії. Серед

них, крім членів передвиборної команди В. Зеленського, медійники, юристи, освітяни, волонтери, спортсмени, лікарі та антикорупціонери.

Перед оголошенням імен кандидатів В. Зеленський запевнив у добросовісності своїх кандидатів: «Вони не йдуть, щоб відбувати номер, бо за кнопкодавство ми позбавлятимемо мандата. Вони не йдуть заради збагачення, бо за це ми будемо саджати» ([URL: https://www.radiosvoboda.org/a/congress-of-the-party-the-servant-of-the-people/29989908.html](https://www.radiosvoboda.org/a/congress-of-the-party-the-servant-of-the-people/29989908.html)).

Глава «Слуги народу» Д. Разумков і глава штабу партії О. Корнієнко провели спільний брифінг для преси, на якому поінформували, як відбувався відбір кандидатів у народні депутати. «Велику частку кандидатів ми відібрали за підсумками інтернет-заявок. Загалом їх було понад 3,5 тис.», – зазначив Д. Разумков. Він також запевнив, що розподіл міністерських крісел розпочнеться лише після формування коаліції.

Утім партії «Слуга народу» залишається ще сформувати остаточний список кандидатів у мажоритарних округах. Д. Разумков та О. Корнієнко пообіцяли його оприлюднити згодом. «Не ми придумали “мажоритарку”, але нам потрібно зараз її перемогти, щоб потім відмінити», – завершив виступ О. Корнієнко, переконуючи, що діючих народних депутатів у списку їхньої партії не буде.

Однак до окремих кандидатів одразу ж виникли питання. Так, волонтер Р. Сініцин вважає, що до виборчого списку партії «Слуга народу» потрапила людина В. Медведчука Д. Співак ([URL: https://inforesist.org/v-spiskah-sluga-naroda-nashli-cheloveka-medvedchuka](https://inforesist.org/v-spiskah-sluga-naroda-nashli-cheloveka-medvedchuka)).

Для справедливості зазначимо, що вже за кілька днів у партії повідомили, що кандидати в депутати І. Панченко, В. Гутцайт і Д. Співак не балотуватимуться в парламент за списками партії ([URL: https://hromadske.ua/posts/sluga-narodu-viklyuchila-zi-svogo-spisku-kandidativ-u-deputati-irinu-panchenko-vadima-gucajta-ta-dmitra-spivaka](https://hromadske.ua/posts/sluga-narodu-viklyuchila-zi-svogo-spisku-kandidativ-u-deputati-irinu-panchenko-vadima-gucajta-ta-dmitra-spivaka)).

«Після додаткової перевірки І. Панченко, № 73, вибула зі 100 претендентів до виборчого списку... Д. Співак, № 33, та В. Гутцайт, № 81, вирішили не балотуватися на цих виборах і не будуть включені до остаточного списку партії», – повідомили в партії.

Як бачимо, процес відбору кандидатів у депутати від «Слуги народу» триває навіть після оприлюднення списків, а також зазначимо, що в партії намагаються ретельно перевіряти кандидатів та прислуховуються до громадської думки, що також може позитивно відобразитися на остаточній підтримці партії.

Таким чином, констатуємо, що новообраний Президент України В. Зеленський не покладав особливих надій на ефективну співпрацю з Верховною Радою восьмого скликання. Як результат він оголосив про її розпуск уже у своїй інавгураційній промові. Разом з тим, виконуючи свої передвиборні обіцянки, він вносив законопроекти та кадрові подання на розгляд парламенту, які прогнозовано не було підтримано. За таких умов

ефективність влади в Україні в цілому залежатиме від складу парламенту наступного скликання. На нинішньому етапі «Слуга народу» залишається лідером електоральних уподобань українців. Проте чи вдасться президентській політичній силі самотійно чи в союзі з іншими політичними партіями або ж депутатами-мажоритарниками сформувати майбутню парламентську коаліцію, поки що невідомо. Наразі такий сценарій є цілком реальним, однак попереду нас чекає ще місяць виборчої кампанії, у якій політичні сили використовуватимуть усі методи політичної боротьби задля досягнення позитивного (для себе) результату.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Відновлення Мінського процесу та його перспективи в оцінках експертів

Перше після зміни влади в Україні засідання Тристоронньої контактної групи (далі – ТКГ) щодо врегулювання ситуації на Донбасі відбулося 5 червня. Перед тим у переговорах тривала шеститижнева пауза – перехідний період, пов'язаний з виборами Президента України. Після обрання главою держави В. Зеленський змінив склад української делегації в Мінську. Зокрема, на посаду керівника переговорної групи щодо Донбасу повернувся Л. Кучма, який очолював українську делегацію на переговорах у білоруській столиці у 2015–2018 рр. У жовтні минулого року він попросив зняти з нього ці повноваження, пояснивши своє рішення тим, що досяг «критичного віку» й дає попрацювати іншим.

Тепер же Л. Кучма повернувся до Мінського процесу на прохання нового Президента, сподіваючись на прогрес. На спільному з В. Зеленським брифінгу 3 червня экс-президент зазначив, що не міг не погодитися з такою пропозицією, оскільки «Україна переживає не найлегші часи». За його словами, за час війни суперечностей усередині країни стало більше, ніж було до того. «Я звик ухвалювати рішення, виконувати їх і відповідати за них, – заявив Л. Кучма. – ...Зустріч з Президентом показує, що у мене є така можливість у групі, яка створена, – зробити свій внесок. І якщо ми ухвалюємо погоджені рішення, то Україна також повинна їх виконувати».

Президент В. Зеленський під час брифінгу назвав призначеного вдруге керівником переговорної групи в Мінську Л. Кучму «професіоналом, якого поважають в Україні та за кордоном». Він також повідомив, що за результатами візиту до Брюсселя ним досягнуто спільної позиції із західними партнерами щодо необхідності відновлення переговорів щодо Донбасу в нормандському форматі та розблокування Мінського процесу. «Ми обговорювали дуже важливе для кожного українця питання: припинення війни на Донбасі. У нас є спільна позиція – відновлення переговорів щодо Донбасу в нормандському форматі та розблокування Мінського процесу. У нас немає багато років на припинення війни. Ми маємо конкретні пропозиції та нові рішення. Хочу, щоб усі пропозиції були об'єднані зі зрозумілими

термінами виконання того чи іншого пункту. Ніхто не збирається торгувати територією, суверенітетом України», – заявив В. Зеленський (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-48530448>).

Крім Л. Кучми, до Мінська для розблокування переговорів мав поїхати безпосередньо начальник Генерального штабу Збройних сил України Р. Хомчак. За добу до початку переговорів В. Зеленський анонсував його участь у мінській делегації, але вже наступного дня в Адміністрації Президента повідомили, що «після додаткових консультацій Президент України прийняв рішення, що участь начальника Генерального штабу, головнокомандувача ЗСУ генерал-лейтенанта Р. Хомчака в переговорах Тристоронньої контактної групи в Мінську наразі не на часі» (URL: <http://www.lvivpost.net/ukraine/n/44460>).

У результаті від Генштабу на засіданні в Мінську працював Б. Бондар, заступник командуючого ООС. Гуманітарну групу від України представляла екс-омбудсмен В. Лутковська, яка прийшла на місце першого віце-спікера Верховної Ради І. Геращенко.

Підсумки засідання ТКГ у Мінську стали відомі на прес-конференції за його результатами. Посередник на переговорах від ОБСЄ посол М. Сайдік, зокрема, зазначив, що «на засіданні була дуже гарна атмосфера». З подібною заявою виступив і Л. Кучма, який зауважив, що «вперше всі засідання робочих груп пройшли в конструктивному руслі». «Тон дискусії був зовсім інший, ніж досі, – заявив Л. Кучма. – Це мене радує. Ми приїхали з “дорожньою картою” від Президента України. Президент дійсно хоче, щоб був мир у тому регіоні. З відповідним наказом я сюди приїхав і на засіданні ТКГ висловив ті побажання, які почув від Президента, і які я знаю добре сам. Усі почули, що українська сторона хоче вирішувати ці проблеми» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29983372.html>).

Говорячи про домовленості, досягнуті на засіданні 5 червня в Мінську, Л. Кучма, зокрема, заявив про план відновлення режиму тиші на лінії зіткнення ворогуючих сторін на Донбасі. «Сторони домовилися розписати механізми, щоб забезпечити режим тиші та щоб під обстріли в жодному разі не потрапляли цивільні об'єкти» – зауважив він. При цьому Л. Кучма заявив про необхідність прописати в нових домовленостях щодо режиму тиші на Донбасі норму «не стріляти у відповідь». «Це принципово. Оскільки жодна сторона не хотіла ставити себе в незручне становище, щоб потім відповідати за це. А сьогодні ми перед усім світом повинні показати, що хочемо цього режиму тиші. Повинно бути записано, щоб не стріляти у відповідь, а також введено заборону на обстріл цивільних об'єктів – шкіл, дитячих садків. До 19 червня група повинна розробити пропозиції. Ми повинні 19 числа їх затвердити», – сказав Л. Кучма (URL: https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/kuchma-maye-namir-propisati-v-ugodi-pro-peremir-ya-na-donbasi-normu-ne-strilyati-u-vidpovid-50025578.html?prefer_lang=ukr).

Л. Кучма також повідомив про плани створення зони безпеки в Станиці Луганській. Переговорники домовилися оголосити там режим тиші з 10

червня, і якщо протягом семи днів дійсно не буде обстрілів, то сторони розпочнуть відведення сил і засобів ураження, формуючи в місті зону безпеки.

У Мінську також прозвучала пропозиція про зняття економічної блокади з непідконтрольних нині Києву районів Донбасу. Як повідомив М. Сайдик, «з такою пропозицією виступив Л. Кучма. Це було дійсно так, і це було підтримано представниками ОРДО і ОРЛЮ. І це питання буде на розгляді економічної підгрупи наступного разу», – сказав представник ОБСЄ. За його словами, зняття блокади, яка діє з березня 2017 р., стало б «великим проривом», адже введення обмежень сприяло поглибленню прірви між сторонами (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-48540013>).

Представник Росії на переговорах Б. Гризлов в інтерв'ю російським ЗМІ заявив, що економічній підгрупі вже доручили обговорити відновлення економічних зв'язків у випадку ухвалення Києвом рішення про зняття економічної блокади окремих районів Донбасу. «У цьому питанні Донецьк і Луганськ запропонували конкретні ініціативи. Сподіваємося, що прямий діалог Донецька, Луганська та Києва дасть можливість знайти взаємоприйнятні рішення в рамках роботи економічної підгрупи», – зазначив представник Росії (URL: https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/na-minskih-peregovorah-domovilisya-uhvaliti-novu-ugodu-pro-peremir-ya-na-donbasi-50025522.html?prefer_lang=ukr).

Л. Кучма, виступаючи перед журналістами, звернув також увагу на тему постачання на Донбас води, яку він назвав «проблемою з проблем» для регіону. «Але я думаю, що тут також буде зрушення обов'язково. Ми домовилися працювати з Кабінетом Міністрів, попередньо домовлялися, що ...має бути нарада у віце-прем'єра Г. Зубка, де розглянуть економічні проблеми, які сьогодні тут обговорювалися», – зазначив він.

У підгрупі з гуманітарних питань продовжилися дискусії про обмін військовополоненими та про пошук зниклих безвісти. Такого обміну не було півтора року, а перед виборами в Україні ця тема не мала жодного розвитку через позицію Росії, яка блокувала всі гуманітарні ініціативи. Тепер, на думку Л. Кучми, і тут є надія на прогрес. «Я не можу сказати, що завтра буде вирішення цієї проблеми, але я чітко знаю, що ці питання почнуться вирішуватися: скільки на скільки міняти і т. д. У тому числі піднімалися проблеми наших моряків, і я цілком переконаний, що зрушення обов'язково будуть», – сказав Л. Кучма.

Активізація Мінського процесу не залишилася поза увагою українських і зарубіжних ЗМІ. Широкого резонансу в політичному та експертному середовищі, а також серед представників громадянського суспільства набули озвучені під час переговорів пропозиції щодо одностороннього припинення вогню, зняття економічної блокади з ОРДЛО та факт повторного призначення Л. Кучми головою української переговорної групи. Оглядачі звертають увагу на те, що Л. Кучма – єдиний «перемовник», який брав участь у перших «мінських переговорах». Крім нього, під підсумковим протоколом

перших Мінських домовленостей стояли підписи посла РФ в Україні М. Зурабова, представника ОБСЄ Х. Тельявіні, «лідерів» «ДНР/ЛНР» О. Захарченка та І. Плотницького. Замість Х. Тельявіні наразі ОБСЄ представляє М. Сайдік, але його робота в контактній групі добігає кінця. За три тижні ОБСЄ має визначити нового представника.

На думку І. Романенка, колишнього заступника начальника Генштабу (2006–2010), В. Зеленський повернув до тристоронніх переговорів у Мінську Л. Кучму, бо прагне використати кількарічний досвід його участі в роботі мінської групи та переговорний досвід з Росією за часів президентства й зрушити процес, який завмер. Сам Л. Кучма, як вважає І. Романенко, вирішив повернутися до процесу, тому що бачить перспективу в переговорах на сучасному етапі, які можуть сприяти встановленню миру (URL: <https://www.5.ua/polityka/u-minskomu-protsesi-namitylysia-zminy-ekspert-grupustyv-chomu-kuchmu-povernuly-do-peremovyn-193570.html>).

У цьому ж руслі висловився політтехнолог Т. Березовець, який вважає, що призначення Л. Кучми головою української делегації в Тристоронній контактній групі щодо мирного врегулювання ситуації на Донбасі правильне. «Кучма особисто знайомий з Путіним ще з часів перебування того очільником ФСБ, а потім прем'єром, і це той випадок, коли стара школа – найкраща школа. Кучма за попередні роки роботи в Тристоронній групі показав зуби росіянам. І на його вихід сепаратисти й росіяни відреагували з полегшенням», – уточнив він.

Нині Л. Кучма повертається в найскладніший момент, «коли працювати з В. Путіним майже неможливо ані нашим, ані європейцям», додав експерт. «У кожному разі, переговорників його рівня можна порахувати на пальцях однієї руки», – підкреслив він (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/06/04/pogljad/bezpeka/oznachaye-povernennya-kuchmy-minskoho-procesu>).

Натомість за словами політолога О. Лісного, повернення Л. Кучми викликає подив. Експерт нагадав, що головним аргументом Л. Кучми на користь свого виходу з Мінської групи була втома та бажання дати дорогу молодим. «Зараз, судячи з його інтерв'ю, він отримав серйозніші права в цій групі. Отже, тоді причиною виходу з групи була аж ніяк не втома» (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/06/07/pogljad/bezpeka/ne-strilyaty-vidpovidchym-mozhe-zakinchytysya-takyj-rezhym-donbasi>).

Неоднозначно поставилися до повернення экс-президента України Л. Кучми до Мінського процесу західні оглядачі, експерти та коментатори. Так, експерт аналітичного центру Atlantic Council А. Аслунд зазначив, що повернення Л. Кучми має сенс, бо «Зеленському необхідно тримати обережну лінію переговорів у відносинах з Росією, поки він консолідує владу вдома» (URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/kuchma-zelenskiy-reakzii/4943803.html>).

Євродепутат Р. Гармс зазначає, що українцям потрібні «люди, яким вони довіряють» на мінських переговорах.

Разом з тим ряд оглядачів і журналістів поставилися до повернення Л. Кучми критично. «Навіть якщо для цього призначення є хороша причина, яку не можна озвучувати публічно, навіщо голосно заявляти про це рішення на прес-конференції, адже Кучма асоціюється з пост-радянською мафіозною державою, антитезою до якої називає себе Зеленський? Хтось це розуміє?» – написав у Twitter журналіст France 24 Г. Краг.

Призначення Л. Кучми подає тривожний сигнал тим, хто підтримує демократію, вважає журналіст М. Андерсен. «Здмухнути пил з Кучми та надати йому офіційну роль – це дивний, а у майбутньому і тривожний сигнал для тих, кого цікавить демократія, свобода слова, розслідування вбивства Гонгадзе та ін.», – зазначив він у Twitter.

Переважно критичні відгуки та коментарі отримали й озвучені Л. Кучмою в Мінську пропозиції, зокрема про заборону відкривати вогонь у відповідь. Незважаючи на пояснення, надані з цього приводу Л. Кучмою на прес-конференції для українських ЗМІ, де він уточнив, що, оскільки протягом усього часу окупанти ведуть провокаційні обстріли позицій української армії з територій, де мешкає цивільне населення, ЗСУ мають стріляти у відповідь лише тоді, коли це відбувається за межами населених пунктів, серед українських військових, волонтерів, політиків і громадських діячів така ініціатива не отримала схвалення (URL: <https://znaj.ua/politics/238199-kuchma-dopoviv-zelenskomu-pro-zviltennya-zaruchnikiv-yaki-novini-priviz-eks-prezident-z-minska>).

Д. Тимчук, народний депутат від фракції «Народний фронт» і координатор групи «Інформаційний спротив», зазначив, що якщо заборонити українським військам відкривати вогонь у відповідь, то, відповідно, питання про те, щоб діяти на випередження та проводити якісь операції зі свого боку, узагалі не стоїть. «Якщо так ставити питання, то ми можемо говорити про те, що українським військовим в усіх випадках заборонено застосовувати зброю. Виникає питання: тоді яку функцію взагалі виконуватимуть українські військові на Донбасі?» – наголошує Д. Тимчук (URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/society/ne-strilyati-u-vidpovid-ukraintsi-vidreaguvali-na-skandalnu-zayavu-kuchmi.htm>).

Експерт вбачає у цій пропозиції продовження передвиборних гасел В. Зеленського про те, що для припинення війни треба просто перестати стріляти. Але практичного сенсу і взагалі якоїсь логіки в цих словах немає, бо противник не має намірів припинити вогонь, констатує Д. Тимчук.

За словами спікера Верховної Ради України А. Парубія, «коли ми не відповідаємо на вогонь і на атаки агресора, наших загиблих стає ще більше». Він переконаний, що заборона стріляти у відповідь – це шлях не до миру, це шлях до капітуляції. Аналогічної думки дотримується народний депутат України Г. Гопко, яка вважає, що озвучені Л. Кучмою пункти «дорожньої карти Зеленського» на мінських переговорах є нічим іншим, як початком капітуляції України за російським сценарієм. Недарма ці ініціативи з таким ентузіазмом сприйняли терористи з ОРДЛО, зауважила депутат.

Заступник міністра з питань тимчасово окупованих територій Ю. Гримчак нагадує, що це вже буде 20 перемир'я від початку російської агресії у 2014 р. Але жодного разу окупаційні війська не дотримувалися «режиму тиші». «Я не дуже розумію, що таке “взяти на себе зобов'язання не стріляти у відповідь”. Я розумію зобов'язання не стріляти по обидва боки. І якщо та сторона це виконувала, зі свого боку ми також не відкривали вогонь. Тобто це просто інший підхід. Перший пункт Мінських домовленостей – припинення вогню, давайте так і підемо: не стріляє та сторона, і нам не треба буде брати на себе зобов'язання не стріляти у відповідь, це логічно. Ми повинні розуміти, що армія не може не стріляти у відповідь, коли в неї стріляють. Армія керується статутами, де найпершим завданням командира є зробити все, щоб зберегти життя своїх воїнів», – наголосив Ю. Гримчак.

Заступник секретаря РНБО С. Кривонос, коментуючи оголошену Л. Кучмою ініціативу «не стріляти у відповідь» на Донбасі, зауважив, що такі заяви політиків є продовженням гібридної війни, оскільки без пояснення та деталей вони можуть викликати суперечки між українцями. «А одним з етапів гібридної війни є посварити українців одним з одним», – сказав С. Кривонос. За його словами, треба робити такі заяви чітко, зрозуміло, не давати можливості ворогу грати на цьому (URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1805792-krivonos-prokomentuvav-zayavu-kuchmi-schodo-initsiativi-ne-strilyati-u-vidpovid>).

Крім того, він наголосив, що право приймати рішення – стріляти чи не стріляти – належить командирі, адже його мета номер один – виконати завдання, зберігши життя бійців. «Командирі в окопі краще видно, ніж тим, хто за 600–700 км від передової. Якщо ворог по тобі стріляє, то, не стріляючи у відповідь, будеш втрачати людей. Тому дуже важливо розуміти, коли робиш такі заяви, реакцію людей на фронті», – зазначив С. Кривонос.

На думку політолога О. Лісного, ініціатива не стріляти у відповідь категорично неприйнятна. «Перемир'я, яке генерувала сотні разів українська сторона, закінчувалися тим, що їх порушувала російська сторона. Це говорить про те, що якщо заборонити ЗСУ вести вогонь у відповідь, то про саму ймовірність перемир'я можна забути, – акцентував політолог. – Зараз, коли ворожа ДРГ під прикриттям мінометів підходить до окопів ЗСУ, іде запит від командира до центру, який віддає команду відкривати вогонь. Що буде за такого режиму? ДРГ наступатиме, а наші солдати мають чекати, поки їх перестріляють? Добре пропонувати такі ініціативи, перебуваючи в дорогому готелі з охороною» (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/06/07/pogljad/bezpeka/ne-strilyaty-vidpovid-chym-mozhe-zakinchytysya-takyj-rezhym-donbasi>).

За словами О. Лісного, за попередньої влади в дуже спрощеній формі було надано дозвіл на адекватне відкриття вогню. «Триває окопна війна. Якщо заборонити відкривати вогонь, це деморалізує бійців, – підкреслив фахівець. – Сидіння в окопах без просування вперед дуже погано впливає на моральний дух. Можливість відповісти хоч якось компенсує. Якщо в солдата

забрати те, для чого він там перебуває, це негативно позначиться на психологічному стані армії. Наслідки можуть бути катастрофічними».

Президент Центру глобалістики «Стратегія XXI» М. Гончар вважає, що ініціатива Кучми – Зеленського вписується в технологію передостаннього етапу ведення гібридної агресії проти України. «Це ініціатива з розряду хибно-цільового програмування противника. Закидається ідея – “надо прекратить стрелять”, яка, на перший погляд, виглядає цілком логічно: для того, щоб наступив мир, треба припинити стріляти. Але питання в тому, що всі попередні спроби “припинити стріляти” закінчувалися нічим, і не з вини української сторони» (URL: <http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=21206>).

М. Гончар нагадує, що, коли П. Порошенко було обрано Президентом, першою його помилкою стала ініціатива 10-денного одностороннього припинення вогню. Але це тільки дало можливість ворогу перегрупувати свої сили. Тому в цьому разі той, кого обрано на посаду Президента, наступає на ті самі граблі, вважає експерт. У цьому випадку підступність хибно-цільового програмування полягає в тому, що кожна сторона має власне трактування певних формул, наприклад «треба припинити стріляти». «Ми вважаємо, що якщо припинимо стріляти, хоча ми обороняємося, то й інша сторона зробить так само. Це хибне уявлення. Це помилка, яка доведена смертями наших воїнів на передовій», – наголосив М. Гончар.

Пропозицію Л. Кучми про зняття економічної блокади з окупованих територій теж було сприйнято критично. Її обговорення розпочалося після повідомлення спецпредставника ОБСЄ в Тристоронній контактній групі М. Сайдіка, який наголосив, що це була ініціатива Л. Кучми. Реакція на цю інформацію не забарилася. Одним з перших відреагував на неї колишній Президент України П. Порошенко. На своїй сторінці у Facebook він написав, що «занепокоєний несподіваною новиною за підсумками засідання ТКГ у Мінську про нібито готовність України в односторонньому порядку скасувати економічні обмеження щодо ОРДЛО» (URL: <https://www.facebook.com/petroporoshenko/posts/1642750462526006>).

П. Порошенко нагадав, що 15 березня 2017 р. рішенням РНБО було призупинено економічні зв'язки з окупованими територіями як реакція на свавільне захоплення (експропріація або запровадження зовнішнього управління Москвою) українських державних і приватних підприємств, запровадження рубльової зони та російської податкової системи.

«Що ж змінилося з того часу? З боку окупанта – нічогосінько. Виходить, українська сторона стає на коліна, про що вже говорив Зеленський? Ми ніколи не заперечували проти відновлення економічних зв'язків, але в чіткій відповідності до національних інтересів України, за умови виконання згаданого рішення РНБО, передусім встановлення сталого і тривалого режиму припинення вогню, повернення захоплених державних і приватних підприємств їхнім українським власникам», – зауважив експрезидент.

У зв'язку з цим П. Порошенко звернувся до нинішнього Президента В. Зеленського з вимогою публічно пояснити «директиви» української делегації. «Вимагаю від Президента Зеленського дати публічну відповідь, на якій підставі він дав такі директиви делегації України. Реалізація російського сценарію на Донбасі – це зрада національних інтересів нашої держави і пам'яті про тисячі українських патріотів, які загинули за свободу, суверенітет та територіальну цілісність України!» – заявив він (URL: <https://www.facebook.com/petroporoshenko/posts/1642750462526006>).

Колишній секретар РНБО О. Турчинов, який був переконаним прихильником запровадження блокади, не вірить, що її зняття може принести користь Україні. «У керівництва РФ підхід до справ як у “гопніка”: чим більше їхніх вимог виконуєш, тим більше вони вимагають», – констатує він. Більше того, О. Турчинов вважає, що відновлення кооперації з підприємствами, які забрала Росія, – це «пряма співучасть у злочині та потурання злочинцям».

У цьому з ним солідарний діючий Генпрокурор Ю. Луценко. «Торгівля (з підприємствами на неконтрольованій Києвом території Донбасу) буде криміналом, що підпадає під статтю Кримінального кодексу про фінансування тероризму», – написав він у Facebook. Ю. Луценко 7 червня заявив, що після резонансних заяв щодо Донбасу зареєстрував у Єдиному реєстрі досудових розслідувань справи за фактом підготовки до фінансування тероризму, підготовки до перешкоджання діяльності Збройних сил України та державної зради (URL: <http://meest-online.com/ukraine/policy/initsiatyvy-prezydenta-zelenskoho-mozhut-peretvorytysya-v-kapitulyatsiyu>).

Переважає більшість оглядачів та експертів розцінюють ідею зняття економічної блокади з окупованих територій як поступки окупантам. На думку голови ГО «Асоціація політичних наук» Д. Сінченка, подібні ініціативи за своєю суттю – це неприхована капітуляція перед ворогом та державна зрада. «Зняття економічної блокади можливе лише в разі зняття тих передумов, які цю блокаду спричинили. В ідеалі – це деокупація цих територій або, як мінімум, припинення вогню з боку російських окупаційних військ на Донбасі та повернення захоплених підприємств їхнім законним власникам. Доки цього не сталося, будь-які поступки ворогу – це послаблення української позиції, вони суперечать нашим інтересам», – вважає він (URL: <https://opinionua.com/2019/06/07/znyattya-ekonomichno%D1%97-blokadi>).

Д. Сінченко вважає, що такий крок значно полегшив би навантаження на державний бюджет Росії і зменшив би витрати на утримання терористичних організацій. «Зняття блокади в купі з одностороннім припиненням вогню і припиненням навіть вогню у відповідь, про яке також заявив Кучма, призведе до ще більшої війни на значно більших українських територіях у майбутньому. Адже ті ресурси, які сьогодні Москва витрачає на утримання соціальної та економічної інфраструктури окупованих територій,

підуть на укріплення та посилення її армії та спецслужб, які будуть використані знову ж таки у війні проти України», – говорить експерт.

Президент Центру глобалістики «Стратегія ХХІ» М. Гончар вважає, що, запропонувавши ініціативу зняття економічної блокади, новообраний Президент потрапляє в пастку, яку, по суті, сам собі приготував. Бо виходить так, що, наприклад, тема Криму не звучить, теми звільнення заручників в ОРДЛО, моряків військово-полонених, політичних бранців Кремля не звучать, а тема відновлення непрозорого, незрозумілого бізнесу з окупованими територіями виходить на чільне місце. Тоді постає логічний висновок: замість одних бариг, прийшли інші бариги?

Оскільки в процесі виборчої кампанії кандидат на пост Президента В. Зеленський позиціонував себе по-іншому, то нинішня його позиція наводить експерта на думку про те, що діючий Президент не сам формує політику в цій сфері. Виходячи з того, що відбулося в Мінську, М. Гончар вважає можливим говорити про те, що В. Зеленський пробує працювати Президентом під керівництвом Л. Кучми, який є «старшим президентом»; Л. Кучми, за яким стоїть інтерес певних олігархічних кланів. «Умовно кажучи, раніше домінував ахметівсько-порошенківський клан, а тепер все змінюється в бік коломойсько-пінчуківського клану, провайдером якого виступає колишній Президент Кучма», – констатує експерт (URL: <http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=21206>).

М. Гончар переконаний, що будь-які переговори в Мінську чи деінде українська сторона має починати з однієї принципової вимоги: звільнення всіх 24 моряків, близько 120 заручників на Донбасі та 102 політичних бранців Кремля, які не пов'язані з конфліктом на Сході України. «Якщо це буде зроблено російською стороною, причому без будь-яких умов, то це стане тим самим індикатором наявності доброї волі з боку РФ залагодити українсько-російські відносини. І якщо цього немає, то українська сторона, незалежно від того, хто її представляє – новообраний Президент чи експрезидент, не повинна висувати сумнівних “ініціатив” типу “надо прекратить стрелять” або зняти економічну блокаду. А передусім вимагати повернення людей, про яких так непокоїлися під час виборчої кампанії», – говорить він.

Натомість заступник директора Українського інституту дослідження екстремізму Б. Петренко сумнівається, чи доцільним свого часу було запровадження блокади. За його словами, сьогодні тотальна блокада – це закріплення умов для того, аби економіка окупованих територій інтегрувалася в економіку Росії.

Б. Петренко вважає, що зняття блокади може привести до ряду позитивних змін. Це може стати одним з перших кроків зближення України та її окупованих територій. «Якщо блокаду буде знято, бізнес-сектор може зробити більше і для інших векторів інтеграції – фінансового, гуманітарного, соціального. Крім того, важливим є те, що на Донбасі відбудуться якісь дії, крім позиційної війни та постійної критики Мінських домовленостей. Зняття блокади – це дієвий спосіб протидії контрабанді. Причому контрабанді як

місцевій, так і на державному рівні. Тобто нам уже ніхто не нав'яже “Роттердам+” і не буде розповідати про те, як складно й дорого купувати вугілля в Південно-Африканській Республіці. Ми спалюватимемо на наших ТЕЦ те ж саме вугілля, але дешевше.

Окуповані “республіки” можуть отримати українські продукти, зокрема і важливі на сьогоднішній момент якісні ліки. Деблокада призведе до зниження бойових зіткнень (складно воювати з тим, з ким офіційно торгуєш). І ще важливий елемент. Зняття блокади дасть змогу відновити діяльність підприємств в окупованому Донбасі. Тому штатна чисельність армій бойовиків однозначно досягне критично низького рівня, бо запрацюють підприємства і в людей “там” нарешті з'явиться вибір де, крім збройних угруповань, заробляти кошти.

З “мінусів” – зняття блокади призведе до часткового зниження економічного навантаження на Росію щодо утримання цих територій. Звільнення цих територій, до речі, теж знизить фінансовий тиск на Росію. Питання в тому, що є нашою головною ціллю – інтеграція окупованих територій чи протистояння з РФ».

Водночас, на переконання Б. Петренка, обидві ініціативи Л. Кучми, які нібито дали б змогу зрушити питання миру на Донбасі, більшою мірою викликані парламентськими виборами, що наближаються, та запитом у суспільстві «на мир». Найперше, що вони дадуть, – це зцементують електорат навколо нової партії влади «Слуга народу». Щонайменше, виборцям продемонструють, що якісь просування вже пішли. Але не все так просто, як би могло здаватися.

По-перше, ініціатива припинити відповідати на вогонь матиме результати тоді, коли в ній буде зацікавлена й Росія. Та Кремль не має намірів збільшувати підтримку В. Зеленського. Його мета – дроблення українського політикуму та посилення конфліктів усередині майбутніх парламентських сил. Москва розуміє, що «Опозиційній платформі» «не світить» не те що сформувати більшість, а навіть у неї увійти. Тому її мета – послабити всіх гравців. Особливо тих, хто претендує вже на половину українського електорату. Тому ініціатива «припинити вогонь» піде «в мінус» В. Зеленському, якщо до 21 липня вона не просто не спрацює, а призведе до значних втрат серед українських військових. Росія ж це може організувати.

До того ж ця ініціатива не нова. Накази не відкривати вогонь у відповідь надавалися ЗСУ, розпочинаючи від першого «Мінська» – у вересні 2014 р. У 2017 р. В. Муженко заявляв, що командири підрозділів у зоні АТО отримали дозвіл застосовувати вогонь у відповідь. Тому ідея має історичні підстави стати провальною.

Щодо ініціативи зняти блокаду, то в ній уже, навпаки, більше мінусів для команди В. Зеленського. Але для інтересів України ця ініціатива стратегічно позитивна. Бо залишивши блокаду, ми даємо змогу й далі економіці «ДНР/ЛНР» інтегруватися в російську економіку.

Доктор історичних наук та провідний науковий співробітник відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії НАН України А. Мартинов вбачає в знятті блокади бажання нового Президента виконати частину власних обіцянок напередодні виборів до парламенту. «Значна частина електорату Зеленського концентрується на південно-східній Україні. Крім того, понад два роки триває блокада, що провокує зловживання з тарифами на енергетичні ресурси та є вкрай непопулярною в суспільстві на Сході України. Зняття блокади – це й практичне заперечення тези про наближення дефолту та демонстрація практичних кроків щодо встановлення миру на Донбасі», – вважає науковець.

Він також припускає, що зняття блокади з окупованих територій може поляризувати політичні симпатії виборців України. «На Заході й частково в Центрі це розглядатимуть як поступку Кремлю, на Південному сході – як поступку здоровому глузду. Водночас ця ініціатива може змінити політичний порядок денний із критики команди Зеленського за “лібертаріанство” на спробу порятувати економіку України від дефолту. Але чи готовий буде уряд В. Гройсмана підтримати зняття блокади? Скоріше за все, не підтримає, що поглибить розкол між президентською та урядовою командами».

Політолог О. Саакян підкреслив, що ініціатива Л. Кучми підігриває поразницькі настрої серед населення, але різко негативного ефекту поки що не матиме. З одного боку, ця ініціатива може бути елементом більш широкомасштабної гри, і в цьому розрізі може розцінюватися як позитивна. Наприклад, якщо було би виставлено ряд українських вимог і умов, за яких може відбутися деблокування. Наприклад, повернення гривневої зони в ОРДЛО, заборона сплати підприємствами окупаційних «податків» і т. д. Водночас, на думку політолога, повернення полонених у цьому випадку не може виставлятися як умова, бо обмін людей на політичні поступки створить прецедент, який може завдати шкоди суверенітету держави. Утім, істерія російських медіа з розповсюдженням тез про компенсацію ОРДЛО з боку України, про виплати так званим республікам тощо свідчить про те, що РФ намагається підняти ставки в цьому переговорному процесі. Відповідно, якісь умови з українського боку точно було поставлено ([URL: http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=21206](http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=21206)).

Якщо ж розглядати цю ініціативу окремо від контексту та припустити, що вона просто одна, без якого-небудь стратегічного плану, то в такому випадку, звісно, така ініціатива суперечить національному інтересу й виглядає як одностороннє «здавання позицій». Тим паче коли саме таку інтерпретацію, з одного боку, посилюють російські медіа, а з іншого – її посилює заява про одностороннє припинення вогню у відповідь з боку ЗСУ. Усе це лише підігриває такі поразницькі настрої. Скоріше, це обурить найактивнішу частину суспільства, але різко негативного ефекту поки що не матиме. Люди очікують пояснень, не готові рубати з плеча. Інша ж частина населення перебуває в стані «медового місяця» з Президентом В. Зеленським, даючи йому високий кредит довіри, який швидко не

обнуляється. Тож, звісно, ця пропозиція розширює вікно «можливого», що само собою підвищує ризики переговорного процесу та може бути використана для того, щоб змістити його як у позитивну, так і негативну для України сторону.

У цілому експерти пов'язують нові пропозиції української делегації на переговорах у Мінську з тим, що обіцянка принести мир на Донбас була однією з основоположних передвиборних декларацій В. Зеленського. Він неодноразово заявляв, що для цього потрібно відновити роботу в нормандському форматі. За даними ЗМІ, ще до кінця червня В. Зеленський відвідає Берлін, де відбудуться переговори з А. Меркель, та Париж, де зустрінеться з Е. Макроном. Ці зустрічі мають стати підготовкою до переговорів у нормандському форматі, де В. Зеленський уперше зустрінеться з В. Путіним.

Для нового українського Президента важливо показати результат, тому він вирішив реанімувати переговори та заявив про підготовку своєю командою нових пропозицій – «дорожньої карти» врегулювання конфлікту. І якщо Німеччина, Франція, головне, Росія оцінять пропозиції вартісними, то не виключено, що їх розглянуть лідери цих країн уже цього літа (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-48540013>).

Що передбачає «дорожня карта» В. Зеленського, поки невідомо. Однак у команді П. Порошенка, яка вела діалог у мінському та нормандському форматах досі, не виключають, що її базою міг стати документ, який учасники переговорів розробляли протягом останніх кількох років. Ідеться про лаконічний документ обсягом у три сторінки, у якому окреслюються послідовність та конкретні терміни виконання пунктів Мінських домовленостей. Навіть називається він так само: «дорожня карта», поінформував К. Єлісеєв, дипломат, який курував міжнародну політику в адміністрації П. Порошенка та брав участь у всіх нормандських переговорах на рівні лідерів.

Його почали розробляти ще у 2016 р., але з 2018 р. його узгодження зупинилося – не в останню чергу через початок виборчої кампанії в Україні. К. Єлісеєв не виключає, що команда В. Зеленського взяла за основу проект, напрацьований попередниками, внісши до нього свої корективи. «Я думаю, що йдеться саме про цей документ. Коли я йшов зі свого офісу в Адміністрації Президента, у мене був останній проект, який ми підготували, і я залишив його новій команді», – зазначив К. Єлісеєв.

Дипломат К. Єлісеєв наголошує, що теоретично зняття економічної блокади може мати наслідком зменшення підтримки України з боку міжнародних партнерів. Адже Київ вводив блокаду до повернення підприємств їхнім українським власникам та до встановлення реального перемир'я. Нічого із цього інша сторона не виконала. «Ми попросили наших міжнародних партнерів оголосити ембарго щодо торговельних відносин та економічних зв'язків з окупованими територіями. І наші партнери, зокрема країни ЄС і США, ретельно дотримувалися цієї домовленості. Виглядатиме

лицемірно, якби українська сторона відновила економічні зв'язки (з неконтрольованою частиною Донбасу). Таким чином ми б фінансували агресію проти нас, це нелогічно. По-друге, ми б дискредитували себе в очах міжнародних партнерів», – пояснює він (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-48540013>).

Утім, чи розчаруються західні партнери, якщо Україна розблокує економічні відносини з непідконтрольними Києву територіями, це питання. Адже той самий ЄС не раз засуджував рішення РНБО про запровадження блокади та закликав його скасувати.

Однак не потрібно забувати й про іншу загрозу, про яку не сьогодні в команді В. Зеленського, схоже, говорити не готові. Що робити, якщо у відповідь на ймовірне скасування блокади активісти, як і взимку 2017 р., вийдуть на лінію розмежування й почнуть блокувати пересування вантажів? Якщо їх підтримають певні політичні сили? Зрештою, виборча кампанія надворі?

Штаб блокади торгівлі з окупантами – напівформальне об'єднання активістів, які блокували пересування вантажів у 2017 р. – уже заявив у Facebook про відновлення своєї роботи. Його керівник С. Акімович заявив, що наразі його люди чекають на особистий коментар щодо ініціативи зняття блокади з боку В. Зеленського, але поки що у фоновому режимі приступили до мобілізації. «Потихеньку обдзвонюємо своїх людей, питаємо, хто де. Звісно, ми припускаємо можливість громадської блокади, якщо офіційну блокаду буде знято, – заявив він. – У разі зради національних інтересів ми готові до будь-яких дій».

Тим часом детальніше питання можливого зняття блокади Донбасу обговорюватиметься уже 19 червня, на наступному раунді переговорів у Мінську. Саме цього дня речниця Президента Ю. Мендель пообіцяла оприлюднити «дорожню карту» В. Зеленського. Можливо, саме в той день стане зрозуміло, чим готова поступитися Україна та що вона планує отримати взамін, аби зрушити вирішення конфлікту на Донбасі з мертвої точки.

Натомість міністр закордонних справ України П. Клімкін вважає, що ключові позиції України щодо ситуації з виконанням Мінських домовленостей мають бути сформульовані на спеціальному засіданні РНБО та доведені до суспільства, що дасть змогу уникнути в майбутньому негативного резонансу. У цьому контексті він повідомив, що направив до Адміністрації Президента лист з пропозиціями МЗС щодо реакції на видачу Росії паспортів на окупованих територіях. «Там є рішення, які потрібно прийняти саме зараз. Тому дуже важливо провести це засідання РНБО і означити ключові позиції для того, що робити далі. Знову-таки це потрібно зробити найближчою перспективою», – вважає П. Клімкін. На його думку, якби це було зроблено перед останнім засіданням ТКГ, можливо, резонанс був би дещо іншим.

П. Клімкін зауважив, що навколо цього мінського засідання існує дуже багато міфології. Зокрема, «стосовно блокади, хто пропонував блокаду, хто пропонував стріляти у відповідь». «Я розмовляв про це з Кучмою, зараз цієї міфології начебто нема, але, я вважаю, це тільки збурює суспільство, збурює дискусії в і так емоційно зарядженому суспільстві... Тому ...потрібна реальна дискусія, потрібне засідання РНБО із залученням усіх, потрібне формування позиції, ця позиція має бути публічною, звичайно, оскільки не можна ховати її від суспільства, і потім у нас буде підтримка всього суспільства, щоб її просувати», – переконаний глава МЗС.

Тим часом експерти не надто оптимістичні щодо можливостей досягти прогресу на переговорах у Мінську. На думку політолога О. Саакяна, чекати на прорив не варто, бо «Мінськ» не має жодного інструменту, щоб щось вирішити. «Тому чекати, що можна підписати якийсь додатковий папірець, який перезавантажить процес і забезпечить завершення війни, завершення гарячої фази війни, украй інфантильно», – підкреслив він.

Можливе обговорення техногенної безпеки, гуманітарних питань у Мінському процесі. Мінську групу доцільніше взагалі концентрувати на цих питаннях, щоб політики та воєнної компоненти було мінімум. «Принаймні так можна обходити “політичні міни” й вирішити питання хоча б простих людей, які страждають від військових дій та окупації», – вважає О. Саакян (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/06/07/pogljad/bezpeka/myr-donbasi-chy-mozhlyvo-perezavantazhyty-minskyj-proces>).

Зупинити війну на Донбасі може лише участь у переговорах Великої Британії та США як країн-гарантів України за Будапештським меморандумом, переконана член правління Міжнародної спілки «Інститут національної політики» М. Багрова. На думку експерта, Мінський процес – це тимчасова часткова капітуляція України перед Російською Федерацією за участі так званих західних партнерів (URL: <https://ua.news/ua/zupynyty-konflikt-na-donbasi-mozhe-lyshe-budapeshtskyj-format-peregovoriv>).

М. Багрова нагадала, що Кремль спочатку лобював укладення Мінських домовленостей для створення на території України тимчасово окупованої «сірої зони» з метою впровадження проти країни військової, політичної, правової й економічної агресії. Кінцевою метою цієї кампанії, на думку експерта, є підрив суверенітету та національної безпеки України за допомогою її тимчасово окупованих територій. «Так звані Мінські домовленості не вписуються в конструкцію міжнародного права. У них відсутній незаконно анексований Крим як предмет переговорів, відсутні такі тези, як “російська військова агресія” й “окупація”, а йдеться лише про якийсь “внутрішній український збройний конфлікт”. Таким чином, у межах цих домовленостей Росія зняла із себе відповідальність за тимчасову окупацію частини Донбасу й пов’язані з нею важкі наслідки для України та її громадян. Тому допоки Мінські домовленості будуть чинними, триватиме агресивна й безкарна війна Росії проти України», – вважає експерт.

Член правління спілки «Інститут національної політики» переконана, що, якщо Президент України В. Зеленський дійсно хоче домогтися припинення війни на Донбасі, він повинен скерувати всі дипломатичні зусилля на забезпечення проведення консультацій Будапештської контактної групи в рамках Будапештського меморандуму.

На думку М. Багрової, лише переговори в будапештському форматі за участі країн-гарантів США і Великої Британії здатні виробити політику примушування країни-агресора до деокупації, зупинити російську агресію та відновити територіальну цілісність і суверенітет України над тимчасово окупованими територіями. Перехід до будапештського формату означатиме, що офіційний Київ став на шлях становлення суб'єкта міжнародного права та захисту власних національних інтересів. Як тільки Україна стане повноправним суб'єктом міжнародного права, а не об'єктом міжнародних відносин різних країн, та ухвалить закони про заборону економічних відносин з ОРДЛО, заяви й пропозиції скасувати економічну блокаду автоматично втратять актуальність.

І. Рудь, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Виборчі перспективи дебютантів («Голос», «Сила і честь») та союзників президентських перегонів («Громадянська позиція», «Самопоміч») у оцінках політиків й експертів

Як відомо, в Україні офіційно стартувала виборча кампанія до Верховної Ради. Це сталося після публікації відповідного указу новообраного Президента України В. Зеленського про розпуск парламенту

Замість 27 жовтня, українці, за рішенням Президента України, мають обрати новий парламент 21 липня.

Водночас конституційність рішення про проведення дострокових виборів до ВРУ ще залишається під питанням. Тим не менше політики й партії вже фактично розпочали виборчу кампанію, хоча за тим же ж українським законодавством офіційну агітацію вони зможуть розпочати лише після реєстрації в ЦВК, яка підтвердить їх участь у прийдешніх виборах.

Для подання документів до Центрвиборчкому їм відведено термін до 25 червня. Після цього буде ще п'ять днів, аби знятися з перегонів. Остаточний список для голосування буде відомий 30 червня.

Тож, незважаючи на будь-які судові позови, декілька політичних сил («Голос», «Сила і честь», «Громадянська позиція», «Самопоміч») провели фактично передвиборні з'їзди, де визначилися з партійними списками.

8 червня відбувся з'їзд партії «Самопоміч». Як і перед минулими виборами у 2014 р. список партії очолив міський голова Львова, лідер партії «Об'єднання «Самопоміч»» А. Садовий.

Крім того, з'їзд партії затвердив список кандидатів на вибори до парламенту. У першій п'ятірці депутат Одеської міської ради О. Квасницька, активіст-антикорупціонер О. Дрік, харківський волонтер, депутат Харківської обласної ради Т. Бідняк і віце-спікер Верховної Ради О. Сироїд.

Шостим у списку ветеран АТО, підприємець із Тернополя В. Фидрин, під № 7 лідер фракції «Самопоміч» у Верховній Раді восьмого скликання О. Березюк, під № 8 підприємець, засновник торгової марки «Моршинська» М. Кміть, дев'ятою вказана народний депутат від «Самопоміч» Т. Острикова. Замикає десятку віце-президент Асоціації водоканалів України О. Бабій. Загалом у списку 106 кандидатів. Серед них ще кілька місцевих і народних депутатів (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sadovy-samopomich-vybory/29988188.html>. 2019. 8.06).

8 червня партія «Сила і честь» І. Смешка на своєму з'їзді в Києві офіційно оголосила про свій похід на позачергові парламентські вибори. Також оприлюднено прізвища першої десятки кандидатів. До неї увійшли: І. Смешко, О. Сотник, Р. Чубаров, І. Мірошніченко, В. Замана, О. Романюк, А. Гайдуцький, І. Сисоєнко, В. Тимошенко, А. Макаренко.

«Наша місія – привести справжніх патріотів і професіоналів до всіх гілок влади. Туди повинні прийти ті, хто одразу зможе почати працювати в цьому законодавчому органі. Бо не буде жодної хвилини на навчання», – наголосив голова партії І. Смешко. За його словами, «Сила і честь» є політичною силою консервативної демократії, яка «хоче бути гімном середнього класу України».

На з'їзді партії також був присутній один із засновників Партії регіонів В. Семиноженко. У коментарі радіо «Свобода» він зазначив, що теж іде по списку партії І. Смешка до Верховної Ради.

Серед присутніх був М. Поживанов – екс-заступник міністра економіки та колишній народний депутат.

Співаки Світлана і Віталій Білоножки також прийшли на з'їзд. Останній не відкинув того, що може балотуватися у Верховну Раду по списку І. Смешка (на мажоритарку «грошей не вистачає»), але поки що, каже, таких пропозицій не отримував.

Журналісти О. Бацман і Д. Гордон, який є нині головою штабу партії «Сила і честь», у коментарі радіо «Свобода» підтвердили, що в політику не мають наміру йти, а лише допомагають І. Смешку як доброму знайомому. Також Д. Гордон зазначив, що порадив І. Смешку «чотири-п'ять кандидатур» до списку, зокрема Р. Чубарова та О. Сотник (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29988046.html>. 2019. 8.06).

8 червня в столиці відбувся з'їзд партії С. Вакарчука «Голос». Захід відбувався в напівзакритому режимі – за кілька годин до початку журналістів повідомили, що безпосередньо на з'їзд їх не пропустять. Вони мали змогу лише спостерігати за трансляцією в прес-зоні. Під час свого виступу С. Вакарчук заявив, що на меті в партії два пункти: кардинальне оновлення судової системи та відсторонення олігархів від політичного контролю. «Ми

йдемо в політику всерйоз і надовго, – сказав він. – Вірю, що “Голос” продовжуватиме існувати й будувати велику Україну навіть тоді, коли нас всіх уже не буде». На завершення свого виступу С. Вакарчук додав, що його партія сподівається «змінити стару політику та залишити її в цьому історичному музеї».

Перша десятка нової політичної сили наразі виглядає так: С. Вакарчук, лідер гурту «Океан Ельзи»; Ю. Клименко, голова виборчого штабу партії «Голос», у 2015–2016 рр. працювала в уряді на посаді заступника міністра економіки, керівника апарату, раніше працювала в приватному секторі на керівних посадах у компаніях з іноземними інвестиціями; К. Рудик, IT-підприємець, глава компанії Ring Ukraine; Я. Железняк, заступник керівника виборчого штабу партії «Голос», з 2016 р. був радником у складі стратегічної консультативної групи з підтримки реформ в Україні (SAGSUR), з 2017 р. – радник Прем'єр-міністра з парламентських відносин, викладає у Київській школі економіки; О. Устінова, антикорупційний активіст; О. Макаров, юрист; Я. Юрчишин, громадський активіст, экс-керівник Transparency International в Україні; С. Рахманін, журналіст, заступник головного редактора газети «Дзеркало тижня»; С. Бобровська, співзасновниця громадських ініціатив «Євромайдан SOS» та «Допомога ДПСУ», виконувала обов'язки голови Одеської ОДА у 2016–2017 рр.; О. Стефанишина, экс-заступник міністра охорони здоров'я.

Наразі в партії серйозно розраховують, що прохідна частина списку становитиме 40–50 осіб. Це означає, що набрати треба понад 15 %. Команда С. Вакарчука, як кажуть співрозмовники, розраховує здійснити електоральний ривок з нинішніх 5 %. Одна з основних ставок робиться на тур Україною та зустрічі з людьми, які закінчуватимуться концертами гурта «Океан Ельзи». Загалом протягом виборчої кампанії їх планують провести у 22 містах.

Після з'їзду С. Вакарчук запевнив журналістів, що такі концерти не будуть непрямим підкупом виборців, зі сцени за «Голос» не агітуватиме.

Відбір кандидатів, за свідченням співрозмовників у партії, відбувався через своєрідний конкурс. Кандидата могли знайти представники С. Вакарчука та запросити до партії. Але навіть у цьому випадку треба було подати документи та пройти відбір, показати знання й досягнення.

Пізніше С. Вакарчук заявив, що відбір кандидатів проводив номінаційний комітет із семи людей. До нього входив сам С. Вакарчук, а очолював його Я. Юрчишин.

Перші 40–50 осіб також проходили співбесіду. Досьє кожного серйозно вивчав відділ безпеки партії «Голос» та антикорупційна група. Людей із самого початку орієнтували, чи вони потрапляють у список до 40 місця, чи після. Але остаточне місце визначилося останніми днями. Так само було остаточно погоджено кандидатів у мажоритарних округах. Більшість із них мало відомі публіці, проте багато з них у свої порівняно молоді роки вже встигли показати певні успіхи й досягнення.

С. Вакарчук заявив про намір брати участь у парламентських виборах у травні, ще до інавгурації В. Зеленського та його рішення розпустити парламент і призначити дострокові вибори. Згідно з останніми опитуваннями, «Голос» долає 5-відсотковий бар'єр і проходить до Верховної Ради. За партію С. Вакарчука готові проголосувати 5,6 % виборців, які визначилися із симпатіями та підуть на вибори (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-48567523>. 2019. 9.06).

Затвердила виборчий список для участі в позачергових парламентських виборах партія «Громадянська позиція» А. Гриценка. Про це стало відомо 10 червня під час з'їзду партії. Повний список оприлюднено на сайті партії.

Список очолив лідер політсили А. Гриценко. Він заявив, що готовий сформувати та очолити уряд. Так, перша п'ятірка має такий собі коаліційно-лідерський вигляд: лідер «Громадянської позиції» А. Гриценко; лідер партії «Народний контроль» Д. Добродомов; лідер партії «Рідна країна» М. Томенко; лідер Європейської партії України М. Катеринчук; адвокат і громадський діяч М. Соловійова.

На фоні великої кількості партійних з'їздів варто приділити увагу думці виборців, безпосередньо останнім соціологічним рейтингам.

Партія А. Гриценка, за результатами опитування КМІС, посідає дев'яте місце в рейтингу політичних партій з підтримкою 1,8 % респондентів. У південних областях за партію «Громадянська позиція» готові голосувати 3 % респондентів, на заході – 2 %, у центральних і східних областях політсила може отримати 1 % голосів на парламентських виборах (URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/partiya-grazhdanskaya-pozitsiya-svezhiy-reyting-1559058322.html>. 2019. 10.06).

За даними Соціологічної групи «Рейтинг», якщо б дострокові парламентські вибори відбувалися в Україні в найближчу неділю, у голосуванні готові були взяти участь близько 84 % громадян. Про це свідчать дані опитування, проведеного 6–9 червня.

За даними опитування, у Верховну Раду проходять п'ять партій. Партію В. Зеленського «Слуга народу» готові підтримати 47,5 % тих, хто має намір голосувати і визначився з вибором. Партія «Опозиційна платформа» може отримати 10,4 % голосів; «Європейська солідарність» – 7,9 %; «Батьківщина» – 7,5 %; партія С. Вакарчука «Голос» – 6,4 %, що дещо вище, ніж на початок червня (5,6 %), проте в межах похибки.

Крім того, рейтинг партії «Сила і честь» І. Смешка – 4,3 %; Радикальної партії О. Ляшка – 2,5 %; «Громадянської позиції» А. Гриценка – 2,4 %. Рейтинг інших партій – менше 2 % (URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/ukraine-obyavleno-shtormovoe-preduprezhdenie-1560348251.html>. 2019. 12.06).

Коментуючи результати рейтингів, голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко зазначив, що партія Президента В. Зеленського «Слуга народу» переможе в дострокових виборах у Верховну Раду у 2019 р. За його словами, скоріше за все, у майбутньому рейтинг партії українського лідера коливатиметься, оскільки в боротьбу за

місця у Верховній Раді включаються різні політсили. «...Частина симпатиків Зеленського буде не в захваті від списку партії “Слуга народу”. Окремі особи можуть викликати невдоволення і критику, адже в партійному списку фігурують дуже різні люди – від ліберального крила і до людей, які критично налаштовані до євроінтеграції України», – заявив В. Фесенко. Експерт вважає, що тенденція активного зростання рейтингу «Слуги народу» чи збережеться. «Скоріше, рейтинги цієї політсили або закріпляться, або незначно знизяться. Однак у будь-якому випадку “Слуга народу” збереже за собою лідерство у цих виборчих перегонях і переможе на парламентських виборах», – спрогнозував він (URL: <https://www.unian.ua/elections/10583487-politolog-sprognozuvav-hto-stane-golovnim-triumfatorom-vivoriv-do-vr.html>). 2019. 12.06).

Отже, позачергові вибори до ВР України вкотре демонструють розпорошеність українського політикуму, відсутність чіткої ідеології партійних сил, які в основному створюються під вибори як політичні проекти лідерського типу. Партійні з'їзди, які відбулися на початку липня, фактично закріплюють цю тенденцію. Соціологічні дані говорять про істотний відрив партії «Слуга народу» від інших конкурентів. Але її рейтинг теж доволі хиткий, на нього насамперед впливатимуть рішення Президента В. Зеленського, а вже потім дії партійних конкурентів. Результати нових рейтингових політичних проектів, створених безпосередньо під вибори у ВР України, таких як «Сила і честь», «Голос», також фактично залежатимуть від дій їхніх лідерів.

Ю. Якименко, мл. науч. сотр. ФПУ НБУВ

Электоральные перспективы партий «Европейская солидарность», «Батьківщина» и «Украинская стратегия» в оценках СМИ

В преддверии внеочередных выборов в Верховную Раду ряд украинских политических партий, рассчитывающих провести своих представителей в парламент, провели съезды, на которых представили свои партийные списки и озвучили главные тезисы своих партийных программ.

9 июня состоялся съезд возглавляемой бывшим Президентом П. Порошенко партии «Европейская солидарность», на котором была представлена первая десятка кандидатов от партии для участия в парламентских выборах.

Список «Европейской солидарности» возглавил экс-президент П. Порошенко. На втором месте – спикер Верховной Рады А. Парубий, на третьем – первый вице-спикер Верховной Рады И. Геращенко. Места в первой десятке заняли: командующий десантно-штурмовых войск ВСУ генерал-лейтенант М. Забродский; доцент Львовского университета, волонтер С. Федина; бывший глава меджлиса крымскотатарского народа М. Джемилев; волонтер, доброволец-медик Я. Зинкевич; заместитель главы

меджлиса крымскотатарского народа А. Чийгоз; экс-глава Львовской ОГА О. Синютка; вице-премьер-министр по вопросам европейской и евроатлантической интеграции И. Климпуш-Цинцадзе.

13 июня «Европейская солидарность» назвала первых 50 человек в своем списке. Во вторую десятку списка вошли: глава парламентской фракции БПП А. Герасимов; министр экономического развития и торговли Украины С. Кубив; министр по делам ветеранов И. Фриз; глава парламентского Комитета по вопросам таможенной и налоговой политики, депутат от БПП Н. Южанина; замглавы фракции БПП и экс-представитель Президента в парламенте И. Луценко; замглавы фракции «Народный фронт» и глава парламентского Комитета по вопросам свободы слова и информационной политики В. Сюмар; нардеп от БПП и глава постоянной делегации Украины в ПАСЕ В. Арьев; директор Национального института стратегических исследований Р. Павленко; нардеп от «Народного фронта» Н. Величкович; нардеп от БПП, замглавы Комитета ВР по вопросам правовой политики и правосудия С. Алексеев.

Кроме того, в список партии вошли заместитель министра энергетики Н. Бойко; глава Украинского института национальной памяти В. Вятрович, член Киеврады от фракции «Солидарность» И. Никорак; нардепы от «Народного фронта» Т. Черновол и А. Левус; телеведущий канала «Прямой» А. Карпов; экс-советник Президента Ю. Бирюков; вице-премьер-министр В. Кириленко; министр социальной политики П. Розенко; нардеп от БПП А. Бригинец и др.

В ходе съезда П. Порошенко перечислил главные задачи, с которыми партия идет на выборы. Среди этих задач: освобождение от российской оккупации Крыма и Донбасса; создание условий для достижения Украиной соответствия критериям вступления в ЕС; обеспечение подписания Плана действий по членству в НАТО в 2023 г.; развитие экономики; защита проведенных за предыдущие пять лет реформ и противодействие «реваншу пророссийских сил».

«Наша команда идет на выборы, чтобы защищать фундамент нашего государства. Это наше первое задание. Мы идем, чтобы не допустить реванша российских сил. Сейчас они кучкуются в разных колоннах, но, как бы себя не называли разные осколки партии Януковича, суть их одна и имя этой сути – пятая колонна России. Они враждебны ко всему, чего достигла Украина за прошедшие пять лет, ко всему, что отдаляет нас от Европы, а тянет обратно к Российской империи», – заявил П. Порошенко (URL: <https://golos.ua/i/687096>).

Также в ходе съезда П. Порошенко заверил, что «Украина получит План действий относительно членства в НАТО не позже 2023 г. Тогда нашими усилиями мы достигнем критериев, которые необходимы для получения статуса кандидата на членство ЕС. К концу следующего десятилетия Украина имеет все шансы стать членом этих двух организаций»

(URL: <https://112.ua/statji/desyatka-poroshenko-s-chem-evropeyskaya-solidarnost-idet-v-parlament-495305.html>).

При этом, как сообщают СМИ, П. Порошенко еще не принял окончательного решения, будет ли оставаться работать в парламенте следующего созыва в качестве народного депутата. «Порошенко возглавит список “Европейской солидарности”. Он не принял решения оставаться работать в парламенте... Все-таки Порошенко как Президент Украины имеет свои победы и свои поражения, но это государственный деятель, который уже безусловно оставил след в истории. И оставаться в парламенте, дискутируя с большим количеством популистов, которые там будут, было бы неправильным», – сообщал недавно народный депутат от БПП, глава избирательного штаба партии «Европейская солидарность» С. Березенко (URL: <https://strana.ua/articles/analysis/205440-petr-poroshenko-vedet-v-radublizhajshikh-soratnikov-i-volonterov.html>).

Судя по социологическим исследованиям последнего времени, «Европейская солидарность» занимает третье место в рейтингах после партий «Слуга народа» и «Оппозиционной платформы – За жизнь».

Как свидетельствуют данные опроса Центра «Социальный мониторинг» и Украинского института социальных исследований им. Яременко, обнародованного 10 июня, эту партию готовы поддержать 9,2 % респондентов среди тех, кто определился со своим выбором и примет участие в голосовании.

По данным опроса Киевского международного института социологии, также опубликованным 10 июня, «Европейскую солидарность» поддерживают 8,1 % определившихся со своим выбором избирателей.

Данные Социологической группы «Рейтинг» от 12 июня свидетельствуют о поддержке «Европейской солидарности» 7,9 % респондентов. Такой же уровень поддержки партии продемонстрировали результаты исследования Центра социальных и маркетинговых исследований «Социс», опубликованные 14 июня.

Как сообщил руководитель секретариата партии М. Саврасов, «Европейская солидарность» планирует выдвинуть своих кандидатов в более чем 120 округах. При этом он подчеркнул, что в некоторых из них партия может поддержать кандидатов-самовыдвиженцев или представителей других партий. «Задачи по результатам выборов – сформировать фракцию. Задача – получить такой результат, который позволит нам претендовать на власть», – заявил на съезде возглавляемой им партии П. Порошенко (URL: <https://112.ua/statji/desyatka-poroshenko-s-chem-evropeyskaya-solidarnost-idet-v-parlament-495305.html>).

СМИ со ссылкой на представителей партии П. Порошенко сообщали, что «Европейская солидарность» ставит перед собой задачу набрать на выборах 15 % голосов, рассчитывая занять в парламенте 42–45 мест. При этом часть экспертов высказывает сомнение в том, что «Европейская солидарность» сможет провести в парламент такое количество своих

представителей, а некоторые даже утверждают, что существует вероятность того, что партия не преодолеет проходной барьер. «Электорат рассеян между минимум пятью-шестью партиями и многими более мелкими проектами. Думаю, что “Европейская солидарность”, если за эти два месяца не будет вылито тонны компромата, может претендовать на 10 %. Но если оппоненты возьмутся серьезно, то есть риск непрохождения в парламент этого политического проекта», – отмечает политолог Р. Бортник.

По словам политолога А. Якубина, попадание «Европейской солидарности» в парламент зависит от того, как она проведет избирательную кампанию, поскольку, несмотря на ребрендинг, эта партия ассоциируется у избирателей с П. Порошенко, «у которого высокий антирейтинг», что, как отмечает эксперт, создает риски для проекта (URL: <https://112.ua/statji/desyatka-poroshenko-s-chem-evropeyskaya-solidarnost-idet-v-parlament-495305.html>).

«Что касается “Европейской солидарности”, то стоит обратить внимание на несколько важных нюансов. Первое, Порошенко анонсировал, что они будут проводить какой-то праймериз. И объяснял, что это сыграет большую роль в обновлении политической силы. В итоге в первой тройке мы видим Порошенко, Парубия и Геращенко. Это сложно назвать супер-обновлением. И получается, что все разговоры о том, что “мы почистим списки”, “будем прислушиваться к людям”, “учли допущенные ошибки”, были политтехнологией, – отмечает А. Якубин. – В списке присутствуют министры и замминистра времен Порошенко, но нет его антирейтинга. Также бывший Президент претендовал на националистического избирателя, и эти партии тоже откусят свою часть. Плюс партии, которые ассоциируются с властью, это [партии] В. Гройсмана, А. Гриценко, и они тоже отнимут кусочек голосов, пусть и небольшой. Если сохранится тенденция, которая есть сейчас, то партия Порошенко может быть на грани или вообще не преодолеет проходной барьер. В особенности, если мы увидим со стороны новой власти резонансные дела. Или скандальные вещи станут достоянием публичности. Они могут еще в большей мере оттолкнуть избирателя». Эксперт подчеркивает, что ребрендинг не помог партии «Европейская солидарность» привлечь новых сторонников (URL: <https://politeka.net/news/politics/1054349-jeto-byla-oshibka-vakarchuk-vonzil-nozh-v-spinu-sudba-poroshenko-na-vyborah-reshena>).

Как подчеркивает политический эксперт А. Минаков, полное название партии все-таки «Блок П. Порошенко», но партия убрала именно имя и фамилию пятого Президента. «Почему? Потому что у него был высокий антирейтинг. Поэтому это название убрали и показали новое – опять со своим курсом на ЕС и НАТО. Но если посмотреть внимательно на съезд партии, ...то каких-то новых лиц мы там не увидели», – говорит он. При этом, по словам эксперта, рейтинг партии «Европейская солидарность» держится на личности П. Порошенко. «Но они будут иметь около 10 % – это их “потолок”, выше которого им будет трудно прыгнуть», – прогнозирует

политолог

(URL:

https://24tv.ua/ru/pojavjatsja_li_v_partii_poroshenko_novye_lica_kommentarij_je_ksperta_n1164073).

Таким образом, заключают наблюдатели, главные риски для партии «Европейская солидарность» сегодня это отрицательная динамика ее рейтинга, и возможность перехода части ее сторонников в смежные политические лагеря – к партии «Голос» и к блоку националистических партий.

Кроме того, идеологически близкой к партии П. Порошенко можно назвать и партию «Украинская стратегия», возглавляемую Премьер-министром В. Гройсманом. Эта партия также провела недавно свой съезд и представила список кандидатов для участия в досрочных выборах в Верховную Раду.

Список политической силы возглавил сам В. Гройсман, а в первую пятерку вошли: министр образования Л. Гриневич; министр культуры Е. Нищук; министр Кабмина А. Саенко; первый заместитель министра информационной политики Украины Э. Джаппарова. В список партии также вошли депутат нескольких созывов Винницкого городского совета П. Яблонский, бывший замминистра финансов С. Марченко, министр юстиции П. Петренко, народные депутаты из фракции «Народный фронт» А. Тетерук и В. Еленский.

На съезде партии в В. Гройсман заявил, что он сформировал «прекрасную команду». «Я больше не хочу и не буду игроком чужой сборной. Я принял решение сформировать команду, приоритетом которой будут изменения, которые ждет народ», – заявил Премьер-министр (URL: <https://www.depo.ua/rus/politics/ukrainska-strategiya-groysmana-kogo-vede-u-radu-diyuchiy-premer-ministr-20190610976979>).

При этом, как стало известно, партия «Украинская стратегия» не будет выдвигать кандидатов по мажоритарным округам. Как прокомментировали такое решение в партии, за такой короткий избирательный период сложно подобрать людей, в которых партия была бы уверена.

Наблюдатели отмечают, что в своих предвыборных заявлениях В. Гройсман делает акцент на том, что ему не удалось реализовать все задуманные реформы из-за отсутствия политической воли у бывшего Президента. «Кое-что мне удалось сделать, но много чего не удалось сделать, потому что вся система вокруг меня была абсолютно враждебная – СБУ, прокуратура, таможенники... Мне трудно было пробиться кого-то поменять, изменить в этой системе, у меня не было никаких рычагов. В предыдущий период, к сожалению, у предыдущего Президента такой воли не было, и мои разговоры заканчивались просто ничем. Сейчас у меня есть шанс», – заявляет он (URL: <https://kp.ua/politics/640104-hroisman-obvynyl-poroshenko-v-otsutstvyyu-polytycheskoi-voly>).

Как считает В. Гройсман, в Верховную Раду девятого созыва должны зайти «новые силы», такие как, к примеру, его собственная партия, а также

«Слуга народа» и «Голос». «Старые партии, такие как БПП, “Батьківщина” должны отойти в прошлое. У них была возможность принимать важные для страны решения, но они этого не сделали», – заявляет он. При этом, уточняет В. Гройсман, «критерий “только новые лица в парламенте” не должен быть определяющим». «У нас, с одной стороны, молодая, с другой – профессиональная команда. У нас есть история, и мы можем отвечать как за все свои успехи, так и за недоработки», – говорит Премьер-министр (URL: <https://kp.ua/politics/640104-hroisman-obvynyl-poroshenko-v-otsutstvyyu-polytycheskoi-voly>).

«Гройсман решил консолидировать союзную себе часть Кабмина перед оставшимися перед сменой правительства месяцами», – объясняет политолог Р. Бортник наличие в списке партии многих членов правительства.

Что касается отказа партии от выдвижения кандидатов по мажоритарным округам, то, как говорит политолог, «они действительно могут не успевать или же не хотят конкурировать с ЕС Порошенко». Но даже если существует такая договоренность, констатируют наблюдатели, партия В. Гройсмана остается для бывшего Президента серьезной проблемой. «Она отщипывает кусок электората Порошенко за счет общей принадлежности к бывшей власти. А ведь у ЕС будут и другие конкуренты на избранном партией электоральном поле, и они могут быть успешнее, чем Гройсман, например партия Вакарчука. Все это создает проблемы для партии экс-президента при прохождении в будущую Раду», – считает политолог В. Золотарев (URL: <https://strana.ua/articles/analysis/205323-hrojsman-stal-problemoj-dlja-poroshenko-chto-takoe-ukrainskaja-stratehija.html>).

Комментируя перспективы участия партии В. Гройсмана в выборах, директор службы «Украинский барометр», политолог В. Небоженко подчеркивает, что то, что он, несмотря на попытки соответствовать общественному запросу на «новые лица» в политике, включил в список партии многих действующих министров, не слишком критично. Более серьезным просчетом В. Гройсмана политолог считает подход его политтехнологов, выбравших для партии не слишком удачное название. «Гройсмана подвели его политтехнологи. Нельзя было Гройсману называть партию “Украинская стратегия”. Не вяжется к нему ни “украинский”, ни “стратегия”. Нужно было делать партию крепких молодых промышленников, что-то в этом духе. Гройсману подсунули абсолютно абстрактное название», – считает политолог. – Это абсолютно абстрактный политтехнологический проект, который привязали к Гройсману. Это какие-то младореформаторы могли бы взять. Но он не похож на младореформатора. Человек, который три года работал Премьером, – это уже глубокий политический человек, циник», – говорит В. Небоженко (URL: <https://ru.slovoidilo.ua/2019/06/14/mnenie/politika/ukrainskaya-strategiya-grojsmana-chem-minus-premera>).

В свою очередь директор Центра политических исследований «Пента», политолог В. Фесенко отмечает, что для В. Гройсмана сегодня важно не

полагаться только на рекламу. «Главная задача для Гройсмана сейчас – разобраться с общественным мнением, с отношением общества к нему лично и к его партии. Если не будет тщательного изучения общественного мнения, понимания этой спорной ситуации, Гройсман рискует проиграть выборы. Нужно подходить политтехнологично, не надеяться на рекламу и креатив», – заявляет эксперт (URL: <https://ru.slovoidilo.ua/2019/06/14/mnenie/politika/ukrainskaya-strategiya-grojsmana-chem-minus-premera>).

Добавим, что, учитывая сегодняшние данные социологических исследований, партия, возглавляемая Премьер-министром, вряд ли может претендовать на преодоление проходного барьера – ее рейтинг по разным оценкам составляет около 1 %.

Среди партий, которые этот барьер с высокой долей вероятности преодолеют, есть Всеукраинское объединение «Батьківщина». Но, как отмечают некоторые наблюдатели, нынешняя парламентская кампания может стать последней успешной для Ю. Тимошенко и возглавляемой ей партии.

Как заявила лидер «Батьківщини» Ю. Тимошенко в ходе состоявшегося 10 июня в Киеве съезда партии, «настоящие демократические силы», которые могут пройти в парламент, – «Батьківщина», «Слуга народа» и партия «Голос» – «должны объединиться во время избирательной кампании и сделать все, чтобы на мажоритарных округах не прошли “мастодонты”». По заявлению Ю. Тимошенко, в парламенте нового созыва народные депутаты от «Батьківщини» готовы работать в коалиции с партией Президента Украины В. Зеленского и другими проевропейскими силами. «Наша команда настроена в новом парламенте идти в коалицию с новым Президентом, с другими демократическими проевропейскими силами и, более того, мы этой коалиции готовы предложить очень сильный план, а главное, сделать все, чтобы этот план стал реальностью», – сообщила она (URL: <https://strana.ua/news/205621-v-kieve-prokhodit-sezd-partii-timoshenko.html>).

Как пишут СМИ, по разным оценкам, кроме первой пятерки, Ю. Тимошенко может провести в Верховную Раду около 15–20 своих представителей. Известно, что в список «Батьківщини» вошли, помимо самой Ю. Тимошенко, депутат ВР С. Соболев, бывший глава СБУ В. Наливайченко, лидер партии «Основа», депутат Верховной Рады С. Тарута, депутат парламента Е. Кондратюк.

Политолог В. Карасев не удивлен, что «Батьківщина» демонстрирует свою команду постепенно. Это, по его мнению, может быть оправдано, если в списке окажутся люди, не пользующиеся большой популярностью у избирателей. «Зачем светить весь список? Пусть обсуждают первых людей. Может, список еще не согласовали. Если рейтинг большой, то список не влияет на него, кто бы там ни был. У “Батьківщини” другая ситуация. Очевидно, решили растягивать удовольствие», – говорит В. Карасев.

Эксперт считает, что Ю. Тимошенко, учитывая, что в парламенте будет много неопытных депутатов, хочет предложить Верховной Раде людей, готовых сразу же занять конкретные должности. «Нужны опытные кадры. Если не получится стать Премьером, то можно делегировать министром экономики Таруту или Наливайченко в силовые министерства. Тимошенко не захотела быть в тренде звезд и комиков. Должны быть работяги, опытные бойцы. На фоне звезд и новых политиков она представила опытных людей, которые могут претендовать на конкретные должности. Повторять за “Слугой народа” смысла не было», – отмечает В. Карасев (URL: <https://uiamp.org.ua/odioznye-politiki-partaktiv-i-sponsory-kto-budet-eshche-v-spiske-batkivshchiny>).

Политолог Р. Бортник полагает, что в избирательном списке «Батьківщини» окажутся «неоднозначные» личности, поскольку в партии много центров влияния, которые рассчитывают провести в парламент своих представителей. «Будут неоднозначные лица. Тимошенко поэтому не спешит светить эти лица. Будут непростые люди в списке, связанные с олигархами, спонсорами. Вряд ли их хотят “светить” на официальном мероприятии. Их тихо запишут в первые ряды списка», – заявил политолог, комментируя съезд партии (URL: <https://uiamp.org.ua/odioznye-politiki-partaktiv-i-sponsory-kto-budet-eshche-v-spiske-batkivshchiny>).

«Скорее всего, в списке также будет партийный актив, члены нынешней фракции. “Минусом” Тимошенко я считаю то, что из-за досрочных выборов она не успела перегруппироваться и идет с консервативной командой. Мир вокруг уже давно изменился. Она не будет демонстрировать что-то новое. Тимошенко не успела вписаться в поворот. Ожидал, что будет что-то инновационное, но все получилось консервативно. Она попытается претендовать на место Премьера, пытается провести своих людей в правительство. Ю. Тимошенко не будет рисковать, что не хорошо и не плохо», – говорит о перспективах партии политический аналитик М. Чаплыга (URL: <https://uiamp.org.ua/odioznye-politiki-partaktiv-i-sponsory-kto-budet-eshche-v-spiske-batkivshchiny>).

В то же время, по мнению исполнительного директора Центра прикладных политических исследований «Пента» А. Леонова, Ю. Тимошенко не восприняла актуальный общественный запрос на «новые лица» и не уделяла достаточного внимания обновлению партии, что может существенно сказаться на рейтинге «Батьківщини». «Да, без всяких сомнений, у Юлии Владимировны есть своя армия поклонников. Но я сомневаюсь, что ей удастся прибавить электорат. Скорее наоборот – потеряет. Список “Батьківщини” не блещет новизной. В первой пятерке партии такие люди, за которых часть избирателей ни за что не проголосует», – говорит эксперт (URL: <https://nbnews.com.ua/politika/2019/06/12/reiting-batkivshchiny-budet-padat-ekspert>).

В то же время, отмечают наблюдатели, рейтинг «Батьківщини» в основном держится за счет популярности ее лидера, поэтому даже наличие в

списке партии противоречивых одиозных фигур, вероятно, не слишком радикально отразится на ее электоральной поддержке.

А. Рябокони, мл. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Решения предвыборных съездов партии «УДАР», Аграрной партии Украины и Радикальной партии О. Ляшко в отражении СМИ

9–10 июня, накануне старта парламентской избирательной кампании, ряд украинских партий и блоков провели предвыборные съезды. Среди прочих отметились партия «УДАР», Аграрная партия Украины и Радикальная партия, которые, судя по ряду социологических исследований, имеют довольно призрачные шансы преодолеть 5-процентный порог по партийным спискам, однако вполне реально могут провести в Верховную Раду своих представителей по мажоритарным округам.

Партия В. Кличко «УДАР», вследствие неудачной попытки предвыборного объединения с «Рухом нових сил» М. Саакашвили, решила вообще не выставлять список на выборах Верховной Рады и сконцентрируется только на отдельных округах.

Кандидатами от партии «УДАР» станут: № 89 (Снятын) – Ю. Соловей, депутат Верховной Рады; № 90 (Белая Церковь) – В. Костиков; помощники нардепа А. Палатного: № 91 (Фастов, Макаров) – О. Криштофович, № 92 (Узин) – А. Канюра; № 93 (Мироновка, Переяслав-Хмельницкий) – Н. Головин; № 95 (Ирпень) – М. Смирнова; № 98 (Борисполь) – И. Левитас, помощник нардепа О. Великина; № 94 (Обухов, Васильков) – Б. Зайцев, глава Киевско-Святошинской РГА; № 96 (Вышгород, Буча) – С. Федорченко, депутат Бориспольского горсовета; № 115 (Львов) – В. Квурт, мэр города Винники; № 116 (Львов) – Р. Грицевич, депутат Львовского горсовета; № 119 (Броды) – С. Ивах, депутат Львовского горсовета; № 125 (Старый Самбор) – М. Антошик, депутат Старосамборского горсовета; № 126 (Стрый) – А. Кит, депутат Верховной Рады; № 163 (Тернополь) – И. Побер, депутат Верховной Рады; № 209 (Нежин) – А. Харченко, депутат Киевсовета; № 220 (Киев) – В. Мондриевский, замглавы Киевградминистрации.

На сайте партии В. Кличко говорится, что такое решение принято, чтобы не распылять голоса демократического лагеря. «Много политических сил идут на эти выборы. Мы понимаем, насколько сложными они будут. И прежде всего для украинских избирателей... Важно, чтобы голоса за демократические силы, которые будут предлагать реальный план изменений и преобразований, не были рассеяны. Чтобы не произошло реванша тех сил, против которых мы боролись на Майдане. Поэтому на эти досрочные выборы от партии “УДАР” пойдут мажоритарщики, которые готовы эффективно работать в округах, отчитываться перед людьми и воплощать запросы своих избирателей», – заявил лидер партии «УДАР».

При этом сам В. Кличко намерен остаться на должности мэра Киева и не будет баллотироваться в Верховную Раду. Он также пообещал, что партия намерена провести обновление.

Напомним, что ранее В. Кличко предлагал возглавить список партии «УДАР» на выборах в Верховную Раду М. Саакашвили, но тот отказался. По словам М. Саакашвили, принять решение ему помогли комментарии в соцсети. «Было много тысяч комментариев на мое видео, и я вас услышал. Несмотря на то что я считаю, что В. Кличко сделал мне очень достойное предложение, нам на этот союз идти не стоит, потому что есть у нас четкая идеология, четкое понимание, есть у нас четкие принципы... Мы никогда не шли на какие-то компромиссы в ущерб своим принципам. Абсолютное большинство людей, которые к нам зашли через Facebook, сказали, что для них это был бы компромисс по поводу принципов. Поэтому, естественно, мы на это не пойдем», – заявил М. Саакашвили.

По его словам, «Рух нових сил» пойдет на выборы самостоятельно, потому что отличается от всех остальных политсил «и идеями, и драйвом, и энергией, и тем, что мы из себя представляем». «Посмотрев на всех этих старых политиков, посмотрев на все эти старые партии. Посмотрев на эти договорняки. Посмотрев на то, что многие из них, независимо от моего личного отношения, еще больше подмочили свою репутацию, чем у них была даже полтора года тому назад, когда меня захватывали, высылали... Мы пришли к выводу, что надо идти на выборы самостоятельно», – резюмировал М. Саакашвили.

9 июня на внеочередном съезде Аграрная партия Украины объявила список кандидатов в народные депутаты на выборы Верховной Рады. Избирательный список партии возглавит ректор Киевского национального университета культуры и искусств М. Поплавский. Всего в списке партии – 179 человек.

В первую пятерку списка Аграрной партии вошли: М. Поплавский, народный депутат, ректор Киевского национального университета культуры и искусств; Л. Бортич, член политсовета Аграрной партии Украины; Д. Марчук, заместитель главы Всеукраинского аграрного совета; А. Мадей, журналист, глава молодежного крыла партии; В. Шушкевич, политик, депутат Верховной Рады третьего созыва.

Также в топ-10 списка АПУ присутствуют С. Гайдай, Н. Веровчук, С. Иващук, О. Николенко и А. Луцкий.

Глава избирательной кампании Аграрной партии Украины О. Корбан, выступая на съезде, заявил об уверенности, что партия победит на досрочных выборах в Верховную Раду, потому что имеет отличное резюме и доверие людей. «У нас за плечами пятое место на местных выборах 2015 г. и 7,5 % от общего количества мандатов. Третье место по количеству сельских поселковых и городских голов. По общим результатам последних трех лет мы в тройке лидеров на всех выборах. А полгода назад Аграрная партия стала первой и единственной внепарламентской политической партией,

которая одержала победу на выборах в объединенных территориальных общинах», – сказал О. Корбан.

По его словам, избиратель Аграрной партии – это «одноэтажная Украина», поселки, города и хутора, куда не доходят важные социологи. Поэтому реальные рейтинги партии не объективны. «Накануне выборов в ОТГ социологи рисовали Аграрной партии 1 % или совсем не учитывали. А мы эти выборы выиграли. Так же будет и сейчас. Для многих победа Аграрной партии будет сенсацией. За нашей победой – точный взвешенный расчет», – отметил партиец.

Аграрная партия подошла к внеочередным парламентским выборам в полной готовности. «У нас есть мощная сеть местных организаций, которые с 2015 г. непрерывно участвуют в избирательных кампаниях. Посмотрите на результат Смешко. С 0 до 6 % за несколько месяцев благодаря Гордону, Комаровскому и Дудю. У нас нет Гордона с Дудем, но у нас есть люди, к которым мы адресно обращаемся. И они нас слышат, потому что мы не обманываем», – добавил он.

По словам председателя избирательной кампании АПУ, 17 млн украинцам нужна партия людей от земли, а не партия дельцов или агробаронов. «Наша политическая сила полностью соответствует запросу общества. Фундамент Аграрной партии – это малый и средний аграрный бизнес. Это люди, которые имеют реальный авторитет на местах. Защита интересов и потребностей крестьянства – это то, с чем мы идем к людям», – резюмировал О. Корбан.

Отметим, что АПУ – нишевая партия, избиратели которой проживают в неурбанизированной части страны: села, пгт, максимум райцентры. Именно там партия получила наибольшие достижения в виде почти 4 тыс. депутатов местных органов власти. Теперь ставка сделана на национальную кампанию.

Еще одним плюсом для партии является наличие развитой партийной инфраструктуры на местах, что позволяет рассчитывать на быстрое развертывание кампании «от дверей до дверей». С учетом специфики сельского избирателя это важно, принимая во внимание сокращенные сроки предвыборной кампании. Так что 1–2 % партийного рейтинга АПУ имеют потенциал для существенного роста.

Теперь о лозунгах, с которыми партия собирается идти к избирателю.

1. Необходимость качественного представительства интересов селян во власти. Отдельно нужно сказать, что ни одна из политсил, которая рассматривает село как преимущественную электоральную базу («Батьківщина», Радикальная партия), такого представительства не обеспечила, по сути, не оправдав надеждах избирателей.

2. Необходимость цивилизованного решения земельного вопроса. Аграрии против земельной реформы, свободного оборота земель сельскохозяйственного назначения, которую продавливают западные партнеры Украины, поскольку уверены в том, что она не отвечает интересам селян.

В целом, партийный съезд АПУ оставляет впечатление того, что интересы отечественного агрария пытаются отстаивать неплохо ориентирующиеся в этом сегменте люди.

10 июня возле памятника Т. Шевченко в Киеве прошел съезд Радикальной партии, на котором лидер радикалов О. Ляшко озвучил список людей, с которыми пойдет на парламентские выборы. «Принципы отбора списка – лучшие из лучших, как я и обещал. Посмотрите списки других избирательных партий. Кого вы там увидите? Одна столичная богема, всех, кто не выходит дальше печерских холмов. Что они могут сделать для людей, когда в их списке нет людей от сохи, нет людей из областей, когда в них нет тех, кто знает человеческую жизнь», – заявил он.

В первую десятку вошли следующие лица: О. Ляшко, лидер РПЛ; народные депутаты от этой политической силы В. Галасюк и А. Лозовой; заместитель председателя Черновицкого областного совета И. Маковецкая; народный депутат от «Народного фронта» И. Савка; руководитель исполкома Радикальной партии О. Аверьянов; народные депутаты от Радикальной партии С. Скуратовский, Д. Линько, А. Кошелева и В. Вовк.

«Наша команда идет в парламент для того, чтобы не дать продать украинскую землю. Украинская земля должна кормить украинцев. Не позволим протянуть особый статус для Донбасса, не дадим путем измены фактически легализовать терроризм», – заявил О. Ляшко.

По его словам, в списке партии – профессиональные экономисты, юристы и обычные люди из громад, которые лучше знают проблемы на местах. О. Ляшко отмечает, что он будет в оппозиции к Президенту и планирует стать Председателем Верховной Рады. Говорит о том, что парламент следует реформировать: для начала сократить количество депутатов до 250. «Чтобы не было кнопкодавства, не было прогулов, чтобы копыта свои не двигали к бюджетному корыту, а пальчики подкладывали под сенсорную кнопку и голосовали», – говорит О. Ляшко.

«Я буду стоять на страже нашей территориальной целостности, где бы это ни было. Или стоять в строю со своими побратимами, или сейчас в парламенте», – заявил полковник ВСУ И. Савка.

«У нас разработан четкий антикризисный план развития экономики, который предусматривает создание нескольких миллионов рабочих мест в Украине, привлечение 100 млрд долл. США инвестиций в реальный сектор экономики Украины и ускорения экономического роста», – говорит народный депутат Украины, глава Комитета Верховной Рады по вопросам промышленной политики и предпринимательства В. Галасюк.

Нельзя не обратить внимания на тот факт, что съезд Радикальной партии, на котором был утвержден список Радикальной партии О. Ляшко на досрочных выборах, прошел с куда меньшим размахом, чем выдвижение его же кандидатом на пост Президента. Съезд был более чем скромным.

Что касается избирательной кампании, то у О. Ляшко ее как таковой пока нет: ни бигбордов, ни ситилайтов, ни «ляшкобусов». В общем, ничего

того, к чему избиратели привыкли во время президентской кампании. Похоже, что для Радикальной партии настали относительно безденежные времена и приходится серьезно экономить. Единственной фишкой съезда стал разве что визит лидера радикалов в компании своей супруги на встречу с предстоятелем ПЦУ Епифанием, который благословил политика на «борьбу против реванша».

Содержание партийного списка О. Ляшко также наталкивает на мысли, что с финансированием у радикалов стало заметно хуже, чем раньше, либо они запустят кампанию на полную немного позднее.

Наличие в первой тройке заместителя председателя Черновицкого областного совета И. Маковецкой не случайно – во время съезда О. Ляшко несколько раз подчеркнул, что в его список попали не «зажравшиеся нардепы», которые не прошли испытание деньгами и властью, а люди из регионов, для которых нынешние выборы «это шанс изменить страну и подняться на социальном лифте».

Представителей регионов в списке Радикальной партии действительно достаточно много, правда, большинство их в той части списка, которую принято называть условно непроходной. В то же время и многие действующие нардепы-радикалы в список не попали, что можно объяснить тем же, что и отсутствием крупных спонсоров. Рейтинги РПЛ, несмотря на более-менее обнадеживающие результаты О. Ляшко на президентских выборах (5,48 %), демонстрируют тенденцию к сползанию вниз.

Похоже, после того как с должности главы исполнительного комитета Радикальной партии ушел менеджер Р. Ахметова Ю. Зинченко, новых крупных спонсоров радикалы пока не нашли. Хотя намеки на желание взять под опеку радикалов и высказывал И. Коломойский, этого, судя по списку, скорее всего, не произошло. О. Ляшко, конечно, может и надеется, что старый багаж и комплименты простому народу позволят ему проскочить в Верховную Раду и в условиях «бюджетной кампании», но в случае, если ситуация со спонсорами не изменится, сделать это будет гораздо труднее.

В этих условиях остается только один человек, который заинтересован в дальнейшем существовании О. Ляшко и его партии – П. Порошенко. И если радикалы и могут рассчитывать на чью-то помощь, то только на его. Для П. Порошенко существование партии О. Ляшко и даже ее прохождение в парламент выгодно по достаточно простой причине. Ведь радикалы будут отбирать голоса у главных конкурентов партии П. Порошенко – «Батьківщини», «Голоса», «Гражданской позиции» и др. При этом шансов перехватить себе 5%, голосовавших за О. Ляшко на президентских выборах, у «Европейской солидарности» практически нет, поскольку всю свою президентскую предвыборную кампанию радикалы строили на критике экс-президента *(При написании работы была использована информация таких источников: Сайт телеканала 24.UA (<https://24tv.ua/ru>); Апостроф (<https://apostrophe.ua>); РБК-Украина (<https://www.rbc.ua>); Факты.UA*

(<https://fakty.ictv.ua/ru>); Деловая столица (<http://www.dsnews.ua>); Рунли.UA (<https://replyua.net>); Сьогодні.UA (<https://www.segodnya.ua>).

С. Горова, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Партія мерів – Опоблок: еволюція політичної карти України

Яскраві події в українському політикумі – указ про розпуск Верховної Ради, дострокові вибори – залишили трохи в тіні важливу подію: мери Одеси Г. Труханов і Харкова Г. Кернес оголосили про створення нової політичної сили, так званої партії мерів міст «Довіряй ділам», яка може вплинути на політичну карту прийдешніх виборів.

У Харкові 2 червня відбувся з'їзд цієї партії, до якої увійшли представники місцевого самоврядування та мери з метою участі в позачергових парламентських виборах. У з'їзді взяли участь майже 5 тис. делегатів, повідомляла прес-служба партії. Під час з'їзду мера Харкова Г. Кернеса було обрано головою партії. Рішення було прийнято одногосно.

Першою пропозицією, яку вніс Г. Кернес, стало обрання мера Одеси Г. Труханова співголовою партії, що також отримало одногосну підтримку делегатів.

На з'їзді делегати прийняли рішення про участь у позачергових парламентських виборах. Крім того, учасники з'їзду затвердили Маніфест оновленої політичної сили.

У своєму виступі співголова партії «Довіряй ділам» Г. Труханов зазначив, що останні п'ять років показали, що Верховна Рада та уряд діють, не розуміючи потреб людей на місцях. «Ми, команда керівників, за плечима яких величезний досвід управління, великі успіхи у розвитку територій. Ми – політична партія “Довіряй ділам”. І для нас ці слова не просто гасло, а стиль роботи. Ми хочемо, щоб саме він був покладений в основу нового соціально-економічного розвитку України. Саме місцеве самоврядування перебуває в щоденному безпосередньому контакті з людьми, живе з ними одним життям. У нашому Маніфесті чітко вказано, що закони України повинні захищати інтереси людей. А не намагатися обмежити їх», – заявив під час виступу Г. Труханов.

У свою чергу Г. Кернес зазначив, що вибори Президента у 2019 р. показали, що українці хочуть не розколу, а змін. «Місьцеве самоврядування має найвищу довіру, тут сконцентровано всю відповідальність. Я, як харківський міський голова, разом з людьми кожен день домагаюся результату. Наш похід у парламент влаштований саме так: ми пропонуємо відстоювати інтереси людей і наш досвід управління, замість міфічної держави чиновників, які фільтрують гроші й не готові ні за що відповідати. Щоб, прийшовши на виборчі дільниці, люди вибирали справи, а не слова», – наголосив Г. Кернес.

Делегати з'їзду також звернулися до інших політичних партій і громадських організацій, закликавши приєднатися до партії для спільної участі у виборах (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/mery-ukrainskih-gorodov-obedinilis-uchastiya-1559486374.html>. 2019. 2.06).

Примітно, що під час з'їзду Партії мерів відбулася певна мобілізація націоналістів з різних організацій, які під час мітингу скинули пам'ятник Г. Жукову, що стояв біля Палацу спорту. На фоні об'єднання Г. Кернеса й Г. Труханова заявив про консолідацію сил і керівник партії «Національний корпус» А. Білецький. Однак, незважаючи на те, що націоналісти зібрали на акцію, за різними оцінками, від 300 до 1 тис. осіб і на площі біля Палацу спорту буквально рябіло від партійних прапорів, з'їзд партії «Довіряй ділам» відбувся на диво спокійно. У цьому частини експертів вбачає сценарій такого собі «договірною бою», який кожна зі сторін використовує для власної розкрутки. Для Г. Кернеса протести націоналістів підвищують резонанс у ЗМІ навколо його партії як головного оплоту антифашистських сил. Для націоналістів це ще одна можливість голосно заявити про себе (URL: <https://ukraina.ru/exclusive/20190603/1023775753.html>. 2019. 3.06).

При цьому, коментуючи створення так званої партії мерів, деякі фахівці вважають, що вона цілком може стати «джокером» дострокових парламентських виборів. Згідно з даними останніх президентських виборів, 1 % голосів в Україні сьогодні становить 189 тис. осіб. Тобто будь-якій партії, яка хоче потрапити в наступний парламент, потрібно набрати близько 945 тис. голосів виборців. При цьому, згідно з даними ЦВК про результати місцевих виборів у 2015 р., нинішній мер Харкова Г. Кернес набрав 65,8 % голосів харків'ян – в абсолютному вираженні це десь 310 тис. Г. Труханов показав результат 51,9 %, або близько 138 тис. голосів. Мер Ужгорода Б. Андреев, який теж заявив про підтримку створення так званої партії мерів, набрав відповідно – 58,5 % (20,7 тис.). Якщо скласти всі три результати, виходить 469 тис. голосів, або майже 50 % необхідного прохідного бар'єра. У такій ситуації показово й те, що всі три градоначальники досі зберігають високий особистий рейтинг у своїх міських громадах. Тому вони цілком мають право розраховувати на конвертацію показника голосування за них на місцевих виборах у голоси на дострокових парламентських (URL: <https://daily.rbc.ua/rus/show/partiya-merov-novyy-igrok-dzhoker-1559305859.html>. 2019. 31.05).

Треба зазначити й те, що ряд українських політологів, коментуючи з'їзд партії «Довіряй ділам» на своїх сторінках у Facebook, також вказали на наявність у неї шансів на подолання 5-відсоткового бар'єра та проходження в парламент. Так, як зазначає на своїй сторінці у Facebook політолог Ю. Гаврилечко, так звана партія мерів має серйозний потенціал як на Заході України, так і на Сході, через те що у її основі лежить соціально-економічний порядок денний.

На думку керівника Центру «Третій сектор», політолога А. Золотарьова, так звана партія мерів може розраховувати на подолання 5-

відсоткового бар'єра: «Сума потенціалів політичних машин мерів дає змогу партії розраховувати на подолання 5-відсоткового бар'єра. Але ж є ще й великий загін мажоритарників. Навіть з урахуванням можливих втрат представництво партії у Верховній Раді напевно буде».

Як зазначає директор Агентства соціальних комунікацій, політолог С. Белашко, поява в українському політикумі партії місцевих еліт буде корисною для подальшої децентралізації. «Лідери партії “Довіряй ділам” уже неодноразово демонстрували вміння вибудовувати відносини з центром, незалежно від політичного режиму. Тому теоретично ця партія має серйозний електоральний потенціал у різних регіонах України і далеко за межами трикутника Харків – Одеса – Ужгород», – наголосив С. Белашко (URL:

https://zik.ua/ru/news/2019/06/04/partyya_merov_ymet_shansi_na_preodolentye_5_barera_eksperti_1586837. 2019. 4.06).

Більшість експертів схиляються до думки, що так звана партія мерів стане серйозним і незручним конкурентом у боротьбі за голоси Півдня і Сходу України. Так, директор Інституту глобальних стратегій В. Карасьов вважає, що ця партія зможе відібрати голоси в біло-блакитних.

Також деякі фахівці прогнозують, що протягом найближчого часу рейтинг В. Зеленського дещо просяде. Особливо на Півдні та Сході України, де його електоральне ядро. Це, у свою чергу, призведе до того, що звільняться голоси на Півдні та Сході України й розгорнеться активна боротьба за них. При цьому досить ймовірно, що в цій боротьбі новій партії вдасться залучити голоси виборців центристських поглядів, які більше звикли довіряти справам, а не гучним політичним заявам. Скоріше за все, це будуть громадяни 45+.

Треба зазначити, то частина експертів пов'язують нову партію з І. Коломойським. Так, політолог Р. Іщенко вважає, що олігарх створює так звану партію мерів Г. Кернеса й Г. Труханова для того, щоб встановити контроль над Півднем і Сходом України, заволодівши портами й залишками української промисловості. «І хоча це вже не той бюджет, який був при В. Януковичі, усе одно це величезні гроші. В умовах індиферентності Заходу з приводу українського проекту це останні гроші, на які держава може розраховувати», – зазначив Р. Іщенко (URL: <https://ukraina.ru/news/20190528/1023716558.html>. 2019. 28.05).

Хоча цю точку зору можна вважати абсолютизованою, однак певний резонанс викликали слова І. Коломойського про те, що він допомагає та консулює так звану партію мерів (URL: https://sensor.net.ua/news/3128583/kolomoyiskiyi_zayavlyayet_chno_konsultiruet_partiyu_merov_sozdannuyu_kernesom_i_truhanovym. 2019. 23.05). Така заява породила безліч коментарів у ЗМІ та соціальних мережах стосовно того, що сам І. Коломойський особисто вклався в новий політичний проект. Однак мер Харкова у своєму коментарі підкреслив, що олігарх І. Коломойський не консулює та не фінансує партію «Довіряй ділам» (URL:

<https://nv.ua/ukraine/politics/nikto-ne-finansiruet-kernes-zayavil-cho-kolomoyskiy-ne-vliyaet-na-ego-partiyu-50025115.html>. 2019. 3.06).

При цьому експерти, зі слів олігарха, роблять висновок, що якщо не фінансову, то медійну підтримку так званій партії мерів він точно надасть.

Показово, що засновники партії заявили, що їхньою головною ідеологією будуть конкретні справи та поглиблення реформи децентралізації у ввірених їм містах. Так, Г. Кернес називає нову силу партією «...людей, які чують інших людей, які працюють для інших людей, які розуміють проблеми інших людей і знають, як їх вирішити».

Керівник Центру «Третій сектор» А. Золотарьов вважає так звану партію мерів політичною силою, «...яка претендує на захист інтересів регіональних еліт». На думку експерта, потреба в партії, що складається із впливових мерів та інших місцевих лідерів, історично назріла: «Децентралізація дала нові повноваження, але з'явилися й нові проблеми. Сама реформа не закінчена, її потрібно завершити, і в цьому, як ніхто, зацікавлені мери міст, регіональна еліта... Сьогодні мери не хочуть чекати милості політиків з Києва, а готові самі впливати на процес і переносити той корисний досвід управлінський, який є, на масштаби країни» (URL: <https://daily.rbc.ua/rus/show/partiya-merov-novyuy-igrok-dzhoker-1559305859.html>. 2019. 31.05).

У контексті вищесказаного показовим є те, що 7 червня п'ять опозиційних партій заявили про спільну участь у парламентських виборах і уклали Меморандум єдності опозиційних сил. До складу об'єднаної команди увійшли представники партій «Опозиційний блок», «Партія миру і розвитку», «Відродження», «Довіряй ділам», «Наші». Урочисте підписання Меморандуму відбулося на Пішохідному мосту в Києві. Підписи під документом поставили: голова фракції «Опозиційний блок» у Верховній Раді В. Новинський, народний депутат з фракції «Опозиційний блок» О. Вілкул, голова Політради партії «Опозиційний блок» Б. Колесніков, мер Харкова, голова партії «Довіряй ділам» Г. Кернес, співголова партії «Довіряй ділам», мер Одеси Г. Труханов, народний депутат, голова партії «Наші» Є. Мураєв, голова Політради партії «Відродження» В. Пилипенко, міський голова Маріуполя В. Бойченко, генеральний директор ВАТ «Запоріжсталь» Р. Шурма, мер Ужгорода від партії «Відродження» Б. Андреев, мер Покровська від партії «Відродження» Р. Требушкін.

У Меморандумі представники партій задекларували рішення створити єдиний блок опозиційних сил «для захисту загальних політичних і духовних цінностей». Серед головних принципів – встановлення надійного та міцного миру в Україні, організація переговорного процесу щодо конфлікту на Сході України «на основі досягнення розумних компромісів». «Закріплення в Конституції позаблокового статусу України, відродження української економіки, створення нових робочих місць, високий рівень заробітних плат, гідне пенсійне забезпечення, розвиток місцевого самоврядування», – ідеться в документі.

Меморандум охоплює також питання мовної політики й міждержавних відносин. Зокрема, підписанти планують спільно працювати в парламенті для того, щоб забезпечити право громадян «розмовляти й навчати своїх дітей рідною мовою, без мовного диктату з боку держави», а також гарантувати «невтручання держави в релігійні та конфесійні питання».

Як повідомляють ЗМІ, коментуючи об'єднання, лідер парламентської фракції «Опозиційний блок» В. Новинський заявив: «Мир – це завдання номер один. Прямі переговори, досягнення компромісів з дотриманням національних інтересів України та повне виконання Мінських домовленостей – ось наш шлях до миру. Але мир – це не тільки зупинити війну на Донбасі, мир потрібен і між українцями. Без поділу на правильних і неправильних з питань мови, культури, віри, історії, без поділу України на захід і схід, північ і південь. Україні потрібен мир і розвиток, а українцям – взаєморозуміння й повага. Заради такого миру ми сьогодні об'єдналися».

Як зазначив мер Харкова Г. Кернес, команда об'єднаного опозиційного руху виступає за поглиблення реформи децентралізації. «Ми за те, щоб розвивалося місцеве самоврядування. Для цього ми, мери великих і малих міст України, об'єдналися в єдину партію “Довіряй ділам”. Сьогодні ми підписали Меморандум з іншими партіями – “Опозиційний блок”, “Партія миру і розвитку”, “Наші” і “Відродження” – для того, щоб провести таку децентралізацію, яка дає можливість заробляти кошти в містах, селищах і селах. Тому що сьогодні ці гроші “проїдаються” в Києві за рахунок високих тарифів, за рахунок захмарних цін. Тому ми підтримуватимемо продовження глибокої децентралізації, щоб органи місцевого самоврядування могли відчувати себе незалежними та керувати довіреними їм територіями», – додав мер Харкова.

У свою чергу голова партії «Наші» Є. Мураєв зазначив, що блок опозиційних сил працюватиме в парламенті, щоб припинити поділ українців з питань мови, культури або історії. «Ми йдемо в парламент, щоб скасувати антинародні закони, які зробили українців безправними й розділили на кілька сортів. І ми маємо чіткий план, як відремонтувати нашу країну. Я дуже сподіваюся, що курс, задекларований Президентом на початку виборчої кампанії, дійсно буде втілено в життя. Тому що країна повинна повернутися на шлях миру й економічного підйому заради наших людей. Знаю, що ми зможемо!» – заявив Є. Мураєв після підписання Меморандуму.

Показово й те, що вже 10 червня в Києві відбувся Форум об'єднаних опозиційних сил «Довіряй ділам». Перше, що озвучували делегати форуму, – війну на Донбасі треба зупинити. За час протистояння вже загинуло понад 10 тис. осіб, близько 2 млн стали біженцями. «Нам потрібно прийняти відповідальні рішення для нашої країни, для майбутнього наших дітей, – зазначив, виступаючи на форумі, мер Харкова Г. Кернес. – Свою владу люди повинні знати в обличчя. А ми постійно працюємо з людьми на прийомах. Бачимо та знаємо їхні сподівання. І тому ми будемо виступати за єдність наших сил, політичної партії на шляху до перемоги на майбутніх

парламентських виборах» (URL: <http://dozor.kharkov.ua/news/authority/1210433.html>. 2019. 10.06).

Народний депутат М. Добкін, виступаючи на форумі, зазначив, що першими ініціативами Оппоблоку в парламенті будуть скасування мовного закону, закону про декомунізацію та про люстрацію (URL: <https://istochnik.info/politika/item/36528-oppoblok-obeshchaet-otmenit-zakon-olyustratsii-dekommunizatsii-i-yazykovoju-zakon.html>. 2019. 10.06).

Під час форуму було оголошено основні пункти передвиборної програми. Нині в програмі чіткі пріоритети: досягнення миру й повернення українців додому, скасування антинародних реформ і грабіжницьких тарифів; великі інфраструктурні проекти; соціальний захист та добробут кожного; перемога над корупцією; забезпечення поваги до України у світі. Також було представлено команду лідерів, яка поведе партію на парламентські вибори.

До першої десятки увійшли: народні депутати В. Новинський, Є. Мураєв, О. Вілкул, мер Харкова Г. Кернес, мер Одеси Г. Труханов, міський голова Маріуполя В. Бойченко, мер Запоріжжя В. Буряк, депутат Хмельницької обласної ради У. Ткаченко, заслужений юрист України В. Пилипенко, мер Ужгорода Б. Андреев. Першим номером у списку об'єднаної політики став народний депутат України, лідер партії «Наші» Є. Мураєв.

Треба зазначити, що в деяких ЗМІ, у тому числі російських (URL: <https://www.kommersant.ru/doc/3998525>. 2019. 10.06), одразу вказали на те, що «до дострокових виборів у Верховну Раду створено коаліцію проросійських сил» і серед імен тих, кому належить очолити список кандидатів на дострокові вибори до Верховної Ради, російський бізнесмен В. Новинський, громадянство України якого було надано указом В. Януковича в 2012 р.

У ЗМІ також вказували на те, що, за результатами дослідження Київського міжнародного інституту соціології, (URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/vybory-2019-sociologi-nazvali-liderov-parlament-354307>. 2019. 10.06) за «Опозиційну платформу – За життя» готові проголосувати 11,8 % тих, хто вже визначився зі своїм вибором. Це значно менше, ніж у «Слуги народу» з 48,5 % підтримки, але куди більше, ніж в основних конкурентів у боротьбі за російськомовного виборця Сходу України. Опитування проводилося до злиття п'яти опозиційних партій і рухів у загальний блок, але вже після того, як про готовність об'єднатися заявили два майбутні учасники цього об'єднання – Опозиційний блок і Партія миру й розвитку.

При цьому звертають на себе увагу такі моменти, які говорять про те, що політичні перспективи так званої партії мерів і, власне, Оппоблоку в цілому виглядають цілком реальними:

1. Як стверджують в експертних колах, В. Зеленський став Президентом не тільки завдяки особистій популярності, а й через непопулярність П. Порошенка. Частина виборців голосувала проти екс-

президента. Відповідно, в активі В. Зеленського виявилися голоси опозиційного електорату південного сходу. Однак політична спрямованість «Слуги народу» не включає в себе ті яскраво виражені мовні, культурні та інші інтереси цього електорату. Отже, під час парламентських виборів тенденція президентських, може, і не повториться – виборці почнуть голосувати вже не виключно «проти», а відповідно до своїх уподобань, тобто набагато ширше, підтримуючи різні політсили.

2. Г. Кернес і Г. Труханов самі по собі досить популярні мери міст. Причому за останній час харківський мер вийшов далеко за межі регіонального порядку денного. Г. Кернес проявив себе і як противник перейменувань та знесення пам'ятників, і в питаннях збереження мовного статус-кво, і прямих переговорів з Росією. Власне, саме його перебування на чолі так званої партії мерів та в перших рядах списку опоблоку перетворює його в реального політика в масштабі «Опозиційної платформи».

3. Партія мерів та Опоблок у цілому мають чіткі види на електорат, який може за нього проголосувати. Плюс до всього, так звана партія мерів добре вписується в реформу децентралізації, плоди якої вже відчули люди на місцях. Усе це дає змогу припустити, що в Опоблоку є непогані шанси подолати 5-відсотковий бар'єр і потрапити до нового парламенту.

О. Ворошилов, ст. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Партія «Опозиційна платформа – За життя» у парламентській виборчій кампанії 2019 р.

6 червня в Києві відбувся з'їзд партії «Опозиційна платформа – За життя». Треба зазначити, що з моменту реєстрації в 1999 р. по 2016 р. (одна з політсил, що увійшли в об'єднану організацію) носила назву «Всеукраїнське об'єднання “Центр”».

На парламентських виборах-2006 партія «Центр» увійшла до «Опозиційного блоку “Не так”» (лідером був С. Гавриш). Під час дострокових виборів у ВР в 2007 р. увійшла до складу виборчого блоку «Кучма» (головою партії був В. Головка).

У березні 2014 р. лідером партії «Центр» обрали В. Рабіновича. У цьому ж році партія увійшла до складу Опозиційного блоку разом з політсилами «Нова політика», «Державний нейтралітет», «Україна – Вперед!», «Трудова Україна» та «Партія розвитку України».

У 2016 р. партія залишає Опозиційний блок і змінює назву на «За життя». У програмі партії зазначено, що її вибором є проукраїнська політика, позаблоковий статус і міжнародне співробітництво. У листопаді 2018 р. до політсили приєднується голова громадського руху «Український вибір – право народу» В. Медведчук.

Водночас В. Рабінович та один з лідерів Опозиційного блоку Ю. Бойко підписали угоду про співпрацю партій на виборах Президента й нового

складу парламенту в 2019 р. Інші лідери Опозиційного блоку (В. Новинський і Б. Колесников) не підтримали дій Ю. Бойка і виключили його з партії «за зраду інтересів виборців».

Після цього Ю. Бойко з частиною Опозиційного блоку (Партією розвитку України) приєдналися до політсили «За життя», яку в грудні 2018 р. було перейменовано в «Опозиційну платформу – За життя». Її головами стали В. Рабинович і Ю. Бойко, а главою Політради – В. Медведчук.

Варто зазначити, що з'їзд партії «Опозиційна платформа – За життя» ніяк не анонсувався для преси – телекартинку з нього транслювали лише дружні до лідерів партії телеканали 112 та «Ньюсван». Таку утаємниченість можна пояснювати тим, що організатори з'їзду не хотіли, щоб на нього потрапили небажані гості, пов'язані з іншою частиною розколотого Опозиційного блоку.

Переговори про повернення «блудних синів» з групи Р. Ахметова активно велися останнім часом, але завершилися нічим. Інше крило Опоблоку об'єдналося з так званою партією мерів «Довір'я ділам», а більшість топ-представників ахметівського крила на кшталт В. Новинського, Б. Колеснікова та О. Вілкула, скоріше за все, підуть за мандатами по «мажоритарні». При цьому формальному лідеру ОПЗЖ Ю. Бойку колишні соратники заблокували вихід зі старої партії, аби той не міг доєднатися до нової.

Під час з'їзду політична партія «Опозиційна платформа – За життя» сформувала передвиборний список на майбутні парламентські вибори. Список, презентований на з'їзді, містить як цілком прогнозовані фігури, так і персонажі-сюрпризи. Умовно його можна поділити на групи Ю. Бойка – С. Львовича, В. Медведчука – В. Рабиновича та зовсім несподівану групу колишнього нардепа-«регіонала» В. Столара, який вважається сірим кардиналом нинішньої столичної влади. Деяких кандидатів з прохідної частини списку важко однозначно віднести до якоїсь зі згаданих вище груп.

Наразі ОПЗЖ соціологи дають близько 10–12 %, у самій партії розраховують на більше, тож із запасом прохідною частиною списку можна вважати перші 40 місць. З першою десяткою, офіційно озвученою на з'їзді (Ю. Бойко, В. Рабинович, В. Медведчук, Н. Королевська, С. Львович, Н. Шуфрич, В. Німченко, С. Ларін, С. Дунаєв, Т. Козак) усе зрозуміло, хоча хтось очікував побачити в ній ув'язненого за сепаратизм колишнього голову фракції Партії регіонів О. Єфремова. Усі ці люди – діючі нардепи, що або перебувають в Опозиційному блоці, або вийшли чи були виключені з нього. Крім, звісно, В. Медведчука, який у певний момент «вийшов з темряви» та заповнив собою інформаційний простір. Принаймні на згаданих вище телеканалах, які записані на його соратника Т. Козака.

Загалом виборчий список «Опозиційної платформи – За життя» рясніє прізвищами, добре відомими українцям ще з часів Партії регіонів. Його очолюють співголови цієї партії – экс-«регіонал» Ю. Бойко і В. Рабинович, який у 2014 р. обрався у Верховну Раду за списком Опозиційного блоку.

Цілком на своєму місці в першій десятці виглядає й колишній глава Адміністрації экс-президента В. Януковича С. Львовчкін. Увагу привертає й третє місце В. Медведчука – кума російського президента В. Путіна, десяте місце в списку його близького соратника та власника каналів NewsOne, 112 та з недавнього часу і ZIK Т. Козака.

Також у списку представлено экс-заступника Генерального прокурора часів В. Януковича Р. Кузьміна (№ 35); экс-мера Слов'янська Н. Штепу (№ 74), яка навесні 2014 р. організувала сепаратистський референдум; неатестованого посадовця МВС Г. Мамка та багато інших одіозних персон.

«Білою вороною» в цій компанії представників «руського мира» виглядає І. Кива – він же був регіональним керівником «Правого сектора», а згодом лідером СПУ. Нині радник міністра внутрішніх справ А. Авакова І. Кива залишив посаду голови Соціалістичної партії України та приєднався до «Опозиційної платформи – За життя».

«Ми прийняли пропозицію приєднатися до потужної прогресивної команди “Опозиційна платформа – За життя”. Сьогодні найголовніше – це досягнення миру в нашій країні. І ми зробили наш крок для того, щоб зшити Україну. Разом ми зможемо забезпечити якісну професійну роботу. Наші політичні погляди збігаються, і ми маємо намір і далі боротися за соціальну справедливість і захищати людей – уже в парламенті», – сказав І. Кива.

Він також повідомив, що програма «Опозиційної платформи» збігається з програмою Соціалістичної партії, тому СПУ підтримуватиме «опозиціонерів».

Яким же ж чином І. Кива має наміри «зшивати країну», питання відкрите. Адже неодноразово висловлювався проти української мови та томосу. В ефірі одного з телеканалів він зазначив, що мова – це другорядне питання, назвавши її «повітрям, яким нас намагаються нагодувати». І. Кива відкрито підтримує проросійську позицію партії «За життя», яка виступає за тісну співпрацю з Росією, скасування закону про мову, квот на телебаченні та радіомовленні, а також виступає за прямі переговори з Росією, «ДНР/ЛНР».

«Нагодувати дітей ми можемо реальною їжею. У мене двоє дітей – донька і син-першокласник. Я нагодую його томосом і мовою, він виросте міцним дорослим? Якщо мені нічим буде годувати дитину, я буду шукати способи для її існування – їхати, робити що завгодно, щоб вирости мої діти», – заявив І. Кива на одному з телешоу.

Політичні експерти «перевзування» І. Киви назвали бажанням потрапити до парламенту і впроваджувати російський сценарій під куполом, адже пройти 5-відсотковий бар'єр для його Соцпартії нереально.

Також на з'їзді партії «Опозиційна платформа – За життя» В. Медведчук заявив, що партія братиме участь у парламентських виборах 21 липня, але без об'єднання з Опозиційним блоком.

Попри те що захід назвали всеукраїнський об'єднавчий з'їзд «Опозиційна платформа – За життя», у представленій першій десятці партії не виявилось відомих представників Опозиційного блоку, таких як О. Вілкул,

В. Новинський, Б. Колесніков чи хтось інший. Хоча раніше різні джерела в групах впливу опозиційних політсил говорили, що партія «Опозиційний блок» може возз'єднатися задля походу на дострокові вибори парламенту.

Також на з'їзді С. Львовчкін назвав «майбутнього Прем'єр-міністра» від партії – Ю. Бойка. «Вибираючи парламент, Україна вибере новий уряд і нового Прем'єр-міністра. Відмінність нашої команди від інших у тому, що в нас є майбутній Прем'єр-міністр. Це – Ю. Бойко», – зазначив С. Львовчкін. За його словами, Ю. Бойко знає, що потрібно робити і як потрібно робити. «Він пройшов нележку виборчу кампанію, він прожив складне і змістовне життя. Він знає і вміє працювати. З ним разом на вибори йде величезна команда “Опозиційна платформа – За життя”», – сказав С. Львовчкін.

Депутат вважає, що його партія здатна сформуувати уряд.

За словами ж самого Ю. Бойка, команда «Опозиційної платформи – За життя» боротиметься за скасування закону про мову, про освіту, про люстрацію, скасування закону про декомунізацію, перейменування церкви.

Також Ю. Бойко, виступаючи на з'їзді, пообіцяв, що партія принесе мир, покращить життя людей і відновить стабільність. «Хочу доповісти, що мирний план нашої партії підтриманий і стосовно нього є погодження втілювати і домовлятися і в Москві, і в Луганську, і в Донецьку. Черга за Києвом. Відповіді ми не отримали ні від “кліки Порошенка”..., ні від Президента Зеленського. Ми чуємо його заяви і відмовки, дешевий популізм і не більше», – додав зі свого боку В. Медведчук.

Ситуація навколо «Опоплатформи» викликала бурхливе обговорення серед українців, оскільки практично всі люди зі списку входили в Партію регіонів экс-президента-втікача В. Януковича, деякі з них безпосередньо пов'язані з Кремлем або його соратниками, були фігурантами гучних скандалів, звинувачувалися в великих злочинах.

Зазначимо, що Опозиційний блок у 2014 р. створювався на уламках Партії регіонів як штучна структура, націлена виключно на проходження в парламент. В Опоблоку, який отримав 9,43 %, були два основні акціонери – групи Р. Ахметова та Д. Фірташа.

Номінальні співголови фракції були О. Вілкул і Ю. Бойко. Перший представляв «ахметівське» крило, другий – «фірташівське».

Також треба зазначити, що на сайті політсили не знайти її програми, однак у розділі «Ініціативи» зазначається, що одним з головних завдань є «відновлення миру в країні», реалізація Мінських домовленостей у повному обсязі, припинення бойових дій на Донбасі та закріплення позаблокового статусу України в зовнішній політиці. Також на з'їзді партії В. Медведчук заявив, що Київ має радикальним чином переглянути умови угоди про вільну торгівлю з ЄС та умови участі України у Світовій організації торгівлі. Очікувано роль Росії у війні на Донбасі та анексія Криму в документах та промовах членів «Опозиційної платформи – За життя» не згадуються взагалі.

«Опоплатформа» пропонує зробити з України парламентську республіку, скасувати закони про українську мову, освіту, люстрацію,

декомунізацію, перейменування церкви, знизити ціни на газ за рахунок поставок блакитного палива з Росії, відмовитися від участі країни у військових об'єднаннях, виконати Мінські домовленості та принести мир на Донбас.

Для того щоб закінчити конфлікт на Сході України й покращити життя українців, треба домовлятися із сусідами України, «Опозиційна платформа – За життя» зможе звільнити полонених і знизити ціни на газ для населення, тільки потрібно перестати їй заважати в цьому, а краще надати допомогу. Про це заявив нардеп і голова партії «Опозиційна платформа – За життя» В. Рабинович в ефірі телеканалу «112 Україна». «Питання обміну полоненими – дуже болюче. Сім'ї проживають роки без своїх батьків, чоловіків, але ж не вони затіяли цей конфлікт між країнами. Я з повагою ставлюся до солдатів, які виконують свій обов'язок перед Батьківщиною. Вони не політики, їх направила на фронт держава і не вони розв'язували цю війну. Нічого в нинішньої команди в цій справі не вийде, тому що вони вже встигли знищити всі мости», – упевнений парламентар.

Він вважає, що в партії «Опозиційна платформа – За життя» є перевага в справі звільнення утримуваних осіб, тому що В. Медведчук «вхожий у високі кабінети в Москві».

Політик підкреслив, що, незважаючи на погрози з боку нової влади, він та представники його партії обов'язково продовжать переговори з Росією щодо звільнення полонених і зниження ціни на газ. «На жаль, великого обміну полоненими шляхом особистих домовленостей навряд чи можна досягти, тому що це виключно державний рівень. Якщо держава не хоче повернути своїх громадян, то нічого не вийде. Інша справа, що завдяки особистим взаєминам можуть звільнити хоч когось. Але, на жаль, за те, що Медведчук дістає людей з тюрем, на нього відкривають кримінальні справи. За те, що він і Бойко домовляються з главою “Газпрому” про зниження цін на газ для України, на нього відкривають справи... Я нікого не агітую, але потрібно розуміти, що така дурниця відбувається – і відбувається, на жаль, вже при новому Президенті», – резюмував В. Рабинович.

Щодо газового питання, то лідер партії «Опозиційна платформа – За життя» Ю. Бойко та голова Політради партії В. Медведчук приїхали на Петербурзький міжнародний економічний форум, де обговорили питання поставок газу в Україну. Про це вони заявили в ефірі телеканалу «112 Україна». Зокрема, Ю. Бойко звинуватив уряд України в тому, що він завів у глухий кут відносини в газовій галузі між Росією та Україною. «Нам доведеться пройти ще кілька раундів переговорів, щоб вийти на комфортну модель – відносно дешевий газ, конкурентоспроможна продукція, гарантія транзиту нашою територією. У сьогоднішній дискусії ми просунулися далі, яким чином це вирішити, які потрібно пройти етапи та рішення. Перекоаний, що після парламентських виборів ми вирішимо ці питання», – сказав Ю. Бойко.

Водночас В. Медведчук заявив, що влада України ще в березні могла піти на укладення договорів щодо газу з Росією. «Наш сьогоднішній приїзд – вимоги від Зеленського зробити все, щоб договори про прямі постачання російського газу, який набагато дешевше з урахуванням 25-відсоткової знижки, були укладені, тому що від цього буде зниження тарифів ЖКГ. І ми сьогодні продовжили переговори щодо забезпечення транзиту і створення газотранспортного консорціуму», – сказав В. Медведчук.

Із цього приводу політолог, керівник платформи «Єдиний координаційний центр» О. Саакян зазначив, що поїздка Ю. Бойка та В. Медведчука в РФ – можливість заявити свою «канонічність і справжність» перед прихильниками проросійського вектора. «Акт публічного мазохізму. На сьогодні електоральне поле экс-“регіоналів” десь 15 %. Воно дуже невелике. Відповідно на ньому топчуться два уламки Партії регіонів. Як відомо, внутрішня боротьба зазвичай є більш жорсткою. Поїздка до Москви – це можливість заявити, що “ми є справжні, канонічні”, – прокоментував експерт. – Зараз вони доводять, що вони найправильніші, щоби залишити той рейтинг, який у них є, тому що їхня ситуація нагадує зараз “Алісу в країні чудес”, коли треба бігти, щоб стояти на місці, інакше цей рейтинг потихеньку танутиме, його під’їдуть Кернес з Трухановим». Нинішня мета экс-“регіоналів” – не опуститися нижче 10 %, зазначив політолог.

О. Саакян додав: «У нас проросійського електорату не так і багато. Є більше прорадянський, причому проукраїнсько-радянський, проУРСРівський, який дійсно ностальгує за минулим. І от цей виборець каже “я хочу проголосувати за свого, але українського, можливо навіть прозахідного” і вони перетекли до Зеленського».

Зі свого боку, відома журналістка С. Кошкіна вважає, що «Опоплатформа» В. Рабиновича і Ю. Бойка може стати другою за величиною фракцією та претендувати на місце в президії для кума президента Росії В. Медведчука. «Опоблок Рабиновича – Медведчука стає монополістом на біло-блакитному полі», – підкреслила вона.

Блогер і журналіст Р. Шрайк назвав список «добірним», а програму – «потужною». «Написали б уже “закон про скасування України”, та й усе», – підкреслив блогер.

На каналі The Newsgroom запропоновані опозиціонерами плани назвали «програмою миру, розвитку, популізму й проросійського реваншу».

Треба також зазначити, що, за даними різних соціологічних опитувань, проведених в Україні останнім часом, шанси на подолання 5-відсоткового бар’єра на дострокових парламентських виборах 21 липня мають партії «Слуга народу», «Опозиційна платформа – За життя», «Європейська солідарність», «Всеукраїнське об’єднання “Батьківщина”» та «Голос». При цьому, згідно з опитуваннями, «Слуга народу» Президента В. Зеленського може здобути понад 40 % голосів, «Опозиційна платформа – За життя» – понад 10 % і понад 5 % голосів – інші названі політсили.

Так, згідно з даними опитування, проведеного Центром «Соціальний моніторинг» та Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременка, серед тих, хто визначився з вибором, партію «Слуга народу» В. Зеленського готові підтримати 43,1 % громадян, «Опозиційну платформу – За життя» Ю. Бойка, В. Рабиновича, В. Медведчука – 11,7 %, «Європейську солідарність» П. Порошенка – 9,2 %. За ВО «Батьківщина» Ю. Тимошенко готові проголосувати 9,1 % виборців. Інші партії, згідно з опитуванням, не долають 5-відсоткового бар'єра.

Згідно з опитуванням, проведеним групою «Рейтинг» з 29 травня по 3 червня, «Опозиційна платформа – За життя» займає друге місце в рейтингу партій, які можуть пройти у Верховну Раду. Серед 2 тис. респондентів намір проголосувати за політсилу висловили 10,5 %. Перше місце, згідно з опитуванням, посідає «Слуга народу» з підтримкою 48,2 % опитаних.

Найбільший рівень підтримки виборців у партії – у східних областях України (25 %), а також у південному регіоні (14 %). На Заході України «Опозиційну платформу» підтримує тільки 1 % опитаних.

Варто зазначити, що партія має високий антирейтинг серед виборців. За даними соцдослідження, за «Опозиційну платформу» точно не проголосують 24,9 % опитаних українців.

Водночас, як зазначив політолог Д. Кірюхін, в Україні на сьогодні сформувався потужний запит на лідера захисту національної економіки. «А ось ці рейтинги – що вони зараз показують? Особливо показовий викликав резонанс рейтинг Бойка. Вони показують те, що в Україні зараз сформувався потужний запит на лідера захисту національної економіки, національної промисловості, – сказав він. – У нас зараз йде особливо на південному сході потужна деіндустріалізація, закриття підприємств, втрата робочих місць, втрата ринків збуту українських товарів. І є запит на захист національної економіки, національних виробників, і багато в чому, як би там не було, на політичному полі зараз тільки Бойко асоціюється саме з національним українським промисловим капіталом, а не із західними транснаціональними корпораціями, МВФ».

Таким чином, незважаючи на те, що колишньому Опоблоку так і не вдалося об'єднатися напередодні виборів до Верховної Ради, політсила, очолювана Ю. Бойком, В. Рабиновичем і В. Медведчуком, згідно з усіма останніми соцопитуваннями, упевнено проходить до ВР, поступаючись лише «Слузі народу».

До нових стандартів самоврядування

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Розвиток інфраструктури громад у рамках реалізації децентралізації влади в Україні

Реформа з децентралізації влади створила нові умови в регіонах щодо розвитку інфраструктури об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ). Уряд затвердив перший перелік інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що фінансуватимуться за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку у 2019 р. Це 340 проектів на 3,3 млрд грн. «За кошти ДФРР у регіонах буде реалізовано 113 об'єктів освіти (загальноосвітні школи, дитячі садочки) на 885 млн грн, 29 об'єктів водопостачання та водовідведення на 383,8 млн грн, 58 об'єктів охорони здоров'я та соціального захисту населення на 696 млн грн, 14 об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури на 277 млн грн, 19 об'єктів культури на 161,5 млн грн тощо», – зазначив міністр регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ Г. Зубко. За його словами, нерозподілений залишок ДФРР наразі становить 4,3 млрд грн, з яких 500 млн грн – кошти на реалізацію проектів-переможців Всеукраїнського громадського бюджету. До розпорядження щодо фінансування за рахунок ДФРР включено проекти, подані на розгляд всіма областями (за виключенням Київської та Львівської) та містом Київ, реалізація яких розпочалася в попередніх роках із залученням коштів ДФРР.

За даними Мінрегіону України, загальний обсяг фінансування ДФРР на 2019 р. становить 7,6 млрд грн.

Як відомо, 15 травня 2019 р. Комітет Верховної Ради України з питань бюджету погодив розподіл обсягу субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад (далі – громади) у 2019 р. (розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.04.2019 р. № 208).

За словами першого заступника міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства В. Негоди, громади мають подати до Мінрегіону перелік проектів на всю передбачену для них суму субвенції протягом двох місяців з дня набрання чинності розпорядженням Кабінету Міністрів, яким затверджується розподіл субвенції. Тобто до 24 червня поточного року всі ОТГ мають подати необхідні документи на весь обсяг субвенції, передбачений для кожної конкретної громади.

В. Негода радить громадам не зволікати з проектними заявками, щоб мати час на реалізацію своїх проектів. У 2019 р. на розвиток інфраструктури ОТГ передбачено 2,1 млрд грн. Ці гроші розподілено між бюджетами громад пропорційно до їхньої площі та кількості сільського населення в такій

громаді. Тобто чим більше сільських територій громада, тим більше коштів на розвиток інфраструктури вона отримала з державного бюджету.

З 2016 по 2019 р. включно уряд виділив для ОТГ 6,5 млрд грн на розвиток інфраструктури на їхніх територіях: у 2016 р. – 1 млрд грн на 159 ОТГ; у 2017 р. – 1,5 млрд грн на 367 ОТГ; у 2018 р. – 1,9 млрд грн на 665 ОТГ; у 2019 р. – 2,1 млрд грн на 806 ОТГ.

За три роки громади реалізували 6 тис. 380 проектів саме за кошти інфраструктурної субвенції.

У 2019 р. за рахунок коштів ДФРР в Україні також заплановано реалізація проектів-переможців Всеукраїнського громадського бюджету. У поточному році на ці цілі передбачено 500 млн грн. Проекти-переможці Всеукраїнського громадського бюджету – це стартапи, які реалізовуватимуться в громадах за рахунок співфінансування від ДФРР і місцевих бюджетів у розмірі 10 %. Проекти обиратимуться на конкурсній основі та спрямовуватимуться на реалізацію стратегій розвитку обласного, міжобласного рівня, а також у рамках секторальної підтримки Європейського Союзу.

«Доброю новиною є те, що тепер жителі громад можуть доєднатися до розроблення і реалізації важливих і пріоритетних проектів, адже заявниками інвестпрограм можуть бути органи місцевого самоврядування, регіональні агенції розвитку, наукові установи та громадські організації, народні депутати», – зазначив міністр регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України Г. Зубко.

Проекти мають відповідати Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року та відповідним стратегіям розвитку регіонів. Для відбору проектів-переможців Всеукраїнського громадського бюджету, органи виконавчої влади на місцях:

- визначають пріоритетні цілі, відповідно до яких розробляються та подаються заявниками проекти;

- затверджують положення, у якому визначають у тому числі порядок ініціювання та подання проектів, обсяг співфінансування з місцевих бюджетів, порядок проведення електронного голосування;

- проводять електронне голосування за допомогою системи, яка забезпечує точну ідентифікацію голосуючих шляхом авторизації особи (електронний підпис або інші методи ідентифікації) та можливість перевірки результатів у разі сумнівів у їхній об'єктивності;

- оприлюднюють на своїх офіційних веб-сайтах результати електронного голосування;

- отримують від органу місцевого самоврядування, на території якого планується реалізація проекту «Всеукраїнський громадський бюджет», який, за результатами електронного голосування, набрав не менше 30 % голосів від загальної кількості голосуючих, висновок щодо відповідності проекту вимогам цього порядку та щодо спроможності його реалізації відповідним органом місцевого самоврядування з інформацією щодо його згоди

виступати заявником проекту (для проектів, ініціатором подання якого є громадяни України віком від 18 років, наукові установи та громадські організації);

– подають відповідним регіональним комісіям для проведення попереднього конкурсного відбору рейтинговий список проектів Всеукраїнського громадського бюджету, до якого включають проекти, які за результатами електронного голосування набрали не менше 30 % голосів від загальної кількості голосуючих, разом з позитивним висновком органу місцевого самоврядування, на території якого планується реалізація цього проекту.

Крім фінансування проектів регіонального розвитку, за кошти ДФРР та надання інфраструктурної субвенції уряд виділив 150 млн грн на спортивні комплекси при школах. Держава інвестує 150 млн грн для розбудови спортивних комплексів при закладах загальної середньої освіти. Про це йдеться в постанові від 17 квітня 2019 р. № 376, що опублікована на офіційному сайті уряду.

Відповідно до постанови фінансуватиметься будівництво, реконструкція та капітальний ремонт спортивних залів, приміщень для фізкультурно-спортивних занять, плавальних басейнів, стадіонів, стрілецьких тирів, стрільбищ, спортивних полів, спортивних ядер, спортивних майданчиків, а також інших відкритих площинних споруд та їх комплексів.

«Будівництво та ремонт об'єктів відбуватиметься на засадах співфінансування, як і більшість наших субвенцій. Отже, для закладів, розташованих у Києві, містах обласного значення чи тих, що управляються на рівні області, державний бюджет покриватиме не більш 70 % витрат. До 90 % від вартості проекту держава може профінансувати для закладів, розташованих у районах і в ОТГ. Для шкіл, які знаходяться в селах (селищах), що мають статус гірських населених пунктів, і в населених пунктах, розташованих на лінії зіткнення, держава може покрити до 95 % витрат на будівництво спорткомплексів», – пояснила міністр освіти й науки Л. Гриневич.

Отримати кошти зможуть:

- опорні заклади освіти;
- заклади загальної середньої освіти, розташовані в сільській місцевості з контингентом не менше 100 учнів;
- заклади загальної середньої освіти, розташовані в міській місцевості з контингентом не менше 300 учнів.

Надалі протягом 30 календарних днів від дня набрання чинності відповідною постановою обласні держадміністрації мають направити до МОН клопотання з пропозиціями об'єктів від районних держадміністрацій та виконавчих органів місцевих рад, а також Київської міської держадміністрації.

Розглядатиме їх спеціально утворена комісія, до складу якої увійдуть представники МОН, Мінмолодьспорту, Мінрегіону, а також члени Комітету

Верховної Ради України з питань бюджету. Передбачено, що комісія діятиме на засадах відкритості та гласності, незалежності, об'єктивності та обґрунтованості рішень.

Так, упродовж місяця комісія здійснюватиме перевірку та оцінювання надісланих клопотань, готуватиме на цій підставі пропозиції щодо переліку комплексів, які отримають фінансування. Водночас враховуватимуться:

- терміни завершення будівництва комплексу, ступінь будівельної готовності та аналіз ризиків, пов'язаних з будівництвом комплексу;
- обсяги співфінансування з місцевого бюджету та фінансова забезпеченість будівництва комплексу;
- значущість очікуваного соціального ефекту від будівництва комплексу, реалістичність його досягнення.

Обов'язковими умовами для отримання коштів є належність об'єктів до комунальної власності, наявність земельної ділянки та затвердженої проектної документації, а також забезпечення до них безперешкодного доступу маломобільних груп населення.

Безпосередньо розподіл субвенції між окремими місцевими бюджетами затверджуватиметься урядом за поданням МОН та за погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету.

У регіонах стверджують, що таким чином уже четвертий рік поспіль держава підтримує тих, хто добровільно створив ОТГ. Розмір інфраструктурної субвенції допомоги визначається пропорційно до площі території та кількості сільського населення з рівною вагою обох цих показників. Тому розподіл фінансування є дуже різним. Наприклад, у поточному році 10 ОТГ Донецької області загалом отримало близько 37 млн грн субвенції з державного бюджету. Цього року найбільшу суму інфраструктурної субвенції отримає Лиманська міська ОТГ – майже 9,3 млн грн. Наступною за обсягом отриманих грошей стала Олександрівська селищна ОТГ – понад 6,3 млн грн. Соледарська міська ОТГ отримала від держави майже 5,4 млн грн, Іллінівська сільська ОТГ – майже 5,2 млн грн. Найменшу суму інфраструктурної субвенції надали Званівській сільській ОТГ – 1,2 млн грн.

За словами С. Івахніна, директора Донецького центру розвитку місцевого самоврядування, кожна громада самостійно вирішує, куди саме витратити кошти субвенції. У минулі роки за отримані від держави гроші громади найчастіше розвивали освіту, медицину, купували техніку для комунальних підприємств і ремонтували чи будували дороги тощо. І наразі кожна громада вже має певні плани й навіть розроблені проекти. Утім уперше розробляти й реалізовувати різні проекти буде наймолодша в Донецькій області Олександрівська ОТГ. Звісно, досвіду в громаді не вистачає, але фахівці Донецького ЦРМС їй допоможуть, зосередивши увагу на змінах у законодавстві та на структурі проектної заявки, а також на оформленні необхідного пакета документів.

Як пояснив радник з питань регіонального розвитку Донецького ЦРМС А. Колодезного, у цьому році Кабмін затвердив зміни до Порядку та умов надання субвенції на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад. Постанова зобов'язує ОТГ подавати на фінансування шляхом інфраструктурної субвенції такі проекти, які враховують потреби різних соціальних груп та рівних прав і можливостей жінок і чоловіків. Такі зміни мають сприяти ефективному використанню коштів інфраструктурної субвенції, а також приросту або оновленню основних фондів комунальної форми власності об'єднаних територіальних громад.

Крім фінансування з ДФРР та надання інфраструктурної субвенції, іншої державної фінансової підтримки для розвитку інфраструктури громади, використовують кошти місцевих бюджетів. Кожна з громад самостійно визначає пріоритети в розвитку своєї інфраструктури. Наприклад, Миколаївська громада Дніпропетровської області в приміщенні сільської ради вирішила облаштувати ЦНАП, де можна отримати широкий спектр послуг. Значні позитивні зміни відчули в медичному обслуговуванні. Завершується будівництво Миколаївського медичного центру, придбано обладнання та автомобіль-позашляховик для медиків (коштом обласного бюджету).

Капітально ремонтують школи та дитячі садочки. У селищі Васильківському на базі дитсадку будують дитячий центр, де працюватимуть музична школа, спортивна дитячо-юнацька та танцювальна секції. На території Миколаївської ОТГ налагодили роботи з благоустрою: у Васильківському ремонтують водовідвідну систему у комунальних будинках, яка десятки років не працювала. У Катеринівці та Мар'їній Рощі провели водогін (залучили інвестиції). Створили комунальне підприємство та закупили техніку.

В Українській громаді інша ситуація. У 2018 р. громада відчула дефіцит бюджету та навіть отримала базову дотацію – 1,7 млн грн. Ці гроші витратили на вуличне освітлення. За інфраструктурну субвенцію у 2,2 млн грн відремонтували дорогу в с. Троїцькому (1,5 млн грн), на решту в селі Українському реконструювали меморіал Слави.

У 2019 р. базової дотацію громада не отримає. Але матиме 2,1 млн грн інфраструктурної субвенції. Їх планують витратити на капітальний ремонт дороги в с. Українське й замінити вікна в Троїцькому НВК.

Розбудовує свою інфраструктуру Студениківська ОТГ у Київській області. Завдяки об'єднанню сільська медицина нині перебуває в активній фазі реформування. Нещодавно в Студениках відкрили амбулаторію загальної практики сімейної медицини, до складу якої увійшли шість закладів охорони здоров'я, котрі діють в ОТГ.

Село Переяславське є одним з найбагатших у громаді. Проте в селі не було своєї школи. За рік у складі ОТГ у селі вже збудували школу, котельню, триває будівництво стадіону.

Троїцька селищна громада, що об'єднує 39 населених пунктів, розташована в Луганській області. Громаді вдалося втілити в життя найбільш необхідні громаді зміни: відновити благоустрій та інфраструктуру, облаштувати вулиці, висадити квіти та перетворити хащі на сільський парк. У серпні 2018 р. у Троїцькому відкрили модернізований Центр надання адміністративних послуг (ЦНАП). Він запрацював у приміщенні колишнього готелю «Колос», яке до того часу було в занедбаному стані.

У центрі Троїцького поступово ремонтують вулиці. За проектом відновлюють тротуари, закладають алеї, будують майданчики. У 2018 р. громада реконструювала парк культури та відпочинку. Тут вимостили тротуари, оновили сцену, встановили мангали й альтанки, висадили декоративні рослини. У центральному парку відпочинку встановили тренажерні комплекси. Також вирішили поекспериментувати з екоплиткою, в отворах якої має рости трава. Місцями ще можна побачити старі пам'ятники або будинки, що нагадують, яким парк був раніше.

Громада реалізує декілька комплексних проектів для шкіл коштом інфраструктурної субвенції. Це утеплення, покрівля, перехід на енергоощадні технології.

У 2018 р. у Троїцькому утеплили фасад початкової школи та дитсадка, які в одному приміщенні. Тепер у навчально-виховному комплексі тепліше й тепло зберігається довше. Тут також встановлюють твердопаливні котли.

З 2016 р. у Троїцькому запрацював музей «Витоки», який має на меті ознайомити відвідувачів з історією цього краю. В окремій будівлі тут облаштовано етнографічну залу, що зображує традиційну українську хатину.

Клесівська ОТГ на Рівненщині починала свій шлях до децентралізації наприкінці 2015 р. За ці три роки понад 10 млн грн виділили лише на Карпилівку, раніше в село такі кошти ніколи не залучали. Найбільше зроблено в галузі освіти. Це ремонт школи та садочка, закупівля обладнання, забезпечення дітей і вчителів усім необхідним для продуктивного навчального процесу. Дах Будинку культури повністю протікав, тож його перекрили. Провели Інтернет туди та в інші установи села. Є здобутки й у галузі медицини, адже в Карпилівці будують нову амбулаторію.

Громада планує перекрити частину садочка, адже іншу вже перекрили, відремонтувати ФАП у Рудні Карпилівській, зробити опалення в Будинку культури, сільській раді, побудувати центр безпеки. Також уже розробили проектно-кошторисну документацію на дорогу до Карпилівки.

Карпилівська ЗОШ I–III ступенів – саме на капремонті цього закладу зосередилася новостворена ОТГ. Нині про те, що будівля школи доволі старенька і їй загрожувала руйнація, можна лише здогадуватися. Тут відремонтували дах, замінили вікна та двері, закупили 10 швейних машинок, у молодших класах стоять телевізори, придбали обладнання для кабінетів географії та хімії, мультимедійний комплекс. У майбутньому планують вдосконалити фасад.

Громада перекрыла дах Будинку культури, провела Інтернет, закупила нові офісні меблі, комп'ютерну техніку, музичну апаратуру, сценічні костюми. Нині в закладі з'явилися також платні послуги, зокрема функціонують теніс, спортивна кімната.

На території дитсадка «Дзвіночок» за кошти громадського бюджету облаштували сучасний дитячий майданчик.

У Великомихайлівській ОТГ на Одещині кожного року близько 8 млн грн власних коштів вкладають у розвиток громади. У першу чергу громада поліпшила стан будівель соціального призначення – це школи, будинки культури, дитячі садки, амбулаторії, ФАПи; робить капітальні ремонти, будує в селах вуличне освітлення. На сьогодні майже всі населені пункти забезпечено централізованим водопроводом. У процесі будівництва вуличного освітлення всіх вулиць у всіх населених пунктах.

У цьому році розпочато в одному селі, яке віддалене від районного центру на 28 км, будівництво амбулаторії. Для цього з державного бюджету отримали 6 млн грн.

Громада створила опорну школу. Для цього виготовили проекти, які на сьогодні проходять експертизи, на реконструкцію опорної школи у Великій Михайлівці.

Загалом кожного року громада виділяє кошти саме на будівництво, на поліпшення інфраструктури населених пунктів.

Будівництво центру безпеки, ЦНАП та сільської амбулаторії розпочалося в Бабчинецькій ОТГ на Вінниччині. Як повідомила голова Бабчинецької ОТГ Н. Зварич, ЦНАП і центр безпеки будуть в одній будівлі. Це зручно в управлінні й дасть змогу зекономити на обслуговуванні приміщення. «Ми першими в межах трьох районів пішли на об'єднання, прорахували і зрозуміли, що це вигідно. У нас з'явилися власні кошти – у 2017 р. ми отримали 9,6 млн грн до бюджету, у 2018 р. – 14,6 млн грн, у поточному плануємо – 16–17 млн грн. Усе вкладаємо у громаду: відремонтували садочок, побудували відпочинкові зони, тротуари, дороги, освітлення, продовжуємо господарювати», – зазначила голова Бабчинецької ОТГ.

Громада стала учасником державної програми з будівництва сільських амбулаторій. 800 тис. грн – це буде внесок громади і ще 50 тис. грн заплановано на участь у придбанні спеціалізованого медичного автомобіля. Окремий проект – це створення ЦНАП і безпекового центру. Спочатку громада написали проект на фінансування ДФРР для відкриття центру безпеки й отримали 5,5 млн грн, але в процесі прийняття рішення вирішили поєднати будівництво із ЦНАП. Громада вже вклала близько 500 тис. грн у будівництво, до кінця поточного року профінансує цей проект ще на 420 тис. грн.

Завдяки підтримці Програми «U-LEAD з Європою» ЦНАП планується обладнати меблями, технікою, створити шість робочих місць, а також віддалене робоче місце у Вила-Ярузькому старостинському окрузі. Крім

того, у рамках міжмуніципального співробітництва в Бабчинецькому ЦНАП обслуговуватимуться мешканці сіл Дзигівка та Тростянець Чернівецького району області.

За словами фахівців Вінницького центру розвитку місцевого самоврядування, Бабчинецька громада показує високу динаміку розвитку: в ОТГ функціонують комунальні підприємства, створено опорну школу, впроваджуються проекти з енергоефективності, благоустрою, на часі організація роботи сфери охорони здоров'я, культури й дозвілля. Громада придбала техніку та обладнання для сортування сміття – це результат участі в проекті обласного екологічного фонду, а нещодавно розпочала будівництво приміщень для центру з адміністративних і безпекових послуг.

У с. Куяльник Куяльницької ОТГ Подільського району Одеської області після капітального ремонту відкрили дошкільний навчальний заклад «Ромашка». Як повідомляє Одеський центр розвитку місцевого самоврядування, створений за підтримки Програми «U-LEAD з Європою» та Мінрегіону, роботи відбулися за рахунок співфінансування з обласного та місцевого бюджетів.

У дитсадку відремонтували та вкрили металочерепицею дах, утепили фасад і приміщення, встановили металопластикові вікна та двері, замінили підлогу, провели інженерні мережі, побудували котельню на альтернативному опаленні, виконали внутрішні оздоблювальні роботи. «Далі планується придбання необхідного устаткування, завершити благоустрій та озеленення прилеглої території, а також встановити на території закладу новий дитячий майданчик», – зазначив сільський голова С. Паламарчук.

На появу дитячого садочка громада села чекала понад 30 років. Раніше батькам доводилося возити дітей до м. Подільськ. Відновлений дошкільний заклад обслуговуватиме 50 вихованців.

У розвитку місцевої інфраструктури запроваджено важливу державну будівельну норму (ДБН) «Інклюзивність будівель і споруд». Дуже важлива ДБН щодо наближення до тих норм, яких потребує все населення України. Норми інклюзивності потрібні всьому суспільству. Ця ДБН стосується всіх на території України. Саме з 1 квітня проектно-кошторисна документація, яку виготовляють проєктанти й архітектори, з новим підходом. Місцеві замовники, у тому числі й ОТГ, мають розуміти, що виконання будь-яких діючих будівельних норм обов'язкове на всій території України для підприємств і відомств будь-якої форми власності. Виконання цих норм дасть змогу отримати якісні продукти, тобто будівлі або споруди. Ці ДБН забезпечать новий, більш якісний рівень життя. Ця норма передбачає майже весь цикл життєдіяльності населення в тих чи інших містах на всій території України – від того, що має бути якісне надання послуг суспільного транспорту та інше, більш новий і правильний підхід до всіх людей. Адже інклюзивність – це не лише ті 3 млн громадян, які мають особливості зі здоров'ям, це і вагітні жінки, і діти, і пенсіонери. Це стосується кожного.

У перші роки після об'єднання Байковецька ОТГ Тернопільської області активно виділяла кошти на інфраструктуру: ремонт доріг, вуличне освітлення, ремонт у лікарнях та школах. Громада впроваджує первинну ланку медичної допомоги. Тут створили амбулаторію загальної практики – сімейної медицини, до якої входить шість фельдшерсько-акушерських пунктів, де можна отримати консультацію чи направлення до лікарень у Тернополі. Така практика є частиною медичної реформи, відповідно до якої по першу медичну допомогу не обов'язково їхати до обласного центру.

У травні 2016 р. у Байківцях відкрили поліцейську станцію, яка обслуговує мешканців громади й забезпечує правопорядок.

Таким чином, місцеве самоврядування використовує новий підхід до ведення господарства. Саме громада розуміє, на що їй витратити кошти. На розсуд самої громади, місцевих депутатів, бюджетної комісії вирішуються питання витрачання коштів на першочергові завдання.

Керівництво громади підвітне людям, які там проживають. Тож кошти насамперед витрачають на покращення умов проживання на території громади. Тому в громадах до пріоритетних заходів можна віднести капітальний ремонт, реконструкції медичних, освітніх закладів, реалізацію програм з енергоефективності будівель і споруд (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Урядовий портал (<https://www.kmu.gov.ua/ua>); Мінрегіон України (<http://www.minregion.gov.ua>); Міністерство освіти та науки України (<https://mon.gov.ua>); Одеський центр розвитку місцевого самоврядування (<http://lgdc.org.ua/branch/14>); Вінницький центр розвитку місцевого самоврядування (<http://lgdc.org.ua/branch/2>); Асоціація міст України (<https://www.auc.org.ua>); Укрінформ (<https://www.ukrinform.ua>); Петропавлівка.City (<https://petropavlivka.city>); UATV (<https://uatv.ua>); Ukrainer.net (<https://ukrainer.net>); Голос України (<http://www.golos.com.ua>).*

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Новітні геополітичні та гео економічні виклики і їхній імовірний вплив на перспективи розвитку української економіки

Політичні та економічні події глобального й макрорегіонального рівня, які відбуваються останнім часом, можуть бути провісниками значних зрушень в архітектурі міжнародних відносин. До того ж іноді вже в недалекому майбутньому. Тому цілком логічно постає питання щодо ймовірного безпосереднього та опосередкованого впливу таких змін на розвиток української економіки, яка глибоко інтегрована до міжнародного поділу праці. Причому не виключено, що наслідки опосередкованого впливу деяких нинішніх міжнародних подій на розвиток української економіки

урешті-решт можуть виявитися не менш потужними, ніж міжнародних подій, що мають безпосередній стосунок до української економіки та політики.

Економічні відносини США і Європейського Союзу з Китаєм

До категорії таких міжнародних подій з опосередкованим впливом на розвиток української економіки, мабуть, треба віднести нинішнє загострення економічних і політичних відносин між США та Китаєм, які у світових ЗМІ дедалі частіше називають торговою війною. Тому попри опосередкований характер впливу американсько-китайських економічних відносин на українську економіку він може виявитися доволі потужним уже в недалекому майбутньому.

Загалом, ідентифікація американсько-китайських економічних відносин як торгової війни, мабуть, не є суто символічною, про що свідчить перебіг останніх подій. При цьому ЗМІ нагадують, що у 2018 р. під гаслом захисту американських товаровиробників від експансії китайських товарів на ринок США адміністрація президента Д. Трампа ввела багатомільярдні мита на ряд китайських товарів, що виявилось доволі чутливим для китайських компаній. У відповідь Китай запровадив мита проти товарів зі США, сума яких, згідно з оцінками експертів, сягала близько 100 млрд дол.

Утім, на саміті лідерів країн G20, що відбувся 30 листопада – 1 грудня 2018 р. в Аргентині, президент США Д. Трамп і глава КНР Сі Цзіньпін домовилися щодо призупинення торгової війни між двома державами. США погодилися відкласти на 90 днів підняття штрафних мельскот на китайські товари, а Китай у відповідь узяв на себе зобов'язання істотно збільшити закупівлю американської сільськогосподарської продукції. Водночас передбачалося, що протягом цього періоду США та Китай укладуть нову торговельну угоду. Як повідомляли ЗМІ, згідно з цією угодою торговий дефіцит США в торгівлі з Китаєм повинен був значно скоротитися.

Згодом ЗМІ повідомили, що переговори Д. Трампа та Сі Цзіньпіна з приводу нової торговельної угоди перенесено з кінця березня на пізніше. У середині квітня цього року міністр фінансів США С. Мнучін повідомив, що «влада США і КНР близькі до того, щоб приступити до фінальної частини переговорів щодо торговельної угоди... Міністр підкреслив, що угода щодо спірних торговельних питань у разі успішного завершення переговорів “значно перевершить” зусилля колишніх американських адміністрацій щодо відкриття китайського ринку для американських компаній». За його словами, «обидві сторони ведуть переговори щодо угоди, яка складається із семи розділів і стане «найзначнішою зміною в торгових відносинах за 40 років» (URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/ssha-i-kitay-blizki-do-zavershennya-peregovoriv-shchodo-torgovelnogi-ugodi-mnuchin-50016443.html>).

Тобто ще порівняно нещодавно здавалося, що загострення американсько-китайських економічних відносин можна буде уникнути. Однак невдовзі ситуація змінилася – повідомлення ЗМІ щодо динаміки

ставлення керівництва США та КНР до двосторонніх торговельних відносин почали нагадувати зведення з фронту бойових дій, де погрози запровадження взаємних мит змінювалися згодами на їх взаємне відтермінування.

Зокрема, 10 травня 2019 р. президент США Д. Трамп оголосив про підвищення з 10 до 25 % ставок ввізного мита на китайські товари на загальну суму 200 млрд дол. Раніше 25-відсотковим імпортом митом у США почали обкладати товари з КНР на суму понад 50 млрд дол. З іншого боку, у Китаї з 1 червня почали діяти нові мита на американські товари загальною вартістю 60 млрд дол. Нові тарифи запроваджені щодо понад 2,5 тис. видів американських товарів – на них мита підвищено на 20 або 25 %. Раніше Пекін вже підвищив мита на половину з 5 тис. 140 цільових видів товарів на 5 та 10 %. Влада країни раніше заявила, що ця «адаптація» є «відповіддю на односторонній торговельний протекціонізм США» (URL: <https://www.dw.com/uk>).

У відповідь президент США Д. Трамп пригрозив запровадити нові мита на китайські товари вартістю ще на 300 млрд дол., але не повідомив про конкретну дату їх запровадження. Хоча раніше він заявляв про дефіцит у двосторонньому товарообігу США з Китаєм, що сягнув 500 млрд дол. Міністерство комерції КНР не забарилося з відповіддю й пообіцяло відреагувати належним чином. Щоправда, 7 червня було оприлюднено повідомлення апарату представника США на торгових переговорах з КНР про те, що США вирішили відкласти введення додаткових мит на імпортовані з Китаю товари до 15 червня. Ще раніше представники влади США повідомляли, що збільшене 10 травня мито з 10 до 25 % не стягуватиметься з товарів, які Китай ввіз до США до 1 червня цього року. До миролюбного тону, за повідомленнями ЗМІ, 7 червня вдався й голова КНР Сі Цзіньпін, який назвав президента Д. Трампа своїм другом і висловив упевненість, що США не зацікавлені в повному розриві з Китаєм.

Однак поки триває американсько-китайська інформаційно-психологічна війна навколо запровадження нових мит у двосторонній торгівлі, проти компанії Huawei – одного з лідерів високотехнологічного сегмента китайської промисловості США, по суті, ведуть економічну війну, у якій їх так чи так підтримує ряд інших держав.

Цей конфлікт розпочався після минулорічних звинувачень компанії Huawei з боку США в тому, що вона працює на уряд Китаю, а її діяльність, зокрема збирання інформації про її клієнтів, створює загрозу кібербезпеки США. Уже тоді на підставі цих звинувачень США запровадили санкції проти компанії Huawei, до яких згодом приєдналися ще деякі держави. Так, за інформацією сайту «Кореспондент.net», президент США Д. Трамп ще в серпні 2018 р. «заборонив американським державним службам, які працюють з особистими даними громадян, користуватися продукцією Huawei і ZTE... Незабаром так само вчинили Австралія та Нова Зеландія. У цих країнах було заблоковано участь Huawei і ZTE в будівництві інфраструктури для мобільних мереж нового покоління 5G». Згодом й уряд Японії заборонив

державним органам закуповувати продукцію китайських компаній Huawei і ZTE (URL: <https://ua.korrespondent.net/business/companies/4042640-druhyi-front-trampa-chomu-svit-zaboroniaie-Huawei>).

15 травня 2019 р. Міністерство торгівлі США віднесло компанію Huawei до чорного списку. При цьому США виступили з відповідним зверненням до Канади та Європейського Союзу. Останнім часом під тиском з боку влади США такі компанії, як Google, Microsoft, Intel, Qualcomm, Broadcom та Xilinx призупинили постачання своїх продуктів і програмного забезпечення компанії Huawei. Усе це створило істотні труднощі для роботи та подальшої експансії цієї китайської компанії на міжнародних ринках. Зі свого боку, компанія Huawei звернулася до американського суду «з вимогою визнати антиконституційним внесення її в чорний список і заборони на придбання компонентів і технологій американських виробників» (URL: <https://ua.korrespondent.net/business/companies/4101270-Huawei-podala-pozov-do-ssha>).

Загалом, з аналізу повідомлень ЗМІ складається враження, що в конфлікті навколо компанії Huawei позиції США сильніші, ніж позиції КНР. До того ж, як вважають оглядачі деяких ЗМІ, попри те, що провина цієї компанії в шпигунстві поки не була доведена, її репутація на ринку постраждає. Однак Huawei постачає свою продукцію більше ніж у 170 держав світу і є однією з найбільших компаній на світовому ринку телекомунікаційного обладнання. Тому, звичайно, уряд КНР усіма силами захищатиме Huawei. Причому, мабуть, не лише тому, що збитки цієї компанії так чи так трансформуються в доволі помітні втрати всієї китайської економіки. Причому, по суті, проблема нинішніх американсько-китайських торговельно-економічних суперечностей є значно глибшою, ніж це видається на перший погляд.

Д. Єфремов з Центру міжнародних досліджень Дипломатичної академії України ім. Г. Удовенка вважає, що «каменем спотикання є не самі обсяги та умови торгівлі між країнами. Їх США використали як привід розпочати діалог з Китаєм щодо його економічної моделі. У Сполучених Штатах тривогу викликає економічна могутність Пекіна та зростання його впливу у світі... Після травневого загострення навіть в оптимістів не залишилося сумнівів, що фронт торговельної війни між США й КНР значно ширший за власне умови торгівлі між країнами. Він охоплює технологічну конкуренцію, включає геополітичні амбіції країн і поширюється на суперництво економічних моделей. Китайська модель, демонструючи успіхи прискореного зростання, здатність до інновацій та значну автономність від глобальних фінансів, потенційно може перетворитися на фундамент для паралельної системи світогосподарських відносин» (Дзеркало тижня. 2019. № 18. С. 1, 4).

Однак відомий російський економіст і соціолог, керівник Центру досліджень постіндустріального суспільства В. Іноземцев заявив, що він «практично повністю переконаний, що Китай поступиться». «Китайці

розуміють масштаб своєї залежності від США. Бульбашка в Китаї найбільша у світі, економічне зростання значною мірою намальовано, у країні дуже швидко ростуть ціни, серйозно збільшується вартість активів, у країні величезне закредитування держбанків, тому що економіка Китаю зростала в кредит останні роки. Тому, на мій погляд, китайці будуть змушені піти на угоду. Про це вони вже говорили кілька разів», – зазначив він (URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/economy/2019-02-25/putin-sobiraet-dengi-v-kubyishku-a-konflikt-s-rossiey-igraet-na-ukrainu---vladislav-inozemtsev/23950>).

На сторінках журналу «Новое время страны» він таким чином аргументує свою позицію з цього питання. «Незважаючи на те що Китай став “світовою фабрикою”, його можливості обмежені: лише 30 % мікрочипів, що встановлюють у КНР на комп’ютери і смартфони, виробляють у країні. У сфері software Китай програє абсолютно: 95,9 % усіх комп’ютерів і смартфонів у світі працюють на софт Microsoft, Google або Apple, а Google обробляє 92,8 % усіх пошукових запитів проти 1,02 % у Baidu.

Фінансово Китай не заможніший: він не здатен обвалити світові ринки, продавши американські treasuries на 1,33 трлн дол., якими володіють КНР і Гонконг. ФРС може легко збільшити свій баланс, видавши американським банкам кредити на викуп у китайців цих паперів. Якщо Китай стоятиме на своєму, США перекриють доступ його провідних компаній до своїх технологій і технологічних платформ, операційних систем і програмного забезпечення, а нові мита істотно знизять китайський експорт до Америки. Імовірно, за 10–15 років Китай перезавантажить економіку, створивши власні чипи та програмні продукти, але цей раунд торговельної війни залишиться за США» (URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/vikoristovuyte-ce-50027150.html>).

За такої розбіжності в оцінках Д. Єфремова і В. Іноземцева щодо ймовірності ескалації американсько-китайської торговельної війни доцільно приділити увагу аналізу розвитку ситуації все-таки відповідно до песимістичного її сценарію. На той випадок, якщо він перетвориться на реальність.

До того ж у ЗМІ вже нині висловлюються різні припущення щодо подальшого розвитку американсько-китайських економічних відносин й оцінюються їх вірогідні наслідки для світової економіки в разі поглиблення цього конфлікту. Наприклад, «економісти агентства Bloomberg Д. Хансон і Т. Орлік змодельовали кілька сценаріїв, за якими може розвиватися торговельна війна між США й Китаєм. За їхніми підрахунками, обсяг світового ВВП у 2021 р. може впасти на 600 млрд дол., якщо мита буде розширено й вони охоплять весь американсько-китайський ринок. Якщо торговельної війни вдасться уникнути, економіки двох країн усе одно очікує уповільнення через два роки, вважають експерти. Зростання ВВП США знизиться на 0,2 %, Китаю – на 0,5 %. Сповільниться також зростання світового виробництва. Найбільший негативний ефект від торговельної війни світова економіка відчує в 2021 р. До цього негативні наслідки

наростатимуть, а після 2021 р., навпаки, спадатимуть» ([URL: https://dt.ua/ECONOMICS/bloomberg-pidrahuvav-mozhlivi-zbitki-vid-torgovoyi-viyni-ssha-i-kitayu-312671_.html](https://dt.ua/ECONOMICS/bloomberg-pidrahuvav-mozhlivi-zbitki-vid-torgovoyi-viyni-ssha-i-kitayu-312671_.html)).

Тоді як Е. Шен, заслужений науковий співробітник Азіатського глобального інституту Гонконзького університету та ад'юнкт-професор Пекінського університету Цінхуа, наголошує, що «перші 25 компаній в індексі S&P – їхня сукупна ринкова капіталізація перевищує 20 трлн дол. – отримують приблизно третину доходів у Китаї і Тайвані (це середньозважений показник). Це означає, що мита на китайський імпорт вдарять по їхнім прибуткам. Технологічним гігантам, які залежать від продажу чипів, компонентів і програмного забезпечення Китаю (на долю цих продажів припадає 20–65 % їхньої загальної виручки), доведеться заплатити особливо високу ціну, як і американським імпортерам взуття... Торговельна війна, найімовірніше, не завдала поки що великого збитку, оскільки фінансові ринки переконані (напевно, помилково) у тому, що центральні банки врятують їх, збільшивши програму QE» ([URL6 https://nv.ua/ukr/opinion/torgova-viyna-ssha-i-kitayu-do-chogo-vse-yde-50024673.html](https://nv.ua/ukr/opinion/torgova-viyna-ssha-i-kitayu-do-chogo-vse-yde-50024673.html)).

Зі свого боку, аналітики банку Morgan Stanley припускають, що торговельна війна між США та КНР менше ніж за рік може призвести до рецесії світової економіки. На думку голови Міжнародного валютного фонду К. Лагард, торговельна війна між США та Китаєм призведе лише до уповільнення зростання світової економіки, а не до її рецесії, тобто в крайньому випадку до незначного спаду (хоча на практиці різниця між наслідками цих процесів не надто помітна). При цьому вона вважає, що в результаті торговельних воєн у 2020 р. світовий ВВП може бути меншим на 0,5 % (455 млрд дол.) порівняно із ситуацією, якби торговельних воєн не було. Тоді як, за оцінками JPMorgan, до 2020 р. (включно) прямі витрати торговельної війни становитимуть лише –0,2 % ВВП для США, –0,4 % ВВП для Китаю, –0,22 % ВВП для всього іншого світу.

Зауважимо також, що останнім часом і у ЄС зовнішня економічна політика КНР стала викликати занепокоєння. Як наголосив кореспондент Deutsche Welle, з боку Євросоюзу «основні претензії до Пекіна полягають у тому, що він користується перевагами ринкової економіки в країнах Заходу, але сам не слідує її правилам». Причому, на відміну від США, «до більш жорсткого підходу до Пекіна ЄС перейшов лише останніми місяцями, обравши однак інший шлях – переговорів, але без застосування батоба на самому їхньому початку». На початку березня Єврокомісія назвала Китай не лише конкурентом в економіці, а й «системним суперником», який просуває альтернативну модель урядування. Також запропонувала список з 10 заходів, як протистояти виклику з боку китайської економічної моделі.

Утім, у декларації за підсумками саміту ЄС – Китай, який відбувся на початку квітня, зазначається, що «ЄС і КНР погодилися реформувати Світову організацію торгівлі для усунення “глобальних торговельних викликів”».

«Для досягнення цього обидві сторони активізують дискусії з метою посилити міжнародні правила щодо промислових субсидій», – ідеться в комюніке. Треба зауважити, що в декларації минулорічного саміту ця тема не згадується.

Друге досягнення ЄС – згода обох сторін, що «не повинно бути примусової передачі технологій». У цьому полягає ще одна ключова претензія до Пекіна: він примушує іноземні фірми передавати китайським компаніям технології в обмін на доступ до ринку КНР. погодилися сторони й усунути «дискримінаційні вимоги та практики» щодо іноземних інвесторів. Для цього ЄС і Китай мають намір укласти всеохоплюючу інвестиційну угоду. Учасники саміту навіть погодили часові рамки – досягнути домовленості до кінця року та підписати угоду в 2020 р. Крім того, у 2019 р. ЄС і Китай мають наміри завершити переговори про захист зазначень походження товарів.

При цьому ЄС не зміг досягнути всього, чого хотів. Зокрема, це доступ на китайський ринок державних закупівель. Це питання згадується в декларації, але без жодних деталей. Узагалі не згадується в документі обмеження щодо викидів парникових газів, які ЄС хотів би бачити з боку КНР. Щоправда, деякі оглядачі ЗМІ, попри оптимізм керівників ЄС, висловлюють сумніви щодо виконання китайською стороною взятих на себе зобов'язань (URL: <https://www.dw.com/uk>).

Тому спробуємо коротко оцінити вплив економічних відносин Китаю зі США і ЄС на розвиток світової економіки в найближчій перспективі та наслідки, які це може мати для економіки України. Причому аналізувати варто ситуацію саме на випадок погіршення цих відносин, оскільки в разі, якщо вони істотно не зміняться, то й негативних наслідків для міжнародної економіки з цього боку очікувати не варто.

Найпершим і найбільш очевидним наслідком істотного погіршення насамперед американсько-китайських економічних відносин може бути помітне подорожчання грошей, нових запозичень для їх позичальників. Адже істотно посилиться вплив чинника невизначеності на поведінку міжнародних фінансових ринків, збільшиться ризик неповернення або ж затримки повернення кредитів для їхніх власників. Оскільки позиції України в рейтингах позичальників на міжнародних фінансових ринках доволі слабкі, то і вартість нових запозичень і для Української держави, і для українських комерційних підприємств може помітно зрости. За умов, коли найближчими роками державному й комерційному секторам української економіки потрібно буде погашати значні борги, вартість перекредитування цих боргів вагомо зросте.

Наслідком такої ситуації може бути й зростання витрат на обслуговування отриманих раніше українськими підприємцями та державою від іноземців кредитів, у тому числі й через придбання облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП).

Для держави зростання витрат на залучення нових кредитів й обслуговування отриманих раніше позик виражатиметься в збільшенні відповідних видатків державного бюджету. Це, у свою чергу, обмежуватиме фінансування видатків за іншими статтями державного бюджету. Для українських підприємств зростання витрат на залучення нових кредитів й обслуговування раніше зроблених боргів призведе до збільшення витрат на виробництво товарів і послуг. За можливості підприємства підвищуватимуть ціну на свою продукцію, що, відповідно, стимулюватиме зростання інфляції. Якщо ж можливості підвищувати ціну на свою продукцію в підприємств не буде, то це знижуватиме їхні прибутки, а отже, можуть зменшитися й обсяги сплати податкових платежів до державного та місцевих бюджетів.

Вище лише схематично представлено прогноз реакції української економіки на ймовірне подорожчання грошей, нових запозичень для їхніх позичальників у випадку значного погіршення насамперед американсько-китайських економічних відносин. Про конкретні величини втрат (включаючи недоотриману вигоду) можна буде говорити лише тоді, коли стане відомо, у які конкретні економічні параметри втілюються відносини США – КНР і ЄС – КНР.

Щоправда, якщо Китай у відповідь на дії США припинить купувати або навіть розпочне в значних обсягах продавати державні боргові папери США, то зазначеного вище гіпотетичного істотного подорожчання грошей та капіталів на світовому фінансовому ринку може й не статися.

Також треба брати до уваги, що фінансові ринки реагують на чутки й живляться очікуваннями. Тому не виключено, що інформація про погіршення економічних відносин Китаю з ЄС і, особливо, із США психологічно так чи так уже впливає на формування ціни грошей та фінансових капіталів на міжнародних ринках. Інша справа, що вплив цього фактора поки, мабуть, не настільки вагомий, щоб його було легко відрізнити від впливу інших чинників на діяльність міжнародних фінансових ринків і обчислити в грошовій формі.

Утім, погіршення економічних відносин Китаю із США і, можливо, з ЄС впливатиме й на світові товарні ринки, оскільки зовнішній попит і пропозиція на товари й послуги з боку китайської економіки величезні. Тому навіть їх невеликі відносні зміни позначатимуться на режимах функціонування міжнародних ринків. І це так чи так відчують на собі й українські експортери. Зокрема, це стосується вітчизняного гірничо-металургійного комплексу (ГМК). Підвищення мит на імпорт сталі й прокату в США негативно вплине на китайську чорну металургію та може призвести до зниження попиту китайських підприємств на залізорудну сировину (ЗРС) і відповідного скорочення обсягів її імпорту. У результаті на китайському ринку зросте конкуренція між іноземними постачальниками ЗРС. Для українських виробників та експортерів залізорудної сировини це може означати навіть втрату китайського ринку. Адже, наприклад, доставка ЗРС з Австралії до Китаю дешевша, ніж з України.

Зростання митних бар'єрів у США може підштовхнути китайські металургійні підприємства до експансії на інші макрорегіональні ринки металів, особливо у Європі та Азії. Відповідно, загостриться конкуренція між продавцями металу на цих ринках, що може вплинути на ціну металургійної продукції в бік її зниження. Наслідком такого перебігу подій для українського експорту чорних металів може бути скорочення його обсягів, зниження цін на них і зменшення прибутків відповідних вітчизняних підприємств. Щоправда, на європейському ринку експортери продукції вітчизняної чорної металургії можуть апелювати до положень Угоди про асоціацію між Україною і ЄС. Але, враховуючи сучасний рівень конкурентоспроможності української чорної металургії, навіть наявність цієї Угоди не гарантує відсутності проблем зі збутом продукції для вітчизняних металургів у разі істотного загострення конкуренції на європейському ринку сталі та прокату.

Для української економіки загалом втрати вітчизняного ГМК від згаданих вище вірогідних змін у функціонуванні китайської чорної металургії можуть проявитися в недоотриманні або навіть зменшенні доходів державного й місцевих бюджетів, скороченні кількості робочих місць, потребі в додаткових виплатах з безробіття тощо.

Стосовно ж українського експорту продовольства та сировини для його виробництва, то навіть за умов значного погіршення американсько-китайських економічних відносин вітчизняний агропромисловий комплекс (АПК) буде менш вразливий, ніж експорт продукції вітчизняного ГМК, оскільки він постачає на ринок споживчі, а не інвестиційні товари. До речі, на цій відмінності зазначених економічних формувань наголошує також уже згадуваний вище російський економіст і соціолог В. Іноземцев, підкреслюючи, що попит на продовольство взагалі має більш усталений характер, ніж попит на інвестиційні товари. «Люди не перестануть їсти, і ціна на базові продукти не може впасти в кілька разів», – зазначив він ([URL: https://apostrophe.ua/ua/article/economy/2019-02-25/putin-sobiraet-dengi-v-kubyishku-a-konflikt-s-rossiey-igraet-na-ukrainu---vladislav-inozemtsev/23950](https://apostrophe.ua/ua/article/economy/2019-02-25/putin-sobiraet-dengi-v-kubyishku-a-konflikt-s-rossiey-igraet-na-ukrainu---vladislav-inozemtsev/23950)).

Більше того, у разі розгортання американсько-китайської торгової війни на китайському ринку можуть істотно зменшитися обсяги продаж аграрної продукції із США. Щоправда, на звільнене місце на китайському ринку претендуватимуть постачальники з ряду країн. Але позиції українських експортерів у цьому плані доволі міцні, а потреби китайського ринку в продовольстві та сировині для його виробництва дуже великі.

Стосовно ж інших макрорегіональних ринків продовольства та сировини для його виробництва, то навіть у разі істотних змін у складі їхніх учасників з боку продавців український агропродовольчий експорт нині цілком конкурентоспроможний, щоб зберегти чи навіть зміцнити свої позиції на цих ринках. Наприклад, на європейському продовольчому ринку на користь вітчизняних експортерів діє Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Та й на продовольчих ринках азіатських та африканських країн позиції

вітчизняних експортерів доволі міцні. Тому цілком імовірно, що загалом опосередкований вплив американсько-китайської торговельної війни на фінанси державного й місцевих бюджетів в Україні через механізми функціонування вітчизняного продовольчого експорту буде вельми незначним.

Водночас українська економіка має доволі тісні прямі й опосередковані зв'язки з машинобудівною промисловістю Китаю. Остання постачає в Україні і товари широкого вжитку, і засоби виробництва. Тому цілком закономірно постає питання, як саме функціонування китайського машинобудування в умовах торговельної війни може вплинути на вітчизняні ринки споживчих та інвестиційних товарів, а також на розвиток машинобудування в Україні.

Найбільш вірогідним видається вплив американсько-китайської торгової війни на розвиток українського ринку побутової та комп'ютерної техніки. Аналіз повідомлень ЗМІ свідчить, наприклад, що на найбільші зміни можна очікувати в сегменті новітньої комп'ютерної та телекомунікаційної техніки. Так, наприклад, згадуване вище порушення зв'язків компанії Huawei з її найважливішими партнерами, особливо американськими, створює потужні перешкоди на шляху створення та виведення на ринок моделей новітніх смартфонів. Цим в Україні можуть скористатися конкуренти Huawei – Samsung та Apple.

Хоча для більш ранніх моделей продукції компанії Huawei загрози припинення поставок на український ринок та їх подальшого сервісного обслуговування поки ніби немає. Але як і будь-яка телекомунікаційна та комп'ютерна техніка продукція компанії Huawei доволі швидко морально старіє, оскільки на ринок надходять технічно більш досконалі аналоги. Тому існує доволі висока ймовірність того, що позиції Huawei на ринку України надалі слабшатимуть, якщо ця компанія не знайде для себе належної заміни поставок продукції своїх американських партнерів.

Фінансово-економічним наслідком подібного перебігу подій на українському ринку комп'ютерної та телекомунікаційної техніки може бути часткова заміна деяких китайських товарів на їхні більш дорогі аналоги з інших країн. Результати цієї трансформації відчуватимуть покупці конкретних товарів. Однак вплив зазначених змін на ринку побутової техніки не справлятиме помітного впливу на динаміку інфляції в Україні. Адже питома вага всієї побутової техніки становить лише 1,8 % у ваговій структурі індексу споживчих цін, який обчислюється Державною службою статистики України.

З іншого боку, точно ж і водночас оперативно оцінити перспективи збуту продукції інших галузей китайського машинобудування в Україні на випадок подальшої ескалації американсько-китайської торгової війни та погіршення економічних відносин Китаю з ЄС, як і перспективи змін географії експорту продукції українського машинобудування поки вкрай складно чи навіть узагалі неможливо. Це пов'язано з надзвичайно великим

обсягом інформації щодо дуже різноманітного асортименту продукції машинобудування. Хоча вже згадуваний вище В. Іноземцев вважає, що «Україна може стати ідеальним місцем для європейців, якщо їхні компанії почнуть залишати Китай. Економічні статті Угоди про асоціацію з ЄС дають змогу легко експортувати до Європи промислову продукцію; зарплати дуже низькі (близько 3–4 євро за 1 год проти 10–16 євро за 1 год у Словаччині та Польщі); висока освіченість громадян доповнюється і європейською культурою праці, яку одержали внаслідок значної маятникової міграції до країни ЄС. Аби забезпечити вибухове зростання європейських інвестицій, Україні, однак, потрібно ще більше зблизитися з ЄС – в умовах, коли перспективи вступу до Євросоюзу залишаються ілюзорними». Щоправда, для цього, на його думку, треба впровадити деякі істотні зміни в чинне українське законодавство (URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/vikoristovuyte-ce-50027150.html>). Однак видається доволі проблематичним, що такі зміни відбудуться дуже швидко.

Таким чином, проведений вище аналіз дає підстави для таких припущень щодо впливу економічних відносин Китаю зі США і ЄС на розвиток української економіки в разі остаточного переходу цих відносин у режим великої міжнародної торговельної війни та пов'язаної із цим глобальної економічної рецесії. Найсильніший, головне, найшвидший вплив, така торговельна війна справить на фінансовий ринок України. Насамперед це може проявитися в коливаннях обмінних курсів долара США та інших валют в Україні, зростанні обсягів фінансових спекулятивних операцій чи навіть більш-менш усталеному зростанні курсу долара США.

Не можна виключати і зростання вартості запозичень на міжнародних фінансових ринках під впливом розгортання глобальної торговельної війни. Наслідком такої ситуації може бути підвищення вартості нових іноземних позик для українських підприємців і держави та зростання витрат на обслуговування отриманих ними раніше від іноземців позик. Причому для держави зростання витрат на залучення нових кредитів й обслуговування отриманих раніше позик виражатиметься в збільшенні відповідних видатків державного бюджету.

Що ж стосується ймовірних перспектив розвитку вітчизняного ринку товарів і послуг та української зовнішньої торгівлі у випадку глобальної торгової війни, то, як зазначалося вище, найбільш вразливими можуть стати галузі вітчизняного гірничо-металургійного комплексу, особливо виробництво й експорт залізорудної сировини. Зокрема, для українських виробників та експортерів залізорудної сировини це може означати втрату китайського ринку. Для українського експорту чорних металів наслідком розгортання глобальної торговельної війни може бути скорочення обсягів експорту, зниження цін на металургійну продукцію та зменшення прибутків підприємств цієї галузі. Найменш чутливим серед великих сегментів української зовнішньої торгівлі у випадку глобальної торговельної війни може виявитися експорт продовольства та сировини для його виробництва.

Загалом український агропродовольчий експорт нині цілком конкурентоспроможний, щоб зберегти чи навіть зміцнити свої позиції на міжнародних ринках.

Макроекономічні втрати України від розгортання глобальної торговельної війни можуть проявитися в недоотриманні або навіть зменшенні доходів державного й місцевих бюджетів, скороченні кількості робочих місць, потребі в додаткових виплатах з безробіття тощо. Не можна також виключати й посилення інфляційних процесів.

Крім того, можна очікувати, що в разі великої торговельної війни Китай прагнучиме до експансії на нові ринки, проявлятиме підвищену зацікавленість в отриманні нових технологій. І тому промисловість та технічна наука України може стати об'єктом підвищеного інтересу з боку Китаю. Але в такому випадку українській стороні особливу увагу треба приділяти запобіганню втрат своїх ноу-хау та збереженню національного технологічного потенціалу як засобу міжнародної конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Саме з таких пріоритетів варто виходити в державній політиці підтримки вітчизняної зовнішньої торгівлі у сфері машинобудування та іншої високотехнологічної продукції в нових умовах.

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

16 травня 2019 р. відбулася Міжнародна наукова конференція, присвячена 100-річчю від дня народження іноземного члена НАН України О. Пріцака (1919–2006).

Ініціатором проведення конференції та її організатором виступив Інститут сходознавства ім. А. Кримського НАН України за участі Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

Теплі привітання учасникам конференції передав президент НАН України академік Б. Патон.

З вітальним словом до учасників конференції також звернулися: посол Республіки Туреччина в Україні Я. Гюльдере, віце-президент НАН України академік С. Пирожков, академік-секретар ВІФП НАН України академік В. Смолій, директор Українського наукового інституту Гарвардського університету доктор історичних наук С. Плохій.

У роботі пленарного засідання з доповідями про життєвий шлях і науковий доробок академіка О. Пріцака взяли участь: директор Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України кандидат філологічних наук О. Богомолів, директор Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України доктор історичних наук Г. Папакін, декан історичного факультету КНУ ім. Т. Шевченка доктор

історичних наук І. Патриляк, заступник генерального директора з наукової роботи Національного заповідника «Софія Київська» доктор історичних наук В. Корнієнко, старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України кандидат історичних наук Д. Гордієнко.

Загалом у рамках роботи конференції було заслухано понад 50 доповідей за такими тематичними напрямками:

- О. Прицак та сходознавство в Україні;
- культурно-цивілізаційний діалог народів Євразії;
- східні мови у світлі дискурс-аналізу та когнітивної семантики;
- писемні пам'ятки східного походження в Україні;
- історія та культури країн Східної Азії;
- питання українського правопису: східні реалії українською мовою

(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 3.06).

16 травня 2019 р. в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології (ІМФЕ) ім. М. Т. Рильського НАН України у форматі XIII Всеукраїнського фестивалю науки було проведено ряд заходів звітування науковців перед суспільством про виконані дослідження, які стосувалися, зокрема, й одягової культури українців.

Цього року початок роботи XIII Всеукраїнського фестивалю науки (16–18 травня 2019 р.) співпав у часі з відзначенням XIV Всесвітнього дня вишиванки (16 травня 2019 р.), коли українці будень перетворили на свято демонстрації власної самобутньої етнокультури через вдягання національно маркованого одягу.

16 травня 2019 р. молодший науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» кандидат історичних наук М. Олійник у програмі «Київ Live» на телеканалі «Київ» поділилася своєю версією щодо запитання, коли термін «вишиванка» увійшов у вжиток серед широкого загалу?

Етнолог також представила глядачам частину видань ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, у яких висвітлено різні аспекти розвитку національно позначеного вбрання українців. Було привернуто увагу на доступність для ознайомлення електронної версії цих видань на сайті ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України.

Увечері 16 травня 2019 р. Х. Патик, засновниця торгової марки «живого одягу», гостинно представила просвітницьку платформу студії «Зерно» для лекції-презентації «Український одяг у міському вимірі: друга половина XIX – початок XX століття», яку виголосила дослідниця з ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України.

Серед шанувальників традиційної української культури є чимало збирачів матеріалів про сільську одягову культуру, яка й породила феномен національного строю. Проте чимало людей цікавить питання, коли виникла

традиція демонструвати свої патріотичні почуття в зовнішньому вигляді? Коли українська еліта почала надягати сільські строї? Чи завжди було доречно й безпечно виражати своє захоплення народною ношею? Як сформувалася нова міська культура побутування традиційного українського одягу? Які перетворення відбулися в народному строї? Чому чоловіки швидше адаптували вишиту сорочку до європейського костюма? Як експозиції народних кустарних виробів у музеях направляли смаки містян початку ХХ ст. у бік національного стилю? Як виглядала модернізована українська жінка? Про це та багато іншого йшлося на зустрічі науковців і дослідників-практиків одягової культури українців (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 6.06).

2–29 травня 2019 р. в Інституті прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача НАН України відбулася чергова щорічна конференція молодих учених «Підстригачівські читання-2019». Традиційні наукові читання присвячені світлій пам'яті видатного українського вченого в галузі математичних проблем механіки та математичного моделювання, засновника інституту академіка Я. Підстригача.

Організатором заходу виступила рада молодих науковців і фахівців Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача НАН України за підтримки Асоціації випускників Львівського національного університету ім. І. Франка, а також дирекції інституту.

У конференції взяли участь близько 60 молодих учених з різних міст України, а також молоді вчені з Польщі. Під час секційних засідань, які відбувалися за двома напрямками: актуальні задачі механіки та сучасні проблеми математики, молоді учасники виголосили надзвичайно цікаві доповіді, показали високий науковий рівень і, найголовніше, любов до своєї наукової праці.

Для популяризації серед молодих науковців імені та вагомого внеску академіка Я. Підстригача в розвиток окремих розділів механіки, математики та математичного моделювання, а також для стимулювання й заохочення талановитих молодих учених на конференції було вручено премії імені Я. Підстригача для молодих науковців за напрямками «Механіка», «Математика» і «Математичне моделювання» (по одній за кожним напрямком).

За кращі виголошені доповіді учасників відзначено грамотами та подяками (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 5.06).

27–31 травня 2019 р. в Ужгороді на базі Ужгородської лабораторії оптоелектроніки та фотоніки Інституту проблем реєстрації

інформації НАН України тривала Школа-конференція молодих учених «Сучасне матеріалознавство: фізика, хімія, технології» (СМФХТ-2019), у рамках якої проводилася також сателітна конференція Accelerate.

У роботі школи-конференції взяли участь 128 молодих учених, які представляли вітчизняні заклади вищої освіти та наукові установи Національної академії наук України (Києва, Харкова, Дніпра, Запоріжжя, Львова, Ужгорода, Луцька, Чернівців, Ніжина, Сум, Дрогобича, Миколаєва, Тернополя, Рубіжного), а також наукові центри зарубіжних країн (зокрема, Бельгії, Великої Британії, Іспанії, Італії, Китаю, Німеччини, Польщі, Румунії, Словаччини, США, Угорщини, Чехії, Швеції).

У рамках заходу було представлено 13 лекцій провідних українських і європейських науковців у галузі фізики, хімії та технології нових конструкційних і функціональних матеріалів, заслухано 35 усних та представлено 63 стендові доповіді.

У доповідях було проаналізовано світовий рівень досягнень у галузі одержання, вивчення та застосування нових матеріалів, представлено оригінальні результати досліджень, обговорено наукові проблеми, пов'язані з методами синтезу, діагностикою, атомною та електронною будовою, властивостями нових (у тому числі нанорозмірних) матеріалів різної природи, а також зі впливом технологічних і зовнішніх чинників на їхню структуру, властивості та стабільність. На підставі виконаних фундаментальних досліджень було розширено уявлення про природу самоорганізації, будову й властивості нанорозмірних систем, розглянуто перспективи створення новітніх технологій та нових матеріалів і їх застосуванню в машино- та приладобудуванні, електроніці, інформаційній техніці, медицині, біології.

Учасники конференції констатували зростання рівня досліджень у галузі нових (у тому числі наноструктурних) матеріалів і систем в Україні, виникнення міждисциплінарних наукових напрямів, інтеграцію матеріалознавства, фізики, хімії, біології у вирішенні питань, пов'язаних із використанням цих матеріалів, розширення міжнародних зв'язків українських учених.

Організатори заходу відзначили високий науковий рівень доповідей молодих учених, середній вік яких становив 26 років.

Для учасників конференції було також проведено ряд заходів, покликаних ознайомити їх з історією та культурою Закарпатського краю (***Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 4.06.***

27–30 травня 2019 р. у Києві в конференц-залі готелю «Україна» відбулася II Міжнародна конференція з питань міцності матеріалів та прикладної механіки (MSAM-2019). Співорганізаторами конференції виступили компанія Bosen (КНР) (фінансовий спонсор) та Інститут проблем міцності ім. Г. С. Писаренка НАН України (технічний спонсор).

Першу конференцію MSAM 2018 було проведено у м. Кітакюсю (Японія) за участі понад 100 учасників з 26 країн. Цього разу загальна кількість учасників становила 102 особи з 20 країн: Китаю (49 учасників), Південної Кореї та Японії (по сім осіб), України (п'ять), Польщі та Великої Британії (по чотири вчених з кожної країни), а також представники Австрії, США, Чехії, Німеччини, Греції, Індії, Ізраїлю, Італії, Іспанії, Тайваню, Гонконгу, Голандії, Турції.

На конференції MSAM-2019 було розглянуто широкий спектр питань, що стосуються фундаментальних і прикладних проблем механіки деформівного твердого тіла, нові аналітичні, чисельні та експериментальні результати в галузі прикладної механіки. Головував на пленарному засіданні директор Інституту проблем міцності ім. Г. С. Писаренка НАН України академік НАН України академік В. Харченко, а співголовами програмного комітету були головний науковий співробітник цього ж інституту академік В. Матвєєв і професор Нао-Акі Нода (Японія). Загалом було заслухано чотири пленарні доповіді, 25 запрошених доповідей, на трьох сесіях зроблено 43 усні презентації, представлено 18 постерів.

Нагородами конференції було відзначено п'ять найкращих доповідей: Х. Ватанабе (Японія), Лама Сиу-Шу Едді (КНР), К. Ліра (Великобританія), М. Іцкова (ФРН) та Д. Бенаскуїтті (Італія). Проведення наступної конференції MSAM-2020 планується в м. Саламанка (Іспанія) на базі одного з трьох найстаріших університетів світу (USAL, 1218 р. заснування).

Детальнішу інформацію можна отримати на офіційному сайті щорічної Міжнародної конференції MSAM за посиланням: www.msamconf.org (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 7.06.*)

31 травня 2019 р. науковці та представники міської влади зібралися на науково-практичній конференції Kyiv Smart Tracks для створення спільної концептуальної візії розвитку пріоритетних галузей столиці, яку буде покладено в нову Стратегію розвитку міста Києва. Участь у заході взяли представники Інституту економіки та прогнозування НАН України.

ІТ-технології, креативні індустрії та деякі види промисловості як смарт-вектори визначено шляхом аналізу регіонального контексту й інноваційного потенціалу столиці, проведеного Інститутом економіки та прогнозування НАН України. Як найбільш інноваційні галузі економіки столиці вони можуть дати місту найбільший соціальний та економічний ефект, а отже, сприятимуть промоції столичних виробників на внутрішніх і світових ринках. Про їхні перспективи розвитку, бар'єри та конкурентні переваги йшлося під час конференції Kyiv Smart Tracks.

«Наразі саме ці напрями розглядаються як ті, що потенційно визначатимуть смарт-спеціалізацію столиці та можуть бути покладені в основу нової Стратегії розвитку Києва. Тому сьогодні ми фактично

зкладаємо основу соціально-економічного розвитку столиці на наступні роки», – зазначила під час конференції директор департаменту економіки та інвестицій Київської міської державної адміністрації Н. Мельник.

У рамках конференції відбулися секторальні дискусії за участі галузевих експертів. За словами директора департаменту інформаційно-комунікаційних технологій КМДА Ю. Назарова, минулого року експорт комп'ютерних та інформаційних послуг Києва становив 1,4 млрд дол. США, або 40 % від загальної суми. Також він зазначив: «Місто, яке демонструє такий економічний успіх ІТ-сфери, обов'язково має використовувати цифрові технології для створення розумного середовища. Ми активно рухаємося в цьому напрямі. Завдяки реалізації концепції Kyiv Smart City кияни вже відчувають переваги, які надає використання інноваційних рішень. Це доступні електронні послуги, якісна робота міських служб, безпечне та комфортне середовище».

Кілька останніх років Київ упевнено тримає лідерство за кількістю та масштабністю культурно-масових заходів. Більшість з них уже стали прикметною ознакою столиці – «Книжковий арсенал», Ukrainian Fashion Week, Kyiv Art Week, Anne de Kyiv Fest та ін. Креативні індустрії формують високу додану вартість. За словами експертів, у створенні одного продукту часто задіяні digital-технології, кіно та телевиробництво, анімація, медіа, дизайн, видавнича діяльність тощо. За рівнем розвитку креативних індустрій Київ навіть випереджає більшість європейських міст, переконані фахівці.

На думку учасників панельної дискусії, присвяченій розвитку промисловості Києва, потужна база наукових розробок столичних інститутів і науково-виробничих структур, впроваджена в промислове виробництво та управління міським господарством, здатна сприяти розв'язанню нагальних проблем галузі та надасть значний поштовх до розвитку міста.

Участь у заході взяли також представники Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерства культури, Міністерства освіти та науки України, Київської міської державної адміністрації, команди підтримки реформ, програми «U-LEAD з Європою», галузевих асоціацій та провідні експерти.

Докладніша інформація за посиланням: <http://kreschatic.kiev.ua/ua/5218/news/1559567509.html> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 6.06.*)

3–4 червня 2019 р. у приміщенні Великого конференц-залу НАН України відбувся міжнародний семінар в рамках проекту програми Горизонт-2020 ERA-PLANET, SMURBS. Цей проект (2018–2020) виконується з метою створення європейського дослідницького простору в галузі застосування космічних інформаційних технологій для моніторингу досягнення цілей сталого розвитку. Український внесок у проект

забезпечується відповідною цільовою програмою НАН України, координатором якої виступає Інститут космічних досліджень НАН України та ДКА України.

Такий захід проводився в Україні вперше. У ньому взяло участь 18 експертів 12 європейських наукових центрів з дев'яти країн, зокрема Греції, Іспанії, Швейцарії, Швеції, Італії, Румунії, Чехії, Словенії, Фінляндії. Серед питань, що обговорювалися, значну увагу приділено тематиці створення «розумних міст», зокрема пілотному проекту Kyiv Smart City.

Європейськими партнерами було представлено ініціативу GEO-CRADLE, пов'язану з розвитком можливостей спостереження за Землею та співпрацею флагманських проектів та ініціатив ЄС з GEO (Міжурядова організація з космічних спостережень Землі). У рамках заходу відбулося обговорення участі України у системі GEOSS та у програмі Copernicus, а також організації національного комітету GEO. Українськими учасниками представлено напрацювання, результати й продукти, які можуть бути запроваджені в розумному місті. Зокрема, Інститутом космічних досліджень НАН України було представлено презентації продуктів Urban Atlas для Києва та системи моніторингу якості повітря на основі супутникових даних. Відбулося обговорення відповідних потреб користувачів та їхніх напрацювань.

У заході взяло участь 25 представників 15 органів державної влади, громадських організацій та інститутів України, зокрема Державного космічного агентства України, Міністерства екології та природних ресурсів України, Головного управління статистики у Києві, Київської міської державної адміністрації, Білоцерківської міської ради, Українського гідрометеорологічного центру ДСНС України, Центральної геофізичної обсерваторії ім. Б. Срезневського, Головної астрономічної обсерваторії НАН України, Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України, Київського національного університету ім. Т. Шевченка, ініціативи Kyiv Smart City, Громадської організації «Асоціація Ноосфера», Noosphere Engineering School, організації «ГеоДизайн» та ін. (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 7.06*).

3–7 червня 2019 р. у Фізико-технічному інституті низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України (м. Харків) відбулася ювілейна, X Міжнародна конференція фахівців та молодих учених «Фізика низьких температур» 2019 (ICPYS LTP-2019), присвячена 100-річчю від дня народження засновника цієї академічної наукової установи академіка Б. І. Веркіна (1919–1990), організатором якої виступила рада молодих вчених Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України.

Під час заходу учасники з різних країн світу представили 115 доповідей. З 12 запрошеними доповідями виступили провідні вчені зі США,

Великої Британії, Німеччини, Італії, Фінляндії, Швеції, Чехії, Грузії, ПАР, Польщі, України.

Конференція охоплювала основні тематики фізики низьких температур, такі як надпровідність, квантові рідини та кріокристали, магнетизм, нанофізика, матеріалознавство, оптика, спектроскопія, біофізика й ін. Доповіді як учасників, так і запрошених доповідачів викликали цікаві дискусії та обговорення. Постерні ж секції стали місцем виникнення нових ідей та налагодження співробітництва.

Крім підготовки насиченої наукової програми, організатори подбали також про дозвілля учасників і гостей конференції. Так, на традиційному воркшопі OSA-SPIE та IAPS за кавою обговорювалися проблеми написання наукових статей і кар'єрного зростання молоді. Вільному спілкуванню молоді з провідними вченими посприяли екскурсії до лабораторій інституту, екскурсії містом і за місто – до Національного літературно-меморіального музею Г. С. Сковороди, що в с. Сковородинівка Золочівського району Харківської області.

Більше інформації про подію шукайте за посиланням: <http://www.ilt.kharkov.ua/icrpus2019> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>)). – 2019. – 10.06).

16 жовтня 2019 р. у Донецькому національному університеті ім. В. Стуса (м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21) відбудеться конференція Інституту археології НАН України. Кінцевий термін подачі заявок – 30 червня 2019 р.

Докладніша інформація за посиланням: <http://iananu.org.ua/novini/konferentsiji/800-naukova-konferentsiya-arkheologiya-podillya> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>)). – 2019. – 11.06).

13–15 листопада 2019 р. у Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна (м. Харків, майдан Свободи, 4) відбудеться XV Міжнародна науково-технічна конференція молодих учених та фахівців «Проблеми сучасної ядерної енергетики». Кінцевий термін подання заявки на участь у роботі конференції – 14 вересня 2019 р.

Організатори заходу – ГО «Українське ядерне товариство» (УкрЯТ), Молодіжна секція УкрЯТ, Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна.

Заявки на участь у роботі конференції та назви доповідей приймаються до 14 вересня 2019 р. Тези треба надіслати до 20 вересня 2019 р. Тези, надані із запізненням чи оформлені неправильно, не прийматимуться.

Локальний організаційний комітет:

- К. Лобач (голова): +38(097)191-38-28, e-mail: lobach0709@gmail.com;
- О. Купрін (заступник голови): +38(063)942-38-93, e-mail: kuprin@kipt.kharkov.ua;
- А. Левенець (вчений секретар): +38(050)343-19-44, e-mail: avlevenets@gmail.com (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 3.06).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

29 травня 2019 р. відбулося чергове засідання дискусійного клубу «Елітарна світлиця» із циклу «Від української політики до проблем світогляду».

Вів захід директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік Я. Яцків.

Після цікавої та інформативної доповіді Є. Головахи відбулося її жваве обговорення, пролунали схвальні відгуки та політичні зауваження, які в основному зводилися до неврахування доповідачем економічних факторів життя сучасної України.

У результаті цієї дискусії присутні дійшли думки, що в Україні досі немає бачення майбутнього в усіх складових української держави, системи визначених цілей та умов їх досягнення.

Для того щоб сформувавши таке бачення, необхідно точно визначити державотворчі виміри в Україні.

Державотворчі виміри в Україні.

I. Ментальний вимір українців.

1. Значна частина населення України досі орієнтована на державний патерналізм, будь-яке погіршення умов життя громадян сприймається агресивно, в усіх проблемах українці звинувачують виключно владу.

2. Значна частина українців ментально не сприймає будь-яку державну (і не тільки) владу, навіть ту, за яку голосували на виборах.

3. Незважаючи на вказане вище, переважна більшість українців вважає, що національною ідеєю є впровадження європейських цінностей у всі сфери життя.

II. Економічний вимір.

1. Реальною владою в Україні є олігархія – політичний режим, при якому основні владні важелі перебувають у руках невеликої кількості громадян (олігархів).

2. Значна частина українців прагне жити та живе поза законодавчим полем у сфері економічних відносин.

III. Соціальний вимір.

1. За даними Є. Головахи з роками зростає «соціальне задоволення» громадян.

2. В українському суспільстві повільно триває формування політичних еліт, але наразі відсутній дієвий громадський контроль за дотриманням владою законодавства.

Докладніше про зміст засідання дивіться за посиланням: <https://youtu.be/SopaictztR4> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 3.06).

На сайті українського ділового тижневика «Деловая столица» (30 травня 2019 р.) було опубліковано статтю старшого наукового співробітника Інституту історії України НАН України кандидата історичних наук Г. Єфіменка, присвячену подіям 1919 р., коли ЦК КП(б)У проваджувало заміну євреїв у системі компартійно-радянської влади на представників інших національностей.

Проблема «завеликої» присутності євреїв у системі компартійно-радянської влади для більшовиків у 1919–1920 рр. була дуже актуальною.

Г. Єфіменко пояснює: «Активна участь євреїв у комуністичному будівництві була зумовлена тим, що традиційні для єврейської громади заняття були заборонені. У своєму листі І. Лапідус вказував: “Єврейство в більшості своїй елемент торговий та посередницький. З приходом радянської влади він, звичайно, позбавляється основних джерел свого існування і щоб врятувати своє життя знаходить єдино можливий для нього вихід – в радянські установи. Він заповнює усі пори радянського організму ще й тому, що це елемент міський і найбільш освічений і, звичайно, постійно стирчить на очах”. На таке вимушене пристосуванство звертали увагу і чекісти, які в одному із звітів по ситуації у квітні 1919 р. у Києві відзначали, що серед комісарів-євреїв “є і значна частина, яка працює тільки під лозунгами, а насправді приладковується до державного пирога”. Щоб переконати киян у тому, що комуністична влада не є єврейською владою, у “Київському комуністі” 5 березня була опублікована стаття “Комуністи та “жиди””. Основний “проєврейський” аргумент автора статті полягав у тому, що із накладеної на “буржуазію” контрибуцію в 200 млн майже половину мали здати євреї за національність».

Однак ця стаття не мала значного впливу на настрої населення, тому «30 травня 1919 р. на засіданні політбюро ЦК КП(б)У, “враховуючи надзвичайну загостреність антисемітських настроїв”, за пропозицією Бубнова ухвалили рішення “провести часткову заміну єврейських працівників у містечках та селах працівниками українцями та росіянами”». Проти такого рішення протестував Г. П’ятаков, який заявив: «Піддатися паніці і зробити з факту наростання (антиєврейських настроїв. – Прим. авт.) архіопортуністичний і безумовно неправильний висновок про необхідність усунути з радянських посад євреїв або, в крайньому разі, усунути якомога більше, означає лише сприяти тому процесові, про який я говорив вище. Селянин має працювати разом з євреєм і переконатися, що не всі євреї

спекулянти». Він наполягав на потребі «влиття євреїв у село – саме революційної частини євреїв, а не крамарів та спекулянтів – на саму звичайну роботу». При чому П'ятаков уточнив, що йдеться про надсилання «на постійну роботу на село відповідальних євреїв-комуністів навіть з ризиком втратити багатьох із них». Протест першого секретаря ЦК КП(б)У П'ятакова було задоволено: постанову відправили на розсуд ЦК РКП(б) і у підсумку її так і не втілили в життя. Реальних кроків у напрямку заміни євреїв неєвреями не було здійснено і ще з однієї причини: в умовах антиселянської політики та поширеної серед компартійно-радянського керівництва УСРР недовіри навіть до представників українських прорадянських партій знайти потрібну кількість людей з «неєврейськими» прізвищами було важко або й взагалі неможливо».

З повним текстом статті можна ознайомитися за посиланням: http://www.dsnews.ua/nasha_revolyutsiya_1917/taemne-rishennya-kieva-yak-evreyiv-z-kerivnih-posad-znimati-31052019220000 (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 4.06.*)

3 червня 2019 р. гостем програми «Інформаційний день» на 5 каналі став заступник директора з наукової роботи Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України кандидат філологічних наук О. Скопненко, який поінформував, які зміни й навіщо було внесено до Українського правопису.

«Будь-яка літературна мова розвивається і потребує уніфікації засобів, якими вона користується, – пояснює вчений. – Правопис – це основа писемної літературної мови. Літературної мови не може бути без кодифікованого правопису, без словників, граматик, стилістик. Правопис також є реалізацією мовної політики держави. Як писав свого часу галісійський мовознавець доктор Е. Монтеагудо, кодифікація мови – це суто технічне завдання, проте дуже часто воно перетворюється на поле культурної та політичної боротьби, адже кожна правописна традиція має свій погляд і свою мотивацію.

Річ у тім, що мовна практика диктує певні зміни до правопису. А оскільки Український правопис тривалий час розвивався в дуже складних умовах, під впливом певних соціолінгвістичних чинників, то мовну практику, що склалася на сьогодні, українська національна комісія з правопису намагалася втілити в збірнику правил. До речі, правописні питання є гострими не тільки в Україні. Наприклад, 15 років тому правописну реформу було проведено в Німеччині».

За словами О. Скопненка, Український правопис, затверджений урядом 22 травня 2019 р., є не новим правописом, а новою редакцією правопису. «Внесені зміни, – зауважує він, – покликані передусім адаптувати іншомовну лексику, що з'явилася в українській мові. По-друге, нова редакція правопису

повинна кодифікувати та повернути до активного вжитку правила, що здавна існували в українській мові.

Український правопис базується на чотирьох принципах – фонетичному, морфологічному, традиційному (історичному) та змістовому (або диференційному). У новій редакції посилено саме історичний принцип. Адже впродовж останніх 25 років, коли до активного вжитку в країні повернувся масив забороненої у радянські часи літератури, всі помітили, що написання деяких слів відрізняється від закріпленого в тодішній редакції правопису. Тож постало запитання: це наша спадщина чи не придатна для використання архаїка? Але люди ознайомлюються з цим масивом літератури, і навіть частина ЗМІ вже орієнтуються на правописні норми, що діяли до 1933 р. Тому для мене як експерта зрозумілою є логіка, котра спонукала членів правописної комісії якомога ширше використати цей досвід, запровадивши варіантні написання деяких слів. Це не означає, що дотеперішні норми цілком відкинуто – вони існуватимуть паралельно і ними так само можна буде користуватися. Так, це не дуже зручно і до певної міри ускладнить вивчення української мови. Але багатьом літературним мовам світу не бракує різноманітних нелогічностей. Візьмімо елементарний приклад, який “лежить на поверхні”, – англійську мову та її правопис: там превалює історичний принцип, за яким написання та вимова не збігаються і звучання та написання слів потрібно, фактично, вивчати окремо».

«Аби збагнути наші правописні проблеми, необхідно знати історію української літературної мови, – наголошує О. Скопненко. – Українська літературна мова є новою – вона розвивається з кінця XVII – початку XVIII ст. Протягом XIX ст. у ній змінилося понад 50 (!) правописних систем. На початку XX століття науковці та громадськість виробили підходи до вирішення правописних проблем, і рівно 100 років тому, 17 травня 1919 р. було надруковано “Головні правила українського правопису”, що базувалися на пропозиціях відомого українського мовознавця професора І. Огієнка. Це був перший офіційний правопис, затверджений на території Наддніпрянської України, від нього ведуть свою історію всі наші офіційні правописи. У 1921 р. світ побачили “Найголовніші правила українського правопису”. “Український правопис” 1929 р. вже поєднував дві українські правописні практики – наддніпрянську та західноукраїнську. Саме в ньому вперше з’явилася варіантність написання слів – “міф” і “міт”, “анафема” й “анатема”, “кафедра” та “катедра” тощо.

У 1933 р. в Україні відбулася мовна реформа – попередній розвиток української мови, українське словникарство, правописні традиції було заперечено й відкинуто. У передмові до другої радянської редакції “Українського правопису” 1960 р. остаточно закріплювалась орієнтація на правописні традиції російської мови. Відповідно, з українського правопису усувалося все, що цій настанові суперечило. І тільки з 1990 р. ми почали повертати українській мові її питомі риси. Так, увесь цей час – із 1933 по 1990 р. забороненою була літера “г”, хоча з’явилася вона в українських

писемних текстах іще наприкінці XVI століття й активно вживалась у XVII ст.».

Як зазначив науковець, для імплементації нової редакції Українського правопису держава вживатиме необхідних заходів, але перехід до нових правил буде поступовим, а не одномоментним: «Попереднього разу ми переживали зміну правопису на початку 1990-х років і перехідний період, зокрема у школах, тривав два-три роки. Використання колишніх правил іще певний час не вважатиметься помилкою чи грубим порушенням. Тому мовцям не слід хвилюватися через це. А ми, фахівці у свою чергу будемо навчати, радити, популяризувати. Для нас зараз важливо мати єдиний національний правопис. Професор І. Огієнко колись наголосив, що краще мати один недосконалий правопис, ніж 150 чудових».

Більше дізнавайтеся з відеозапису за посиланням: <https://youtu.be/DPIBFawA13E> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 7.06*).

На сторінках Міжнародного громадсько-політичного тижневика «Дзеркало тижня» (випуск № 20, 1–7 червня 2019 р.) вийшла друком стаття провідного наукового співробітника відділу української історіографії Інституту історії України НАН України доктора історичних наук Д. Вирського, присвячена історії та інтерпретаціям термінів «Новоросія» та «Малоросія» у вітчизняній історії.

Автор статті зазначає, що оголошення нині домодерних термінів («Київська Русь», «Малоросія», «Новоросія») неукраїнськими він вважає неприйнятними й такими, що працюють на користь «руського мира», «який охоче підбирає все, що погано лежить і що нема кому обстояти».

Як зауважує Д. Вирський, «станом на XVIII ст., приставка мало-сприймалася ще в значенні первісна, справжня (тоді існували й добре міжнародно знані аналоги – Мала Греція й Малопольща). Для царської влади український характер проголошеної 1764 р. Новоросійської губернії був радше очевидний – адже тут велася губернiальна статистика за національностями (рідкісний випадок для Російської імперії кінця XVIII ст.). Вона показувала близько 85 % мешканців “малоросійської нації” (навіть у сучасній Україні етнічних українців маємо менший відсоток). Від цього імперському уряду було зовсім незатишно, і вже в XIX столітті (чи, швидше, після 1789 р., коли французи показали, що нація пахне революцією) він перейшов на комфортніший для себе підрахунок за віросповіданням – зливаючи українців з росіянами під загальною категорією православні».

Досить важливо, що «історія української Новоросії XVIII ст. – то сюжет про торжество цивілізації Просвітництва, яка тоді крокувала із Західної Європи усім світом. Вона тривала століття – з 1680 до 1780 р. (у Східній Європі довше – аж до середини XIX ст.). XVIII ст. – це точка неповернення на шляху від традиційного до модерного суспільства, від

сталості-застиглості до руху-течії. З іншого боку, це час останнього блиску традиції, її досконалості (майже штучної, бо перш ніж вигадувати нові форми, вже згаданий розширений інтелектуалізм Просвітництва всебічно потренувався на старих). Ось, наприклад, в Україні промислова революція стала відчутною вже в наступному – XIX ст., але раціоналізація сільського господарства (у тому числі й за найпередовішими англійськими взірцями), модернізація будівництва, транспорту і зв'язку – у XVIII ст. вже цілком реальні. Українська господарка тоді стала в центрі одного з перших вибухових бумів фронтів Західного світу кінця XVIII і всього XIX ст. (термінологія нашого сучасника новозеландця Джеймса Беліча). Такий бум складався з трьох фаз – вибухове зростання, крах, порятунок експортом».

«Просвітницька переповненість вихлюпувалась у світ. Відтак естернізація, ще одна барва епохи. Тоді відбувається перехід від малої Європи (Англія, Франція, Нідерланди, Рейнська область і північна Італія) до Європи великої, у якій уже є місце й Україні. Це час, коли Великий Кордон (християнської та ісламської цивілізацій) відступає і прикордонна війна перестає визначати основний триб життя українця. (...) Образ просвітницького переповнення – то, власне, ключ до історії української Новоросії XVIII ст. Вона успішна саме на давніх українських шляхах і проектах (вихід до Чорного моря, судноплавство Дніпром, транспортні коридори в степу тощо). А ось незакорінені в місцевих традиціях вигадки (Грецький проект, міста-примари, волонтаристський адміністративний калейдоскоп тощо) стають або “потьомкінськими селами”, або планами на виріст, – реалізованими вже за модерної доби (XIX–XX ст.)», – зазначає автор статті.

З повним текстом статті можна ознайомитися за посиланням: https://dt.ua/HISTORY/civilizaciya-prosvitnictva-ukrayinskiy-dosvid-313075_.html (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 4.06).

15 травня 2019 р. на сайті українського ділового тижневика «Деловая столица» було опубліковано статтю наукового співробітника Інституту історії України НАН України кандидата історичних наук Т. Бикової, присвячену подіям 1918–1919 рр., які стосуються історії Кримського півострова, а саме тому, як Київ наполягав на приналежності Криму УСРР.

Т. Бикова відзначає, що процес приєднання Криму до УСРР почався ще наприкінці 1918 р.: «23 жовтня 1918 р. відбувся пленум ЦК КП(б)У, на якому процес передачі партійної організації Криму до складу КП(б)У розіграли за запланованим сценарієм. Була оприлюднена заява від більшовиків Криму, в якій говорилося про “палке” бажання “працювати під керівництвом ЦК КП(б)У”. Зрозуміло, що ЦК КП(б)У не міг відмовити. При цьому наголошувалося, що “Крим в організаційному відношенні створює

самостійну область”. Одночасно було вирішено обговорити з представниками Одеського обласного комітету КП(б)У питання щодо роботи більшовицьких організацій на території материкових повітів Таврійської губернії. Таким чином, кримська компартійна організація увійшла до складу КП(б)У на правах обласної. ЦК РКП(б), як і раніше, здійснював керівництво всіма підпільними організаціями в Україні, в тому числі кримською, але вже через ЦК КП(б)У. ЦК КП(б)У одразу надіслав до Криму власних працівників для налагодження військової та партійної роботи. Керівництво кримською партійною організацією здійснювалося через три центри – Харків, Київ і Одесу, де були організовані відділення нелегального бюро ЦК. Левова частка контактів проходила через Одеський обласний центр, до якого були віднесені Херсонська (з містами Миколаїв та Одеса) і Таврійська губернії. Агітатори, яких українська сторона почала масово надсилати до Криму, створювали там партизанські загони».

Проте ця операція не могла пройти без ускладнень за нестабільної політичної ситуації тих років: «Кремль зовсім не збирався випускати з власних рук такий ласий шматочок як Крим. На VIII з'їзді РКП(б), який відбувся в Москві в березні 1919 р., було ухвалено рішення про те, що Кримська партійна організація виводиться зі складу ЦК КП(б)У і підпорядковується ЦК РКП(б). Однак від рішення до його втілення у 1919 р. році іноді минало багато часу».

Автор статті описує те, як Червона армія почала поступово займати територію півдня України, процес створення «буферної» радянської республіки на Кримському півострові, переговори між ЦК РКП(б) і партійними та радянськими працівниками України.

Як зазначає Т. Бикова, «остаточно питання щодо створення в Криму республіки було вирішене в Москві. На засіданні політбюро ЦК РКП(б) 23 квітня 1919 р. було ухвалено “визнати бажаним створення Кримської радянської республіки”. Побоюючись проявів сепаратизму, В. Ленін надавав великого значення вибору керівництва цієї республіки. Відповідальним за формування радянських та партійних органів у Криму став Х. Раковський. Допомогати йому у формуванні влади в Криму мали член політбюро ЦК РКП(б), надзвичайний уповноважений Ради оборони РСФРР Л. Каменєв, який саме перебував в Україні, та нарком внутрішніх справ УСРР К. Ворошилов. (...) Протягом квітня – травня 1919 р. Київ наполягав на приналежності Криму УСРР. Тим більше що формальні підстави були, адже Кримська партійна організація при завоюванні Криму була складовою КП(б)У. Відповідно, її центральна газета – “Таврический коммунист” – наприкінці квітня ще залишалася друкованим органом обласного комітету КП(б)У». В Україні не бажали змиритися з втратою Кримського півострова, тому значна частина статті присвячена процесам відновлення приналежності Криму УСРР, яке на той час так і не увінчалось успіхом: «Кримська республіка означалася і територіальною автономією в складі РСФРР, і федеративною республікою, і губернією (згідно з рішенням політбюро ЦК

РКП(б) від 28 травня). Одночасно у постанові Всеросійського ЦВК від 1 червня 1919 р. вона, разом з Росією, Україною, Латвією, Литвою і Білорусією, була означена як повноправний член майбутнього воєнно-політичного союзу радянських республік. Втім, увесь цей різнобій аніскільки не цікавив і не хвилював московський партійний центр: ЦК РКП(б) створював Кримську республіку лише для “зовнішнього” використання. Але і то було ненадовго – незабаром більшовики залишили Крим. Повернулися вони туди вже наприкінці 1920 р.».

З повним текстом статті можна ознайомитися за посиланням: http://www.dsnews.ua/nasha_revolyutsiya_1917/krim-rozbratu-yak-brat-lenina-privostrovom-keruvav-15052019200000 (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 4.06).

6 червня 2019 р. інтернет-видання The Village Україна спільно з програмою Horizon-2020 у межах спецпроекту «Як жити довго та щасливо: пояснюють науковці» опублікували статтю біолога, голови ради молодих учених, наукового співробітника відділу сигнальних систем клітини Інституту молекулярної біології та генетики НАН України кандидата біологічних наук О. Скорохода.

О. Скороход виділяє чотири параметри, які охоплюють поняття здорового способу життя: фізична активність, правильне харчування, здоровий сон і загалом низький рівень стресу. Учений пояснює, чому саме ці параметри: «У 2017 р. дослідження вибірки у 1 300 000 людей показало, що рухливі люди живуть на три роки довше за тих, хто веде малоактивний спосіб життя. У 2016 р. Американська асоціація кардіологів, а з нею і ВООЗ визначили мінімально необхідні для здоров'я норми фізичної активності. Це або 150 хв помірного навантаження на тиждень, до якого належать навіть швидка хода та прогулянка з собакою, або 75 хв інтенсивних вправ, як-от біг чи катання на велосипеді. Крім того, що фізичні навантаження добре впливають на серцево-судинну систему і допомагають запобігти 80 % серцевих хвороб, під час них організм насичується киснем, відповідно тканини та органи загалом краще працюють. Також фізична активність сприяє нейропластичності, в результаті чого підвищується наша здатність навчатися і покращуються когнітивні функції, зокрема пам'ять, увага, мислення та орієнтування в просторі. Недавні дослідження показали, що нейрогенез існує і його швидкість хоч і досить індивідуальна, але краща у фізично активних людей. Другий компонент, що впливає на тривалість життя – це дієта. З погляду науки є два цікаві ефекти, що пов'язують харчові звички і тривалість життя. У 30-х роках ХХ ст. К. Маккей спостерігав за одним із них на прикладі щурів. При зменшенні кількості їжі на 30–60 % щури жили вдвічі довше. Досліди на інших тваринах підтвердили ці результати. Так, майже 20-річний експеримент на макаках показав, що в них утричі зменшувалася смертність від серцево-судинних захворювань, майже не

спостерігалися випадки смерті від метаболічних хвороб, аналог діабету в людини, і вдвічі менше тварин мали онкозахворювання. Коли подібний експеримент провели на людях-волонтерах, раціон яких урізали на 20–30 %, вчені виявили в їхній крові зниження вмісту ліпідів низької щільності, які призводять до утворення атеросклеротичних бляшок, зменшення коливання рівня інсуліну, що часто є передвісником діабету, зниження маси тіла і, що цікаво, до зменшення температури тіла. (...) Якщо ми говоримо про здорове харчування, то дуже цікавим явищем є аутофагія, за відкриття механізмів якої у 2016 р. японський вчений Ї. Озумі отримав Нобелівську премію. Це явище полягає в тому, що, коли наші клітини перестають отримувати поживні речовини, вони переходять у режим виживання і починають активно споживати те, що міститься в них усередині. (...) Нещодавнє дослідження, яке охопило мільйон людей, показало, що в середньому норма сну становить 6,5–7,5 год, хоча це досить індивідуально. Учені виділяють фазу швидкого сну, яка триває 15 хв, і повільний сон, що продовжується протягом 75 хв. Різним людям потрібно від чотирьох до шести таких 90-хвилинних циклів, а це від 6 до 9 год. Значно більша або значно менша тривалість сну призводить до передчасної смерті. (...) Насправді робота над усіма згаданими вище факторами (фізактивність, дієта, сон) спрямована також і на те, щоб утримувати рівень стресу організму в нормі, бо це чи не основна умова довголіття. Теломери, ділянки хромосом, які є маркером віку, стають коротшими через старіння та сильний стрес, а отже, стрес надзвичайно тісно пов'язаний зі швидкістю старіння».

Насамкінець вчений зауважує: «Проте, намагаючись дотримуватися здорового способу життя, варто дотримуватися й міри. Якщо людина різко сідає на корисну низькокалорійну дієту або різко збільшує рівень фізичного навантаження, її організм отримує більше стресу, ніж користі, і тоді всі ці операції марні. По-справжньому здоровий спосіб життя не так просто вибудувати, оскільки є багато індивідуальних факторів, які треба враховувати. Тому, якщо ви задалися такою метою, черпайте теорію з авторитетних наукових джерел і консультуйтеся з фахівцями».

Докладніше – за посиланням: <https://www.the-village.com.ua/village/city/specials-city/285621-horizon2020-1> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 12.06).

Аспекти миру та безпеки в діяльності НАН України

29 травня 2019 р. у Києві відбувся захід, присвячений стану культурної спадщини України в окупованому Криму. Під час роботи круглого столу представники влади й експерти обговорили гострі проблеми захисту культурної спадщини окупованого півдня країни та пошуків механізмів її захисту, зокрема необхідність ратифікації другого протоколу Гаазької конвенції про захист культурних цінностей під час збройного

конфлікту, конвенції UNIDRUA про незаконне переміщення культурних цінностей і Нікосійської конвенції, що переводить склад злочину й відповідальність у сферу кримінального законодавства.

Захід організовано громадською організацією «Кримський центр ділового і культурного співробітництва “Український дім”» за підтримки Українського культурного фонду.

У роботі круглого столу взяли участь представники органів влади, правоохоронних структур, експертного середовища та громадських організацій, зокрема в. о. міністра культури України (1994–1995 рр.), почесний президент Українського національного комітету ІКОМОС М. Яковина, перший заступник міністра з питань тимчасово окупованої території України Ю. Куркчі, редактор журналу «Пам’ятки України: національна спадщина», народний депутат України I–III скликань Д. Чобіт, директор Національного музею мистецтв Богдана та Варвари Ханенків К. Чуєва, головний редактор газети «Кримська світлиця» А. Щекун, член правління Національної спілки краєзнавців України, головний редактор газети «Культура і життя» Є. Букет, координатор проектів Кримського інституту стратегічних досліджень Е. Аблялімова, член правління Спілки археологів України кандидат юридичних наук О. Малишев, керівник Інкерманської експедиції Інституту археології НАН України Е. Кравченко.

Модерував захід – координатор Таврійської гуманітарної платформи кандидат історичних наук А. Іванець.

Відкриваючи круглий стіл, А. Іванець заявив: «Проблемою сьогодні є політика країни-окупанта щодо матеріальної культурної спадщини Криму. За ці п’ять років ми бачимо масові приклади переміщення культурних цінностей з Криму в Росію. Ми бачимо безпрецедентний бум незаконних археологічних розкопок і десятки тисяч артефактів, знайдених в Криму російськими та іншими археологами. Ми бачимо руйнування надзвичайно цінних музейних об’єктів, наприклад Хан Сарая (ханського палацу в Бахчисараї) і багато інших прикладів варварського ставлення до культурної спадщини Криму». За його словами, об’єкти культурної спадщини в окупованому Криму становлять майже десяту частину об’єктів культурної спадщини України та те, як до них ставиться країна-агресор, є яскравим проявом порушення українського національного законодавства та міжнародного права. Однак і Україна, і міжнародне співтовариство, заявив історик, недостатньо приділяють увагу механізмам захисту культурних прав громадян України та культурної спадщини на території Криму. Координатор Таврійської гуманітарної платформи висловив побажання, щоб представники державної влади, правоохоронці та експерти виробили спільні дії щодо захисту культурної спадщини Криму.

За словами першого заступника міністра з питань тимчасово окупованих територій України Ю. Куркчі, у березні цього року Указом Президента України було запроваджено персональні санкції проти причетних до незаконних археологічних розкопок у Криму. Утім, учасники обговорення

слушно зауважили, що покаравши пересічних кримчан і росіян, поза увагою залишилися справжні винуватці злочину. Керівник Інкерманської експедиції Інституту археології НАН України Е. Кравченко нагадала, що, зокрема, російський Ермітаж є членом Європейської асоціації археологів. На офіційній сторінці цієї організації він виставляє звіти про свою діяльність, зокрема й про розкопки у Криму. З такими проявами, на думку Е. Кравченко, можна й необхідно боротися.

Про те, з чим Україна справді бореться, нагадав посол з особливих доручень МЗС, заступник голови Національної комісії України в справах ЮНЕСКО С. Рева. За його словами, з 2014 р. виконавча рада ЮНЕСКО ухвалила вже 10 рішень стосовно культурної спадщини окупованого півострова. У тому числі й про необхідність прямого моніторингу ситуації з Ханським палацом у Бахчисараї. Наукова спільнота вже кілька років б'є на сполох через те, що палац не реставрують, а ремонтують, до того ж неякісно, знищуючи автентичний вигляд палацу кримських ханів.

Представник прокуратури АРК, що нині вимушена діяти в Києві, А. Гонтар визнав, що в умовах окупації у них фактично зв'язані руки – прокурори можуть лише фіксувати злочини. Але про певні можливості хоч якось посилити захист пам'яток Криму учасники конференції згадали. Зокрема, вони закликають органи влади України приєднатися до Другого протоколу (1999 р.) Гаазької конвенції 1954 р. про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту, Конвенції УНІДРУА 1998 р. про викрадені або незаконно вивезені культурні цінності та Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями (Нікосія, 2017 р.). Також учасники круглого столу вимагають посилити санкційний тиск на безпосередніх винуватців злочинів, пов'язаних з культурним спадком Криму.

Докладніша інформація – за посиланнями:
<http://www.golos.com.ua/article/317633?fbclid=IwAR1XA6MvI72a-ZwP4bygItcaqY6PyEKceOSTLrBgde8dbMnpApmKJft149M> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 5.06).

14–15 травня 2019 р. відбувся перший в Україні конкурс проектів оборонних технологій, який провів Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського» (КПІ) спільно з Державним концерном «Укроборонпром», Державною інноваційною фінансово-кредитною установою, Лігою оборонних підприємств, Міністерством оборони та Держспецзв'язку. На конкурсі були також представлені розробки вчених академії.

Загалом на розгляд експертної комісії конкурсу (до її складу входили науковці й керівники приватного оборонного бізнесу) надійшло 132 проекти технологій оборонного та подвійного призначення, зокрема 82 – від закладів

вищої освіти, 10 – від установ Національної академії наук України, 34 – від підприємств та організацій, шість – від фізичних осіб.

Для участі в другому турі журі відібрало 85 проектів, з яких до фіналу потрапили вже 43. Для команд-фіналістів перемога означає можливість зацікавити потенційних інвесторів, претендувати на фінансову підтримку тощо. Найпривабливіші розробки незалежно від ступеня реалізації ідеї підтримуватимуть такі установи, як ДК «Укроборонпром», Державна інноваційна фінансово-кредитна установа України (у вигляді безвідсоткового фінансового кредиту), представники силових структур та інших установ.

За результатами конкурсу з авторами 32 розробок-фіналістів уже 15 травня було укладено протоколи про наміри щодо розвитку та реалізації проектів. Більшість ініціатив підтримуватиме ДП «Укроборонпром», решту – Міністерство оборони України та окремі державні й приватні підприємства. Учасником кожної з угод є й КПП ім. І. Сікорського як середовище, у якому розробники, науковці, інвестори та виробники зможуть ефективно співпрацювати.

За даними організатора, серед проектів, які плануються до реалізації, ученими НАН України представлені такі:

- сканувальний лазерно-телескопічний силовий модуль для оптичних локаційних систем виявлення та протидії БПЛА (Інститут фізики НАН України);

- високоефективні клейові композиції «Авіасил» і термостійкі компаунди на базі епоксидної смоли та модифікованих мікро-нано-наповнювачів» (Інститут хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України).

Журі підкреслило, що неможливо не відзначити таку важливу й актуальну з погляду боротьби з безпілотниками розробку, як сканувальний лазерно-телескопічний силовий модуль для оптичних локаційних систем виявлення та протидії БПЛА (автори проекту член-кореспондент А. Негрійко, кандидат фізико-математичних наук С. Башенко, кандидат фізико-математичних наук Л. Держипольська, Інститут фізики НАН України). Ідея полягає в створенні оптико-електронного модуля потужного лазерного випромінювання для його інтеграції з оптичними локаційними системами виявлення БПЛА й подальшого застосування в межах протидії розвідувальним та ударним безпілотним літальним апаратам через цілевиявлення і виведення з ладу їхніх систем відеоспостереження та оптичних систем орієнтації завдяки дії потужних лазерних імпульсів на чутливі елементи.

На особливу увагу заслуговує проект «Високоефективні клейові композиції “Авіасил” і термостійкі компаунди на базі епоксидної смоли та модифікованих мікро-нано-наповнювачів» (автор кандидат хімічних наук Д. Старокадомський, Інститут хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України). Його ідея полягає в отриманні й тестуванні нових композитних матеріалів, що мають підвищені міцнісні, стійкісні та адгезійні характеристики. Також можлива розробка композитів, які само зміцнюються після жорсткої

термообробки. Актуальність цієї роботи зумовлена відсутністю бази розробки вітчизняних епоксидних композитів для будівельної, авіакосмічної, оборонної промисловості й відповідно високим попитом на імпортозамінні матеріали. За словами автора проекту, такі матеріали не мають аналогів у світі.

Докладніша інформація – за посиланням: <https://tyzhden.ua/Economics/230469> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 11.06*).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

23 травня 2019 р. у рамках «Книжкового арсеналу» відбулася розмова словацьких та українських літературознавців «У дзеркалі перекладів та едицій: Україна – Словаччина». Участь у бесіді взяли співробітники Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Р. Харчук, Д. Єсипенко та провідний науковий співробітник Інституту словацької літератури САН Р. Пассія.

Активна співпраця науковців цих двох академічних установ розгорнулася в березні 2017 р. над спільним дослідницьким проектом «Національна і культурна ідентичність у словацькій і українській літературах ХІХ – початку ХХ ст.».

Розмову розпочав молодший науковий співробітник відділу шевченкознавства Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України кандидат філологічних наук Д. Єсипенко, який представив історію та особливості видань словацької художньої літератури в Україні від ХІХ ст. і дотепер. Р. Пассія зацікавив гостей виданнями перекладів найзнаковіших українських художніх творів словацькою мовою. Знаний у Словаччині літературознавець зосередив свою увагу на нових виданнях сучасних найзатребуваніших поетичних і прозових текстах Ю. Андруховича, С. Жадана, Т. Прохаська, а також розповів про перекладені з української мови видання для дітей. Літературний критик старший науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України доктор філологічних наук Р. Харчук відзначила, що український книжковий ринок вкрай бідний на переклади словацького письменства і майже не оновлювався від 1960-х років, коли український світ поповнився, перш за все, низкою взірцевих перекладів Г. Кочура. Нині, попри спільний слов'янський ареал обох націй, бракує як видавців, зацікавлених у друкованій словацькій літературі, так й уваги ініціативних висококласних перекладачів, які орієнтуються насамперед на літератури відоміших мов і культур.

До розмови долучилися також слухачі та гості «Книжкового арсеналу», які розпитували про стан і перспективи ринку друкованого слова у сусідів – пріоритетні для словацьких видавців і читачів книжки, накладу, читацьку обізнаність із новодруками. Водночас із вдячністю було відзначено

багаторічну працю та помітні здобутки в популяризації української літератури серед словаків засновника Братиславського книжкового фестивалю БраК, видавця, співробітника Літературного інформаційного центру в Братиславі П. Міхаліка (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 3.06).

3–4 червня 2019 р. відбувся візит делегації Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ) в Україну для проведення робочої зустрічі в Інституті проблем математичних машин та систем (ІПММС) НАН України в рамках проекту MODARIA II «Моделювання та дані для оцінки радіологічного впливу».

Метою проекту МАГАТЕ є розширення можливостей держав-членів з моделювання переносу радіонуклідів у навколишньому середовищі, оцінки рівнів опромінення населення та довкілля для забезпечення відповідного рівня захисту.

Засідання робочої групи № 7 проекту «Моделювання транспорту радіонуклідів в морському середовищі» відбулося в ситуаційному центрі ІПММС НАН України. Воно присвячувалося координації зусиль з розроблення й порівняння математичних моделей транспорту радіонуклідів у морському середовищі, а також моделюванню окремих важливих сценаріїв забруднення морів та океанів.

У засіданні взяли участь представники наукових установ з Японії, Південної Кореї, Іспанії, Словаччини, Норвегії, Великої Британії, Австрії, а також співробітники ІПММС НАН України: І. Бровченко, В. Мадерич, Р. Беженар, І. Ковалець (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 11.06).

22 травня 2019 р. на засіданні відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології (ІМФЕ) ім. М. Т. Рильського НАН України відбулася зустріч зі знаною україністкою з Республіки Молдова доктором педагогіки К. Кожухар.

Учена розповіла народознавцям ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України про сучасні аспекти життя українців Молдови, про результати наукового вивчення їхньої етнокультурної спадщини, особливості розбудови та функціонування українського шкільництва, механізми збереження рідної мови та ідентичності в умовах діаспори.

К. Кожухар разом зі своїм чоловіком, доктором історії В. Кожухарем, представляють групу «Етнологія українців» Інституту культурної спадщини Академії наук Республіки Молдова. Вони є учнями видатного вченого академіка АН Молдови та Вищої школи України К. Поповича, який з 1992 р. започаткував планомірне вивчення української спільноти в Молдові, створивши Відділ історії, культури і мови українців Молдови. Попри

інституційні переформатування в організації наукової діяльності та значні скорочення кадрів, що сталися в кінці 1990-х – середині 2000-х років, цей осередок у вигляді дослідницької групи залишається єдиним академічним центром, який акумулює переважну більшість українознавчих досліджень. Віддаючи шану неоціненному внеску свого учителя в розбудову україністики в Молдові, його послідовники з 2012 р. проводять регулярні «Міжнародні наукові читання пам'яті академіка Костянтина Поповича», матеріали яких уже вилилися в три збірники із серії «Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки».

Колеги-україністи цікавляться питаннями історії українських сіл у Молдові, діалектними особливостями українських говірок, матеріальною культурою (особливостями господарювання, ремесел і промислів, народного будівництва, традиційної їжі та кухонного начиння), звичаями та традиціями населення (насамперед, календарного та родинного циклів), міжкультурними взаємовпливами. Задля вивчення такого широкого кола наукових проблем дослідники здійснюють активну польову експедиційну діяльність, на сьогодні вони зібрали цінну інформацію в 44 українських селах Молдови.

Подружжя Кожухарів досить давно й плідно співпрацює з ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України: регулярно бере участь в організованих установою міжнародних конференціях та конгресах, друкується на сторінках часописів інституту. Зараз вони спільно зі співробітниками ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України упорядковують нове видання інституту – першу частину корпусу фольклорно-етнографічних матеріалів «Українці зарубіжжя», де оформлюють текстовий та ілюстративний розділи «Українці Республіки Молдова».

К. Кожухар зазначила, що за переписом 2004 р. у Республіці Молдова проживає понад 400 тис. українців (з урахуванням лівобережних територій, що нині перебувають у складі самопроголошеного Придністров'я). Тобто вони становлять другий за чисельністю етнос після титульного. На момент здобуття незалежності Молдови їх було понад 600 тис. – таке скорочення, на жаль, стало наслідком активних міграційних хвиль останнього часу.

Український етнос на теренах Пруто-Дністровського межиріччя пройшов тривалий час свого формування. Східнослов'янські племена уличів та тиверців з'явилися там ще у X–XII ст., відповідно до даних давньоруських літописів. Найперші письмові відомості (поземельні грамоти, акти канцелярії) про власне українські села регіону з'являються у XIV–XV ст. Водночас навіть офіційне діловодство та церковне богослужіння Молдовського князівства велося руською (староукраїнською) мовою. Тоді ж чимало українців переселялося з теренів Польського королівства. У XVI ст. активні хвилі міграцій до Молдови спостерігалися з земель українського Поділля, у XVIII ст. – з Буковини, Катеринославщини, на початку XIX ст. – з Херсонської губернії.

Дослідниця зазначила, що українці Молдови, століттями проживаючи в умовах іноетнічного оточення, законсервували багато рис своєї мови та

культури, зберегли давній український етнонім «русини», «руські люди». Проте, на жаль, ця самоназва нині стала об'єктом псевдонаукових спекуляцій у середовищі «діячів» так званого політичного русинства, які штучно намагаються обґрунтувати окремішність етносу русинів, нівелюючи об'єктивну приналежність носіїв цього етноніму до українського народу.

Тривала відособленість українців Пруто-Дністровського межиріччя від своєї материнської культури помітно позначилася на їхній ідентичності. Владні адміністрації, які керували Бессарабією упродовж XIX–XX ст. (російські імперські установи, румунські королівські власті, радянські органи управління), навмисне ігнорували другий за чисельністю та давно закорінений там український народ, прививаючи йому почуття меншовартості, накидаючи «відрубну» локальну мовну ідентифікацію: «ми «хохли», «в нас «тецканська», «голянська», «данульська» мова» тощо. Період остаточного національного усвідомлення в середовищі українців Молдови настав аж на рубежі 1980–1990-х років.

Зі здобуттям незалежності Молдови українці республіки розгорнули активний громадський рух, створили кілька освітньо-культурних товариств. Найпотужнішим є Товариство української культури, зусиллями якого розпочато розбудову шкільництва рідною мовою, відновлено храм Рівноапостольного Святого князя Володимира у м. Кишиневі. Ще однією організацією, яка дбає про культурний розвиток українців Молдови, є Українська громада. У її символіці, наприклад, поєднані державний молдовський прапор із впізнаваними маркерами українства (лелеками, тризубом, жовто-блакитним стягом). Активну громадську роботу в Молдові також провадять «Благодійний фонд українських художників і народних майстрів “Відродження”», «Жіноча громада українок Молдови», «Українська громада ім. П. Могили», «Асоціація “Рідний край”» – усього вісім організацій республіканського масштабу, а також осередки в містах.

З початку 1990-х років постала потреба в розбудові українського шкільництва в Республіці Молдова. К. Кожухар, будучи активним учасником цього процесу, згадує, що то був час «дикого степу», коли потрібно було з нуля розпочинати підготовку курикулумів, підручників та посібників з української мови та літератури, впроваджувати у школах курс «Історія, культура й традиції українського народу», розробляти стандарти, тестові завдання для оцінки знань, умінь та навичок учнів, організовувати атестаційні комісії тощо. Укладачі навчально-методичної бази для середньої школи орієнтувалися на те, що українська мова в українських селах Молдови буде не тільки викладатися як предмет, а й буде мовою навчання.

У 1990–2000-х роках мережа українських навчальних закладів на обох берегах Дністра була значною, охоплюючи 71 школу (56 – на території власне правобережжя Дністра). На превеликий жаль, унаслідок здійсненої оптимізації системи освіти в 2010-х роках кількість українських шкіл скоротилася до 22. Заклади з українською мовою викладання (наприклад,

Унгурська гімназія ім. О. Кобилянської, Теоретичний ліцей ім. К. Поповича в с. Нагоряни) після 2017 р. перейшли на російську мову.

Змін та пертурбацій зазнала й ланка вищої освіти для українців республіки. Було перепрофільовано Липканський педагогічний коледж, який готував вихователів дитсадків; на центр славістики переформатовано кафедру української мови та літератури у Бельцькому педагогічному університеті ім. А. Руссо. Вузівська освіта для українців збереглася на території самопроголошеного Придністров'я, де в Державному університеті ім. Т. Шевченка діє кафедра української мови, а також підготовка вчителів початкових класів з української мови на факультеті педагогіки та психології. Між Республікою Молдова та Україною тривалий час діє угода про обмін студентами. До середини 2010-х років для отримання вищої освіти у вузах України виділялося 200 місць (100 – для українців правого берега Дністра та 100 – для лівого). Проте, у 2018 р. кількість цих вакансій суттєво скоротилася – до 28. Таким чином, розбудована на початках незалежності мережа освіти для українців Молдови нині істотно згортається.

Значною підтримкою для української спільноти є засоби масової інформації. Для ознайомлення з громадськими подіями, знаковими датами, історією, звичаями, мовою та культурою українців республіки К. та В. Кожухарі випускають щотижневий 40-хвилинний радіожурнал *Renaștere-Відродження* на Національному радіо Молдови. Задля змістового наповнення ефіру двічі в квартал дослідники виїжджають у «поле», записуючи і демонструючи слухачам неповторні зразки українського фольклору та усних розповідей рідною говіркою респондентів. Також на Національному телебаченні Молдови для українців раз на два тижні виходить спеціальна телепрограма «Світанок», що теж сприяє інформуванню та консолідації громади.

Доповідь К. Кожухар викликала жваве обговорення в середовищі колег-етнологів. Ґрунтовні відповіді від дослідниці на свої запитання отримали директор ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України академік Г. Скрипник (про частку староукраїнізмів у мові титульного етносу Молдови), провідні наукові співробітники ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України доктор історичних наук В. Борисенко (щодо стратегії інтеграції національних меншин в молдовський соціум), кандидат історичних наук Г. Бондаренко (про конфесійні пріоритети українців), старші наукові співробітники кандидат історичних наук Л. Пономар (щодо діалектологічних досліджень українських говірок) та кандидат історичних наук Л. Боса (про українську громаду в самопроголошеному Придністров'ї).

Підсумовуючи результати зустрічі, директор ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України академік Г. Скрипник подякувала К. Кожухар за багаторічну плідну співпрацю та активну діяльність у царині вивчення української громади в Молдові, збереження та популяризацію її етнокультурної спадщини, забезпечення наукових основ викладання народознавчих курсів у школах, де навчаються українські діти. Колектив

етнологів, щиро зацікавившись історією та культурою української діаспори в Молдові, подав пропозицію щодо проведення спільних з колегою наукових експедицій. Директор установи висловила вдячність за цінні видання Інституту культурної спадщини АН Республіки Молдова, привезені К. Кожухар для бібліотеки інституту, та навзаєм подарувала бібліотеці групи «Етнологія українців» ряд фундаментальних праць ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 13.06).

Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності

26 травня 2019 р. гостями святкового телемарафону столичного телеканалу «ТРК Київ» з нагоди Дня Києва стали завідувач відділу лазерної спектроскопії Інституту фізики НАН України член-кореспондент НАН України А. Негрійко та старший науковий співробітник відділу фізичної електроніки Інституту фізики НАН України кандидат фізико-математичних наук А. Сененко.

«Українська академічна наука має тривалу історію, – зауважив А. Негрійко. – Торік наша Національна академія відзначила своє 100-річчя. Нещодавно 90 років виповнилося Інституту фізики НАН України. Звичайно, до цих дат було підготовлено ретроспективу наукового доробку наших вчених, ми згадували, що зроблено ними за цей час такого, що і сьогодні має вагу в науковому світі. Наприклад, досягнення українських фізиків минулих років і сьогодні широко використовуються у напівпровідниковій електроніці. У всіх сучасних транзисторах і діодах присутній так званий р-п перехід, спостереження якого та пояснення принципу дії вперше у світі зробив академік В. Лашкар'юв (1903–1974) – у статті, опублікованій ще в 1940 р. У 1946 р. академік С. Пекар (1917–1985) запропонував поняття “полярон”, яким тепер теж користуються науковці всього світу. Йдеться про квазічастинку, що утворюється за умов, коли електрон рухається в кристалі, притягуючи до себе атоми, тобто рухається не вільно, як у вакуумі, а тягне за собою так звану “шубу”. В Інституті фізики НАН України працював свого часу Е. Рашба, на честь якого названо всесвітньо відомий фізичний ефект, що описує особливості спін-орбітальної взаємодії у напівпровідниках, а спінтроніка нині є основою для розроблення найпередовіших засобів запису інформації, елементів комп'ютерної техніки тощо. Це теж було зроблено в Інституті фізики НАН України, і Е. Рашба є зараз одним із найцитованіших учених світу. Щоправда, він уже давно працює у США. Цікаво ще й те, що прізвище Е. Рашби згадується не тільки в текстах різноманітних наукових статей, опублікованих найпрестижнішими рецензованими фаховими журналами, а й у заголовках цих статей, і налічується їх тисячі.

Протягом половини своєї історії Інститут фізики НАН України щорічно проводить власні наукові конференції. Цьогоріч ми відзначили п'ять

найкращих, на нашу думку, наукових робіт. Одна з них пояснює особливості температурних залежностей рухливості носіїв заряду в аморфних органічних напівпровідниках. Широкому загалові це ні про що не говорить, але для сучасної електроніки й світової науки в цілому це була суттєва проблема. І вирішив її співробітник нашого інституту кандидат фізико-математичних наук А. Кадашук у тісній співпраці з бельгійськими колегами. До призерів інститутської конференції увійшла робота молодшої вченої Ірини Найко, яка доповідала про те, як можна використати ефект Холла при конструюванні новітніх супутникових двигунів. Є у нас і роботи з квантової оптики, а це – передній край науки. Вони, можливо, дещо віддалені від практичного застосування, хоча, як передбачається, новітні системи криптографії працюватимуть саме на основі так званих переплутаних квантових станів. Словом, це такі речі, які непросто (якщо взагалі можливо) пояснити нефахівцям за короткий час, та кияни, проходячи повз академічні установи, мають знати, що сьогодні там іще збереглася справжня наука, а наш Інститут фізики НАН України – не тільки красива будівля, а і славний вітчизняний фізичний науковий центр».

За словами А. Негрійка, невід’ємною частиною сучасної науки є міжнародне співробітництво, у тому числі участь у міжнародних дослідницьких проектах і програмах: «Наука, відокремлена, закрита від світової, не може бути ефективною. Від 2014 р. діє Рамкова програма Європейського Союзу з досліджень та інновацій “Горизонт-2020”, у якій Україна бере участь вже як асоційований член. Фінансування міжнародних досліджень, що виконуються за цією програмою, складає до 10 % видатків країн ЄС на дослідження та розробки. За умовами програми, такі дослідження мають об’єднувати вчених щонайменше трьох різних країн. Важливість програми “Горизонт-2020” для України полягає в тому, що проекти, які подаються на здобуття європейського фінансування, проходять сувору експертизу на відповідність світовому науковому рівню – треба сказати, це достатньо висока планка. Заявки на отримання таких грантових коштів можуть подавати не лише наукові установи чи заклади вищої освіти: за статистикою, до половини українських кандидатів, яким вдалось отримати кошти ЄС, – це приватні фірми, а саме малі та середні підприємства. Загальний бюджет проектів від України становить 22 млн євро (в Інституті фізики НАН України наразі виконуються п’ять проектів за програмою “Горизонт-2020” на суму близько 400 тис. євро). Це порівняно небагато: бюджет Німеччини за цією програмою майже у 300 разів більший – 6 млрд євро. Але вже зараз треба готуватися до наступного етапу – участі в черговій загальноєвропейській програмі, яка називатиметься “Горизонт Європа” і почне діяти з 2021 р. Її бюджет майже в півтора рази перевищуватиме бюджет програми “Горизонт-2020” і сягне 100 млрд євро. Українським ученим необхідно буде долучатися до виконання проектів за новою програмою, хоча це й досить складно».

А. Сененко коротко поінформував про реформу вітчизняної наукової сфери та популяризацію науки в Україні: «Наша країна зараз рухається дуже непростим євроінтеграційним шляхом. Те саме відбувається і з вітчизняною наукою – нині триває її реформування, до якого активно долучаються й українські вчені. Наприкінці 2015 р. парламент ухвалив нову редакцію Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”, на виконання норм якого була створена й запрацювала Національна рада України з питань розвитку науки і технологій, а зараз створюється Національний фонд досліджень України, який на конкурсних засадах розподілятиме грантові кошти для реалізації найбільш перспективних дослідницьких проєктів. Інакше неможливо наблизити нашу науку до європейських стандартів. Цей процес відбувається на тлі постійного браку державного фінансування наукової сфери. Тим не менш, наші вчені якимось примудряються працювати на світовому рівні, отримувати цікаві результати.

На щастя, в останні п’ять років спостерігається стрімке зростання кількості вчених, які активно залучені в популяризацію науки. Насамперед, через соціальні мережі, де багато хто з них має особисті профілі й час від часу захопливо і зрозумілою мовою дописує про досягнення української та світової науки. Але, крім того, є також тематичні теле- і радіопередачі. Я називаю це соціально відповідальною журналістикою, яка, на противагу висвітленню скандальних тем із політики та шоубізнесу, розповідає громадськості про те, що у світі існує щось інше, завдяки чому людська цивілізація рухається вперед. Не можу не згадати і про великі науково-популярні проєкти, такі як “Дні науки” й “Наукові пікніки”. У 2019 р. весняні “Дні науки” збіглися у часі зі святкуванням Дня Києва і припали на 25 і 26 травня. “Наукові пікніки” у медичному форматі відбулися тижнем раніше і знову пройдуть восени. Ці заходи мають формат, доступний для відвідувачів різних вікових категорій, освітніх рівнів і фахів, та пояснюють, наприклад, як від здобутків у ядерній фізиці може залежати добробут держави або як новітні розробки в галузі матеріалознавства допомагають рятувати наших солдат від ворожих куль і снарядів. Крім природничих наук – фізики, хімії, біології, – важливо популяризувати й соціогуманітарне знання, адже вчені Інституту історії України, Інституту народознавства НАН України й інших академічних установ у своїх працях і виступах спростовують численні міфи щодо української історії та культури. Їм також належать численні фундаментальні видання, зокрема багатотомні енциклопедії» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 10.06*).

Діяльність науково-дослідних установ

30 травня 2019 р. до Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського було офіційно передано Грамоту Петра I від 1708 р. про поставлення на Київську митрополію І. Кроковського. Подія відбувалася в

старовинній будівлі бібліотеки, розташованій на вул. Володимирській, 62, у Києві.

Історія вимушених мандрів Грамоти Петра I із цих стін до Німеччини й назад заслуговує окремої докладної розмови. Цей документ, що має велику історичну цінність, у роки Другої світової війни було вивезено з колекції рукописного відділу бібліотеки Академії наук України (нині – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, що належить до системи Національної академії наук України), зокрема із зібрання документів Софійського монастиря, у складі якого зберігалися документи Київської митрополії та колекції Софійської митрополичої ризниці. Цей факт встановлено завдяки дослідженням групи німецьких та українських експертів.

Після війни унікальний історичний документ опинився в Тюбінгені, в Інституті східноєвропейської історії та регіональних досліджень Тюбінгенського університету ім. Е. Карла (земля Баден-Вюртемберг, Німеччина). Історію Грамоти детально висвітлено в спільній статті німецьких та українських науковців й експертів, причетних до її повернення, – К. Кур-Корольов, К. Кухер, Н. Сінкевич, Т. Себти «Трофеї війни: історія вивезеної з Києва грамоти Петра I та німецькі студії Східної Європи до і після 1945 р.», опублікованій у виданні НБУВ «Бібліотечний вісник» (2017 р, № 1).

Значний внесок і вирішальні кроки в повернення Грамоти зроблено завдяки діяльності змішаної українсько-німецької комісії з питань повернення та реституції втрачених та незаконно переміщених під час і внаслідок Другої світової війни культурних цінностей, створеної при Міністерстві культури України. Співголовою цієї комісії з Української сторони була перший заступник міністра культури України С. Фоменко, співголовою з німецької сторони – посол з особливих доручень, статс-секретар у відставці М. Янсен.

Поверненню Грамоти активно сприяли міністерства закордонних справ обох держав, а також Посольство України у Федеративній Республіці Німеччина та Посольство Федеративної Республіки Німеччина в Україні.

У квітні 2019 р. унікальний документ було доправлено з Німеччини до Києва. Раритет зустрів і особисто приймав міністр культури України Є. Нищук. 24 травня в Національному заповіднику «Софія Київська» Міністерство культури України організувало презентацію Грамоти й на кілька днів відкрило її широкому культурному загалові.

30 травня 2019 р. в урочистій атмосфері перший заступник міністра культури України С. Фоменко та генеральний директор Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського член-кореспондент НАН України Л. Дубровіна підписали акт прийому-передачі культурної цінності. Під час цієї знаменної події були присутні високі гості – віце-президент Національної академії наук України, голова Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України академік С. Пирожков, радник Президії НАН України, почесний генеральний директор НБУВ академік О. Онищенко, заступник міністра

закордонних справ України В. Боднар, перший секретар Посольства Федеративної Республіки Німеччина в Україні С. Громіг, міністр культури України Є. Нишук, директор Інституту східноєвропейських студій Тюбінгенського університету професор К. Гества, українські та німецькі науковці.

Відкриваючи урочисте зібрання, віце-президент Національної академії наук України, голова Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України академік С. Пирожков у своїй вітальній промові зазначив, що цього дня відбувається визначна міжнародна подія – повернення в Україну історичної пам'ятки, вивезеної з тодішньої Бібліотеки Академії наук УРСР під час Другої світової війни, Грамоти Петра I, виданої у 1708 р. на підтвердження поставлення на Київську митрополію обраного духовенством після смерті митрополита В. Ясинського митрополита І. Кроковського, який був одним із найближчих сподвижників гетьмана І. Мазепи. Це одне з надзвичайно важливих джерел як церковної, так і політичної історії України початку XVIII ст., що відображає складні стосунки між Україною та Російською імперією і засвідчує прагнення тогочасної влади обмежити права митрополії. Ця пам'ятка нарешті повернулася додому, до складу історичної колекції документів Софійського монастиря, що зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.

Як розповів академік С. Пирожков, Бібліотека як важлива установа Української академії наук створювалася гетьманом України П. Скоропадським у листопаді 1918 р., у непростий час революцій, війн, великих соціальних потрясінь і новітнього державотворення – встановлення радянської влади, скасування попередніх інститутів періоду Російської імперії, націоналізації всіх форм приватної власності. Цей процес супроводжувався відокремленням церкви від держави та конфіскацією її майна. Виникла реальна загроза втрати багатоміліонного культурного надбання, передусім пам'яток писемності й друку. Багато колекцій було залишено напризволяще.

У ті часи, наголосив академік С. Пирожков, когорта видатних державних діячів на чолі з першим президентом Української академії наук академіком В. Вернадським змогли не лише заснувати потужний науковий центр світового значення, а й за короткий час сконцентрувати унікальні рукописні й книжкові фонди світової літературної та культурної спадщини. Створюючи національну книгозбірню, академія наук взяла під своє крило значну кількість книжкових і рукописних колекцій багатьох приватних бібліотек, музеїв, університетів, просвітницьких організації та церковних зібрань, яким загрожувала небезпека. Тим самим вдалося зберегти ці раритети і, загалом, історичну пам'ять українського народу. Наразі в історичному корпусі НБУВ зберігається величезний масив культурного надбання, що нараховує майже шість тисяч одиниць унікальних фондів.

Чергова загроза втрати Україною її історичних документів, зауважив промовець, була пов'язана з періодом Другої світової війни, коли до

Німеччини незаконно вивезли колекції, доля багатьох із яких невідома й досі. Тому акт повернення Грамоти має велике як символічне, так і практичне значення для подальшого розвитку сучасних українсько-німецьких відносин. Головне ж те, що він є результатом доброї волі та наполегливої діяльності великої групи вчених, дипломатів, юристів і державних діячів Німеччини й України. Це не могло відбутися без допомоги (у тому числі фінансової) та сприяння Міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччина й Посольства Федеративної Республіки Німеччина в Україні, за що академік С. Пирожков висловив дипломатам щиро вдячність.

Він також підкреслив, що значний внесок у справу повернення Грамоти зробила створена при Міністерстві культури України змішана українсько-німецька комісія з питань повернення та реституції втрачених та незаконно переміщених під час та внаслідок Другої світової війни культурних цінностей, у складі якої протягом тривалого часу працювали наукові експерти з обох сторін.

Окремо академік С. Пирожков зазначив, що вперше в історії України та Німеччини відбувається така значна наукова подія, як українсько-німецький колоквиум «Поставлення на Київську митрополію Іоасафа Кроковського 1708 року: Українсько-німецька історія оригіналу грамоти Петра І», організований під патронатом Міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччина та Національної академії наук України і за сприяння Міністерства культури України, Міністерства закордонних справ України та Міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччина, а також Інституту східноєвропейських студій Тюбінгенського університету. Цей захід об'єднав авторитетних і знаних учених двох країн, експертів, які долучилися до вивчення та повернення історичного документа, науковців, які зробили значний внесок у дослідження реституційних проблем, і відкрив нові перспективи для подальшої українсько-німецької наукової співпраці. На завершення свого виступу промовець щиро привітав усіх учасників цього форуму від імені Національної академії наук України та її президента академіка Б. Патона й побажав їм успішної роботи.

З важливою подією присутніх привітав заступник міністра закордонних справ України В. Боднар. Він зазначив, що сам факт повернення історичної цінності є ознакою цивілізованої співпраці України та Німеччини, чому, за його словами, безумовно, сприяла скоординована взаємодія дипломатичних кіл двох держав у ході цієї тривалої роботи.

Перший секретар Посольства Федеративної Республіки Німеччина в Україні С. Громіг наголосив, що дослідження, спільно здійснені українськими та німецькими науковцями, та саме повернення Грамоти Петра І до Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського служать чудовим прикладом багатогранності двосторонньої німецько-української співпраці. Ця грамота нарешті знову повернулася туди, де зберігалась як важливий історичний документ і цінна пам'ятка культури. Дипломат висловив сподівання, що такий жест німецької сторони зміцнить фундамент подальшої

взаємодії, і в межах тісної німецько-української співпраці вдасться також досягти динаміки й щодо інших випадків переміщених культурних цінностей.

Міністр культури України Є. Нищук висловив щирю вдячність німецьким та українським дослідникам – співробітникам НБУВ і музейним працівникам. На його думку, історія Грамоти є глибоко символічною, оскільки акт повернення раритету, яким завершилася копітка роботи великої групи дослідників, збігся в часі з періодом повернення автокефалії українській православній церкві.

Одразу після офіційного передання Грамоти відбувся українсько-німецький колоквіум «Поставлення на Київську митрополію Іоасафа Кроковського 1708 року: Українсько-німецька історія оригіналу грамоти Петра I», організований під патронатом Міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччина та Національної академії наук України.

У заході взяли участь українські та німецькі фахівці й експерти, які долучилися до вивчення та повернення цього історичного документа: директор Інституту східноєвропейських студій Тюбінгенського університету професор К. Гества; учені, які досліджують долю культурних цінностей під час Другої світової війни та реституції, зокрема професор В. Айхведе (Бремен/Берлін); експерти та дослідники, які сприяли поверненню Грамоти й вивчали її, – Н. Сінкевич (Київ/Тюбінген), К. Кур-Корольов (Берлін), К. Кухер (Тюбінген), Т. Себта (Київ); науковці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського – генеральний директор НБУВ член-кореспондент НАН України Л. Дубровіна, директор Інституту рукопису НБУВ кандидат історичних наук О. Степченко (Київ), директор Інституту книгознавства НБУВ доктор історичних наук, професор Г. Ковальчук та ін.

Підбиваючи підсумки обговорення, радник Президії НАН України, почесний генеральний директор НБУВ академік О. Онищенко підкреслив, що акт повернення раритету на його історичне місце є свідченням цивілізованого співробітництва двох країн і має міждержавне значення. Але, власне, повернення є не єдиною заслугою цієї роботи, її друга складова: дослідницький і науковий процес, який дав важливий для України результат. І хоча царські грамоти сприймалися неоднозначно, бо українці не любили імперських вказівок і утисків, та цей документ було видано відомому українському релігійному й громадському діячеві, і таким чином визнавалися його роль і місія. Тому ця подія була непересічною для історії, наголосив академік О. Онищенко. Він також зазначив, що його вразила історія дослідження і відданість своїй справі, яку продемонстрували німецькі й українські учасники цієї надважливої для української історії та культури діяльності. За словами вченого, і НАН України, і НБУВ, а також усі шанувальники історії й культури сподіваються на продовження проекту, адже залишається ще чимало документів, таємниці яких не розкрито та не вивчено.

Гості й учасники колоквиуму мали можливість оглянути унікальні документи із зібрання Софійського монастиря під час спеціально організованої для них екскурсії історичним корпусом бібліотеки, в стінах якого зберігаються унікальні історико-культурні фонди (рукописи, стародруки й рідкісні видання, книжкові колекції та зібрання), а також послухати невеликий концерт класичної музики у виконанні 14-річного піаніста А. Лабіка-Пронюка, лауреата багатьох музичних конкурсів.

Додатково про подію, що відбулась у стінах НБУВ, дізнавайтеся з повідомлень українських ЗМІ: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2711492-v-ukrainu-povernuli-gramotu-petra-i-sodo-kiiivskoi-mitropolii.html> (інформаційне агентство «Укрінформ») (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 4.06*).

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

22 травня 2019 р. Кабінет Міністрів України за пропозицією Міністерства освіти і науки України та Національної академії наук України схвалив Український правопис у новій редакції. Правопис розробила і 22 жовтня 2018 р. затвердила Українська національна комісія з питань правопису.

Завдяки сучасним ЗМІ сьогодні маємо змогу почути усне українське слово не тільки з різних куточків України, а й з усього світу. Чуємо розмаїття акцентів, вимов, інтонацій, бо це усне українське мовлення з його природними територіальними, соціальними, віковими особливостями. На противагу некодифікованому усному мовленню, правопис – це еталон писемної літературної мови, яка, за слушним спостереженням Ю. Шевельова, є штучним витвором високорозвиненого суспільства, а не відтворенням почутого «з уст народу».

Сучасна українська мова – відкрита й динамічна. Змінюється словник, з'являються нові терміни в різних сферах суспільної комунікації, виникає потреба адаптації загальних і власних назв до раніше сформульованих орфографічних правил. Для чого переглядати ці правила? Для того щоб відреагувати на зміни в сучасній мовно-писемній практиці, визначити правила написання нових запозичених слів, нових власних назв, усунути застарілі формулювання та спростити й, де це можливо, уніфікувати орфографічні норми. Хоч уточнення й коригування орфографічних правил – це завдання насамперед професійних мовознавців, співтворцями Українського правопису є також широке коло освічених українців, чия писемна практика узвичаює те чи те написання.

У сучасній редакції Українського правопису збережено підхід до мови як до знакової системи й суспільного явища. Правописна норма, з одного боку, ґрунтується на тісних зв'язках елементів сучасної мовної системи, що

відображається на письмі, а з другого боку, – на дотриманні мовної традиції і на залежності від неї. Здебільшого традиція відображає вчорашні або позавчорашні параметри системи. Так само, як і система, традиція є закономірним регулятором мовної норми.

Реагуючи на виклики мовної практики, сучасна редакція правопису розширила межі використання орфографічних варіантів. Кожний історичний період розвитку мови має свою варіантну динаміку. Пропонуючи в новій редакції правопису низку орфографічних варіантів, кодифікатори виходили з того, що варіативність – це органічна частина правописного кодексу і тією чи іншою мірою вона притаманна кожній мові на різних етапах її історичного розвитку. Відповідь на те, який з варіантів залишиться в минулому, зможе дати лише майбутнє (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 4.06).*

Нагороди та відзнаки

5 червня 2019 р. відбулося вручення дипломів лауреатам Державної премії України в галузі науки і техніки та свідоцтв лауреатам премій Президента України для молодих учених 2018 р.

Понад 200 кращих українських учених отримали Державні премії в галузі науки і техніки та премії Президента України для молодих учених 2018 р. за передові дослідження та відкриття в медицині, астрономії, фізиці, енергетиці, оборонній галузі, екології, агропромисловості тощо. Нагородження лауреатів відбулося 5 червня 2019 р. у Києві за участі міністра освіти і науки Л. Гриневич та президента НАН України академіка Б. Патона.

Було вручено 15 Державних премій у галузі науки і техніки. Їх отримало 118 науковців. Розмір премії – 300 тис. грн кожна.

Лауреатами 40 премій Президента стали 87 молодих учених. Кожна премія становить 40 тис. грн.

Цьогоріч Державну премію в галузі науки і техніки було вручено вже 50-й раз – її заснували ще в 1969 р.

Премію Президента України для молодих учених заснували в 2000 р., її вручають науковцям до 35 років (до 40 – для докторів наук або тих, хто навчається в докторантурі). Найбільше премій цього року отримали роботи математичного (11), фізико-технічного (6), хімічного (6) та суспільно-гуманітарного (6) напрямів.

Докладніша інформація – за посиланнями: <https://www.president.gov.ua/documents/4192018-25730> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 6.06).*

Астрономічна наука

Чи можна спостерігати «зорепадки» на Місяці? Яку функцію у Всесвіті виконують чорні діри? Яке нове знання розраховують найближчим часом отримати астрономи? Чи є серед досягнень астрономів академії такі, що користуються авторитетом у світі? На ці й інші запитання в інтерв'ю науково-популярній програмі «Модуль знань», що виходить в ефір на хвилях радіостанції «UA: Українське радіо», відповів учений-астроном і популяризатор астрономії, завідувач лабораторії методологічного та інформаційного забезпечення освіти і науки (астрономічної) Науково-навчального центру Головної астрономічної обсерваторії (ГАО) НАН України та Київського національного університету ім. Т. Шевченка І. Крячко.

Академічна обсерваторія є досить великою науковою установою, в якій зосереджена переважна більшість вітчизняних висококваліфікованих фахівців у галузі астрономії та астрофізики, розповідає гість радіостудії. Крім власне наукових працівників, котрих налічується близько 100 осіб, у складі ГАО НАН України діють також допоміжні й технічні служби.

«У нашій обсерваторії сформувалася відома у світі наукова школа вивчення руху полюсів Землі, започаткована засновником і першим директором установи академіком О. Орловим, – говорить І. Крячко. – Знають за кордоном і про наших “сонячників”: про це, зокрема, свідчить той факт, що завідувач відділу фізики Сонця ГАО НАН України член-кореспондент НАН України Н. Щукіна певний час очолювала департамент Сонця в Міжнародному астрономічному союзі. Досить потужною є наша група космічного приладобудування, зусиллями якої сконструйовано кілька дуже якісних приладів. Один з них зараз працює на космічному апараті, що кружляє навколо Марса й вимірює вміст газу метану в атмосфері цієї планети, щоб визначити його походження, яке, за деякими припущеннями, може бути пов'язаним із виникненням життя.

Загалом, астрономія – досить інтернаціональна наука, і наші вчені намагаються тісно співпрацювати із зарубіжними колегами, долучатися до виконання спільних дослідницьких проєктів. На сьогодні ми маємо зв'язки з Європейською південною обсерваторією, астрономічними науковими центрами Німеччини, Китаю та інших країн.

Якщо порівнювати Україну з іншими країнами світу за критерієм розвитку астрономічної науки, то ситуація не така однозначна, як може видатися. Адже є країни, в яких астрономія майже або зовсім не розвивається (і це не тільки більшість території африканського континенту, а й деякі малі європейські держави, наприклад балтійські), а є великі астрономічні держави – США, Італія, Франція, Велика Британія тощо.

ГАО НАН України має у своєму розпорядженні унікальний сонячний телескоп, за деякими характеристиками – один із найкращих у світі. Він розташовується в окремій башті, але має рухоме дзеркало в складі так званої

целостатної групи, що дає змогу відслідковувати Сонце, яке дуже швидко переміщується небесною сферою.

Найбільший телескоп на території обсерваторії має діаметр дзеркала 70 см, проте ГАО НАН України володіє також телескопом із діаметром дзеркала 2 м. Цей інструмент від початку перебував поза Україною, на Кавказі. Чому так сталося? Коли ще за радянських часів тривали пошуки місця для спорудження астрофізичного філіалу ГАО НАН України, в Карпатах не вдалося знайти гірських вершин зі сприятливим астрокліматом, тому було обрано пік Терскол (заввишки 3100 м) неподалік Ельбруса. Астрономам потрібна не тільки висота, а й достатня кількість ясних ночей. Так, у Києві їх зараз лише близько 70 на рік, тоді як, наприклад, у пустелі Атакама, що в Чилі, майже 300 на рік. Тому саме там, а не на території Європи, працює Європейська південна обсерваторія».

Відповідаючи на запитання ведучої, І. Крячко пояснив, чому в українській астрономічній термінології усталилося слово «зоря»: «Коли ми з відомим українським астрономом і популяризатором астрономії І. Климишиним писали перший вітчизняний підручник з астрономії для 11-го класу, колега зауважив, що “зірки” бувають на сцені, на небі ж – тільки “зорі”. Загалом це дискусійне питання, проте ми все-таки говоримо про “зоряне небо”, а не “зіркове”».

«Потяг до зоряного неба – природний, – продовжує вчений. – У мене він з’явився досить рано, ще в молодшій школі, і з тієї ж причини, що й у багатьох інших дітей – я намагався полічити зорі, для чого за допомогою лінз сконструював собі найпростіший телескоп на зразок того, який зробив Г. Галілей понад 400 р. тому. У часи мого дитинства цей прилад власноруч виготовляв для себе практично кожен астроном-аматор, оскільки в магазині телескопи коштували дорого, та й придбати їх було не так уже й просто. Мій телескоп давав збільшення всього у 30 разів – зараз це дуже й дуже мало, навіть хороші сучасні біноклі мають значно кращі оптичні характеристики, в тому числі й за якістю зображення. Але Галілей зробив за допомогою такого досить примітивного, як на тепер, приладу видатні відкриття і започатковував нову, телескопічну епоху.

Сьогодні вибір інструментів надзвичайно широкий. Аматорам астрономії та астрономам-початківцям, які хотіли б виключно спостерігати зоряне небо, раджу користуватися найпростішими телескопами. Якщо є намір фотографувати – потрібен складніший пристрій і, що головне, неодмінно обладнаний годинниковим механізмом. Телескоп, який не має такої опції, не дасть змогу знімати».

«Зараз я знаю, що порахувати всі зорі неможливо: попри те, що ми спостерігаємо Всесвіт у дуже широких масштабах і бачимо дуже віддалені від нас великі зоряні системи – галактики (наша власна Галактика – Молочний Шлях – належить до скупчення зоряних систем, які отримали назву місцевої групи галактик), – окремих зір у них ми поки що не можемо спостерігати», – зазначає вчений.

Він також наголосив, що сучасні астрономи можуть «зазирати» в глибини космосу на відстань до 12 млрд світлових років від Землі: «Це практично нинішній “край” Всесвіту і межа, що відокремлює нас від початку нашого світу. Вчені вже майже досягли точки його народження – моменту так званого Великого вибуху, хоча сам цей процес навряд чи вдасться спостерігати. Усе це стало можливим завдяки новітнім інструментам досліджень – таким як Космічний телескоп ім. Габбла, який уже близько 30 років працює на навколоземній орбіті. Астрономи сподіваються, що за кілька років до ладу стануть нові надпотужні як наземні, так і космічні телескопи, зокрема новий космічний телескоп, котрий прийде на зміну телескопові ім. Габбла, – телескоп ім. Д. Веба. Наразі невідомо достеменно, коли це відбудеться, адже його запуск уже кілька разів відкладався з різних технічних причин. Остання приблизна дата, яка повідомлялася громадськості, – 2021 р. Зараз діаметр дзеркала найбільшого у світі телескопа становить 10 м, але європейці вже конструюють телескоп із діаметром дзеркала 39 м (!). Тож уявіть собі, які нові горизонти відкривуться перед наукою, коли ці інструменти запрацюють».

Одне з запитань, на яке ще тільки належить дати відповідь, стосується того, що ж послугувало поштовхом до Великого вибуху: «Говорячи простими словами, з не відомих нам причин сталася зміна стану певного середовища (якого саме – теж наразі не можна сказати), внаслідок чого “народився” наш Всесвіт. Щось подібне відбувається, коли при падінні температури повітря замерзає вода і на шибках утворюються різноманітні візерунки. Це так звана біфуркація, перехід речовини з одного фізичного стану в інший, зовсім не схожий на попередній. Словосполучення “Великий Вибух” умовне і зовсім не означає, що мав місце вибух у хімічному розумінні. Тут мається на увазі, що Всесвіт виник, з чого випливає, що він не завжди існував у тому вигляді, в якому ми його знаємо, що він почався з певної точки, яку можна описати тотожністю: $t=0$. Сьогодні це підтверджено наукою, зокрема астрономічними спостереженнями, й не піддається сумніву».

За словами вченого, міфологічне тлумачення явища зорепаду (а насправді – метеоритного потоку) має, вочевидь, глибоке історичне коріння. Падіння зорі асоціювали, зокрема, зі смертю людини, що уподібнювалася до згасання свічки. Проте ще за давніх-давен дослідники з’ясували, що зорі, як надзвичайно масивні небесні тіла, не можуть падати на планети (радше, навпаки) і при падінні на Землю через тертя в атмосфері спалахують дрібні об’єкти – по суті, космічне каміння, астероїди. «Проводячи школярам екскурсію Музеєм історії нашої обсерваторії, я часто запитую в них, чи можливі зорепади на Місяці і чому. Правильна відповідь – ні, не можливі, адже на природному супутнику нашої планети відсутня атмосфера, тому космічні тіла безперешкодно падають на його поверхню», – говорить І. Крячко.

Учений прокоментував і досить популярну нині тему чорних дір: «Усі чорні діри поділяють на два типи: одні виникають унаслідок загибелі зір (у цьому випадку чорна діра є останнім етапом існування масивних зір), інші (так звані надмасивні чорні зорі) здавна існують у центрі галактик. Чорні діри другого типу відіграють у Всесвіті надзвичайно важливу роль – імовірно, саме вони були “зародками”, навколо яких після Великого Вибуху сформувалися зоряні системи. Адже чорна діра – це насамперед потужна гравітація, тобто сила тяжіння. Отже, якби не чорні діри, наш Всесвіт, очевидно, був би інакшим.

ГАО НАН України теж має своїх фахівців у цій галузі. Скажімо, заступник директора з наукової роботи нашої установи доктор фізико-математичних наук П. Берцик досліджує чорні діри та моделює їхнє злиття на суперкомп'ютерах як в Україні, так і за кордоном» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 10.06*).

До уваги держслужбовця

Укладачі: Л. Мацкевич, П. Штих

Сканування: А. Головащук

Історія Києва у бібліографічних покажчиках та довідкових виданнях (з фонду відділу науково-бібліографічної інформації)

Київ – столиця України, одне з найкрасивіших, найбільших і найдавніших міст Європи, що розкинулося по обох берегах середньої течії Дніпра, у північній Наддніпрянщині. Місто є політичним, культурним, фінансово-економічним, транспортним, а також освітнім і науковим центром країни. Тут зосереджено центральні органи влади, насамперед законодавчої – Верховна Рада, виконавчої – Кабінет Міністрів та судової – Верховний Суд України, а також ряд іноземних місій, штаб-квартир і представництв міжнародних організацій та всесвітньо відомих корпорацій.

Сьогодні Київ ще й найбільший в Україні туристичний центр. Його середньовічні храми, зокрема Києво-Печерська лавра та Софія Київська (пам'ятки світового значення), викликають інтерес науковців та іноземних туристів. Повному висвітленню історії та культури столиці України в різні історичні епохи сприяють дослідження як учених різних допоміжних історичних дисциплін, так і знахідки та відкриття місцевих краєзнавців, без яких неможливо уявити картину життя міста в минулі часи.

Швидко відшукати необхідну інформацію з історії, архітектури, культури та інших сфер життєдіяльності й функціонування української столиці в різні історичні періоди та сьогодення допоможуть бібліографічні покажчики й довідкові видання відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Вони містять різнопланові відомості, включаючи дані про книжкові та періодичні видання,

присвячені Києву. Адже друковане слово не втрачає своєї цінності, незважаючи на збільшення обсягів електронної інформації, темпів і засобів її поширення, зокрема, багатьма бібліотеками міста, що мають також багаті книжкові фонди, власні інформаційні електронні бази даних та забезпечують використання світових інформаційних ресурсів через мережу Інтернет.

Бібліографічні видання

1. Історія Києва : бібліогр. покажч. / Держ. іст. б-ка УРСР ; [бібліогр. ред. Ф. П. Максименка]. – Київ, 1958–1963.

Т. 1 : Історія міста Києва з найдавніших часів до 1917 р. Вип. 1: Історія міста Києва з найдавніших часів до 1861 р. / Держ. публ. б-ка АН УРСР ; [уклад. Н. М. Шеліхова]. – 1958. – 329 с.

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я1 І-90

Т. 1 : Історія міста Києва з найдавніших часів до 1917 р. Вип. 2: Історія Києва з 1861 р. до 1917 р. / Держ. публ. б-ка АН УРСР ; [уклад. Н. М. Шеліхова]. – 1958. – 323, 75, 44 с.

Шифр зберігання НБУВ: В304473/1.2

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я1 І-90

Т. 2 : Київ соціалістичний. Вип. 1: 1917 – червень 1941 / М-во культури УРСР ; [уклад.: Д. С. Альохін, К. М. Єрмак, Н. М. Шеліхова ; відп. ред. Л. Л. Макаренко]. – 1963. – 518 с.

Шифр зберігання НБУВ: В304473/2.1

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я1 І-90

Т. 2 : Київ соціалістичний. Вип. 2: 1941–1961 / М-во культури УРСР ; [уклад.: Г. М. Курій, Н. М. Уманська ; відп. ред. Л. Л. Макаренко]. – 1962. – 282, 25, 21, VII с.

Шифр зберігання НБУВ: В304473/2.2

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я1 І-90

2. Історія Києва у довідково-бібліографічних виданнях Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : анот. кат. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад. В. А. Шкаріна ; наук. ред. Т. В. Добко. – Київ, 2006. – 86 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ва673657

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я1 І-90

3. Історія міста Києва з найдавніших часів до 2000 року : наук.-допом. бібліогр. покажч. у вид. від XVII ст. до 2000 р. : у 3 т., 14 кн. / [редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; уклад. Н. А. Дехтярьова] ; НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2009–2010.

Т. 1 : Хронологічний літопис міста Києва. Кн. 1: Історія міста Києва з найдавніших часів до 1861 року. – 2009. – 412 с. – Назва обкл.: Історія міста Києва. Хронологічний літопис з найдавніших часів до 1861 року.

Т. 1 : Хронологічний літопис міста Києва. Кн. 2: Історія міста Києва періоду 1861 – першої половини 1917 рр. – 2009. – 199 с. – Назва обкл. : Історія міста Києва. Хронологічний літопис від 1861 року до 1917 року.

Т. 1 : Хронологічний літопис міста Києва. Кн. 3: Історія міста Києва періоду 1917–1990 рр. – 2009. – 426 с. – Назва обкл.: Історія міста Києва. Хронологічний літопис від 1917 року до 1990 року.

Т. 1 : Хронологічний літопис міста Києва. Кн. 4: Київ на межі тисячоліть (1991–2000 рр.). – 2009. – 90 с. – Назва обкл.: Історія міста Києва. Хронологічний літопис від 1990 року до 2000 року.

Т. 2 : Матеріальна та духовна культура Києва. Кн. 5: Пам'ятки. – 2009. – 199 с.

Т. 2 : Матеріальна та духовна культура Києва. Кн. 6: Храми Києва (монастирі, собори, церкви, каплиці, храми інших конфесій) / [уклад. Л. Є. Дем'янова]. – 2009. – 226 с.

Т. 2 : Матеріальна та духовна культура Києва. Кн. 7: Скульптурні пам'ятки. – 2009. – 103 с.

Т. 2 : Матеріальна та духовна культура Києва. Кн. 8: Райони та вулиці. – 2010. – 116 с.

Т. 2 : Матеріальна та духовна культура Києва. Кн. 9: Наукові товариства. Культурно-мистецькі установи: музеї, виставки, колекції. – 2010. – 201 с.

Т. 2 : Матеріальна та духовна культура Києва. Кн. 10: Демографія. Етнічні спільноти у Києві. – 2010. – 105 с.

Т. 2 : Матеріальна та духовна культура Києва. Кн. 11: Історико-культурна та географічна характеристика міста. – 2010. – 57 с.

Т. 3 : Зведені допоміжні покажчики. Кн. 12: Архіви. Бібліотеки. Бібліографічні посібники. Історіографія. – 2010. – 105 с.

Т. 3 : Зведені допоміжні покажчики. Кн. 13: Зведений іменний покажчик. – 2010. – 170 с.

Т. 3 : Зведені допоміжні покажчики. Кн. 14: Зведений покажчик назв книг та статей. – 2010. – 108 с.

Шифр зберігання НБУВ: В351839/1–3, кн. 1–14

Шифр зберігання ВНБІ: Т3(4Укр-К)я1 І-90

Довідкові видання

4. Берлинский М. Ф. Краткое описание Киева. – [Репр. изд. 1820 г.] – Киев : Час, 1991. – 224 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ао255854

Шифр зберігання ВНБІ: Т3(4Укр-К)я2 Б49

5. Берлинський М. Ф. Історія міста Києва / АН УРСР, Ін-т історії. – Київ : Наук. думка, 1991. – 320 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ва536898

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 Б49

6. Володимирська : культурол. путівник / Ю. С. Асеев [та ін.] ; ред., авт. передм. В. М. Грузин. – Київ : Вид. дім «Амадей», 1999. – 286 с. : іл. + дод. – (Історія однієї вулиці ; т. 3).

Шифр зберігання НБУВ: Ао260251

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 В68

7. Друг О. Від війта до мера / Ольга Друг, Віталій Ковалинський, Ольга Мельник. – Київ, 2004. – 64 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со25525

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 Д76

8. Киев. Что? Где? Как? : фотопутеводитель / [авт. текста Ю. Н. Холодков ; сост.: В. В. Лисовский, Э. Я. Уманцева]. – Киев : Мистецтво, 1988. – 407 с. : ил.

Шифр зберігання НБУВ: Ва491029

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 К38

9. Кияни : біогр. слов. / Л. Г. Андрієнко [та ін.] ; голов. ред. Ю. О. Храмов ; Укр. т-во істориків науки, Ін-т гуманітар. дослідж. УАН. – Київ : Фенікс, 2004. – 456 с. : фотоіл.

Шифр зберігання НБУВ: Со26033

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 К38

10. Київ : енциклопед. довід. / за ред. А. В. Кудрицького. – Київ : Голов. ред. УРЕ, 1981. – 735, [28] с. : іл.

Шифр зберігання НБУВ: Ао227985

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 К38

11. Київ : іст.-біогр. енциклопед. довід. / Г. Ю. Івакін [та ін.] ; відп. ред. Ю. О. Храмов ; Ін-т гуманітар. дослідж. Укр. акад. наук. – Київ : Фенікс, 2007. – 1120 с. : іл.

Шифр зберігання НБУВ: Со27296

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 К38

12. Київ : путівник-довідник / Д. І. Мишко, І. О. Ігнаткін, М. М. Лисенко ; ред. І. Мосензон. – Київ, 1958. – 399 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ао145250

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 К38

13. Київ та його околиця в історії і пам'ятках / під ред. Михайла Грушевського ; УАН, Іст. секція. – Київ : Держвидав України, 1926. – 475 с.

Шифр зберігання НБУВ: В1926

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 К38

14. Ковалинський В. В. Меценаты Києва / В. В. Ковалинський. – 2 изд., испр. и доп. – Киев : Кий, 1998. – 523 с.

Шифр зберігання НБУВ: Вc33022

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 К56

15. Кончаковский А. Киевские скрижали памяти / Анатолий Кончаковский, Валерий Крюков. – Київ : Саміт-книга, 2019. – 268 с. : іл.

16. Макаров А. Н. Киевская старина в лицах. XIX век / А. Н. Макаров. – Київ : Довіра, 2005. – 880 с. : ил. – Библиогр.: с. 861–876.

Шифр зберігання НБУВ: Ва661372

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 М15

17. Макаров А. Н. Малая энциклопедия киевской старины / А. Н. Макаров. – 2-е изд. – Киев : Довіра, 2005. – 558 с. : ил. – Библиогр.: с. 526–549.

Шифр зберігання НБУВ: Ва665491

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 М15

18. Нікітенко Н. М. Софія Київська : путівник / Н. М. Нікітенко. – Київ : Амадей, 2001. – 96 с. : іл. – (Бібліотека «Софії Київської»).

Шифр зберігання НБУВ: Ва616308

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 Н62

19. Позняк П. І. Київ: погляд через століття : фотопутівник / П. І. Позняк, С. В. П'ятериков. – Київ : Мистецтво, 1987. – 240 с. : іл.

Шифр зберігання НБУВ: Ао244904

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 П47

20. Пономаренко Л. А. Київ : корот. топонім. довід. / Л. А. Пономаренко, О. О. Різник. – Київ : ПАВЛІМ, 2003. – 124 с. + 4 арк. іл. – Библиогр.: с. 123.

Шифр зберігання НБУВ: Ва639983

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 П56

21. Прорізна. Ярославів Вал : культурол. путівник / Василь Галайба, Валерій Грузін, Марія Кадомська, Дмитро Малаков. – Київ : Амадей, 2010. – 295, [8] с. : рис. + 1 арк. дод. – (Історія однієї вулиці ; т. 4).

Шифр зберігання НБУВ: Ао268715, з дод.

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 П80

22. Путівник по Києву (сучасний та давній Київ). – Київ : УКРТУРЕ, 1930. – 152 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ва462675

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 П90

23. Рибаків М. О. Невідомі та маловідомі сторінки історії Києва / М. О. Рибаків. – Київ : Кий, 1997. – 374 с.

Шифр зберігання НБУВ: Вс32444

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 Р49

24. Хрещатик : культурол. путівник / упоряд. В. М. Грузин. – Київ : Амадей, 1997. – 159 с. + додат. – (Історія однієї вулиці).

Шифр зберігання НБУВ: Ао259424

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 Х88

25. Шероцький К. В. Київ : путівник / К. В. Шероцький. – Репр. з 1917 р. – Київ : Кобза, 1995. – 374 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ао258568

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 Ш49

26. Шленский Д. Андреевский спуск : культурол. путеводитель / Д. Шленский, А. Браславец ; ред. В. М. Грузин, А. Н. Макаров. – Киев : Амадей, 1998. – 238 с. + прил. – (История одной улицы ; т. 2).

Шифр зберігання НБУВ: Ао259808

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр-К)я2 Ш68